

EKONOMICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2019

*Zaostrené na:
Spomalená produktivita,
ktorá nestíha za nákladmi práce*

Karol Frank – Karol Morvay a kolektív

Bratislava 2020

Autorský kolektív:

Ing. Karol Frank, PhD.

Ing. Martin Hudcovský, PhD.

Ing. Tomáš Jeck, PhD.

doc. Ing. Martin Lábaj, PhD.

Ing. Karol Morvay, PhD.

Ing. Mária Širaňová, MA., PhD.

Autori sú pracovníkmi Ekonomického ústavu SAV.

Oponenti:

Ing. Edita Nemcová, PhD.

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

Práca je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 2/0097/19 a projektu APVV-17-0551.

Technické spracovanie: Silvia Rémayová

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2020

ISBN 978-80-7144-311-7 (printová verzia)

ISBN 978-80-7144-312-4 (online verzia)

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
ISBN

OBSAH

ÚVOD	5
1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ	6
2. ŠTRUKTURÁLNE ZMENY V SLOVENSKOM HOSPODÁRSTVE	23
3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA	36
4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD	49
5. CENOVÝ VÝVOJ	62
6. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU	73
7. VEREJNÉ FINANČIE	91
8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ OPATRENIA A KVALITA PODNIKATEĽSKÉHO PROSTREDIA V ROKU 2019	101
9. OČAKÁVANIA OHĽADNE ĎALŠIEHO VÝVOJA	111
LITERATÚRA	117

ÚVOD

Ekonomický ústav SAV už od vzniku SR každoročne publikuje svoj pohľad na vývoj slovenskej ekonomiky, aj s krátkodobým výhľadom. Snaží sa odhaliť zmeny v trendoch, či charakteristické problémy pre aktuálne obdobie. Hoci si každoročná publikácia primárne všíma vývojové tendencie v uplynulom roku, vždy sa snaží zasadiť obraz aktuálneho vývoja do širšieho časového rámca.

Aktuálna analýza vznikala v jedinečnej situácii: V čase tvorby analýzy už bolo známe, že ekonomika upadáva do hlbokkej depresie vyvolanej globálnou pandémiou. A tak na pozadí hodnotenia vývojových tendencií a problémov ekonomiky už stála vidina otrasu, ktorý mnohé zmení. Vykreslený obraz ekonomiky SR je obrazom stavu, ku ktorému ekonomika dospela tesne pred globálnou depresiou.

Za centrálny problém, ktorý si tohoročná publikácia zvlášť všíma, sme vybrali jav, ktorý nebol krátkodobý a má aj presahy do budúcnosti: ide o problém oslabenia rastu produktivity a jeho zaostávania za rastom nákladov práce. Tento problém pravdepodobne nestratí na svojej odbornej a výskumnej atraktivnosti ani po prekonaní súčasnej depresie. Ide o jav, ktorý v minulosti nebol pre SR charakteristický. Práve naopak, SR bola medzi lídrami v raste produktivity práce, rast nákladov práce väčšinou zaostával za rastom produktivity. Bol to pilier konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky. V posledných rokoch sa však rast produktivity výrazne spomalil pri zrýchlení rastu nákladov práce.

Na začiatku prinášame súhrnný pohľad „z výšky“, následne sa pohľad zúži na podrobnejší rozbor čiastkových tém v jednotlivých kapitolách: Tie sa zameriavajú na odvetvové špecifiká, trh práce, cenový vývoj, faktory konkurencieschopnosti, na realizáciu politík či prijímané opatrenia. V záverečnej časti prinášame postrehy k otázkam budúceho vývoja.

Vzhľadom na ťažko predvídateľný rozsah a dĺžku depresie korigujeme v tomto vydaní charakter poslednej kapitoly. Tradične posledná kapitola obsahovala výhľad vývoja na najbližšie dva roky, s kvantifikáciou základných parametrov. V tejto publikácii sme dočasne obmedzili ambície: snažíme sa skôr v kvalitatívnej rovine naznačiť pravdepodobnejší scenár, očakávané sprievodné javy a dopady. S krátkym časovým odstupom (približne štvrt'rok) pripravíme podrobnejší aktualizovaný výhľad, s kvantifikáciami očakávaného vývoja vybraných parametrov.

1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ

V tejto vstupnej kapitole predkladáme súhrnný „pohľad z výšky“ na hospodársky vývoj Slovenska, miestami v medzinárodnom porovnaní. Hodnotíme základné vývojové tendencie a hľadáme zmeny v doterajších tendenciách. Sme si vedomí, že výrazný zlom prichádza až v roku 2020 v dôsledku pandémie (k tomu v poslednej kapitole). Na tomto mieste prinášame pohľad na kondíciu a problémy ekonomiky v „predvečer koronakrízy“, ešte pred nástupom šoku vyvolaného pandémieu.

Okrem tradičného pohľadu na výkon a stabilitu ekonomiky je tu aj prvé priblíženie sa k problematike, ktorá je v centre pozornosti tohto-ročného vydania: ide o útlm rastu produktivity práce a jeho zaostávanie za rastom nákladov práce. Ďalšie kapitoly prinášajú detailnejšie pohľady na vybrané čiastkové problémy.

Spomalenie rastu už pred „koronakrízou“

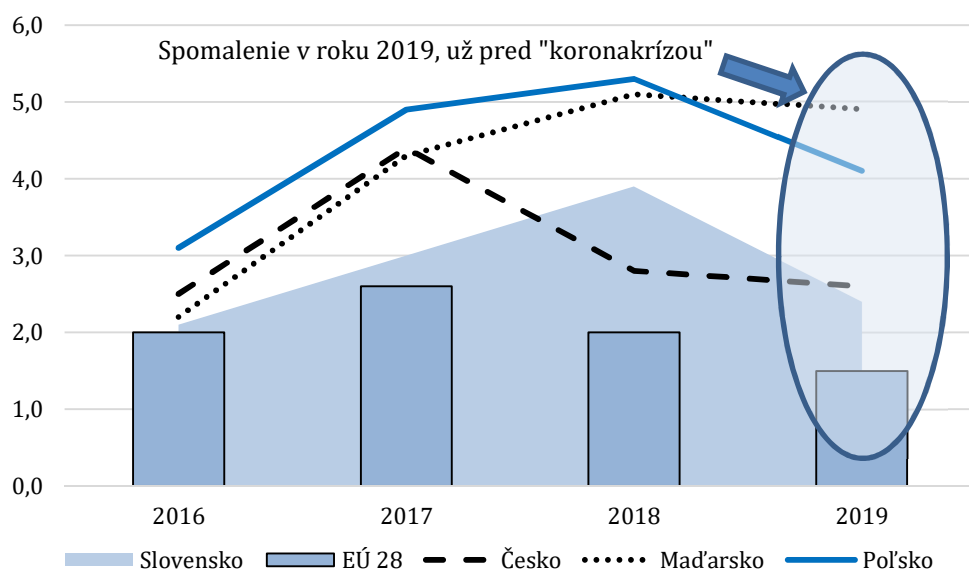
V priebehu roku 2019 sa ekonomika SR dostávala do fázy spomalenia rastu (graf 1.1), bez akejkol'vek súvislosti s depresiou, ktorá prichádza v roku 2020. Išlo o čakávané cyklické spomalenie, predvídané už v priebehu roka 2018. V rámci ekonomík V4 bolo spomalenie najvýraznejšie práve v SR (pozri sklon kriviek medzi rokmi 2018 a 2019 v grafe 1.1).

Spomalenie rastu ekonomiky SR bolo sprevádzané podobným spomalením aj v celej EÚ 28. Preto relatívna pozícia SR v porovnaní ekonomickej úrovne nemusela utrpieť (hoci údaj o nej za rok 2019 ešte nebol k dispozícii, môžeme to predpokladať). Ale na druhej strane môžeme predpokladať aj to, že stále nedošlo k zrýchleniu v dobiehaní výkonnosti vyspelejších ekonomík (spomalená reálna konvergencia je zobrazená v grafe 1.2, viac sme sa jej venovali v minuloročnom vydaní). Zbližovanie s výkonnosťou najvyspelejších ekonomík je nevyhnutne stále prítomným cieľom hospodárskej politiky SR. Pritom už niekoľko rokov mala ekonomika SR problém s ustrnutím procesu reálnej konverencie. Úroveň HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (bežné meradlo ekonomickej úrovne) kolísala v období 2010 až 2018 v intervale 66,4 % až 71,2 % úrovne

bývalej EÚ 15.¹ V roku 2018 (posledný dostupný údaj) dosahovala približne 68 % úrovne EÚ 15 – rovnako ako v roku 2010. Ustrnutie reálnej konvergencie bolo závažným nedostatkom hospodárskeho vývoja SR v poslednej dekáde. Ako ešte neskôr pripomenieme, súvisí to aj s problémom, na ktorý zameriavame pozornosť v tomto vydaní, s problémom spomalenia rastu produktivity.

Graf 1.1

Zmeny reálneho HDP v ekonomike SR (v %)

Prameň: Eurostat.

Na pozadí spomalenia rastu ekonomiky SR vidíme predovšetkým rolu vonkajšieho dopytu po tovaroch zo SR: Dynamika vonkajšieho dopytu, meraná zmenami exportu zo SR, bola najnižšia za poslednú dekádu (graf 1.3). Za povšimnutie stojí aj celkovo klesajúca tendencia dynamiky vonkajšieho dopytu² po tovaroch zo SR v období 2010 – 2019. To naznačuje, že príčiny spomalenia rastu ekonomiky treba vidieť v externom prostredí.

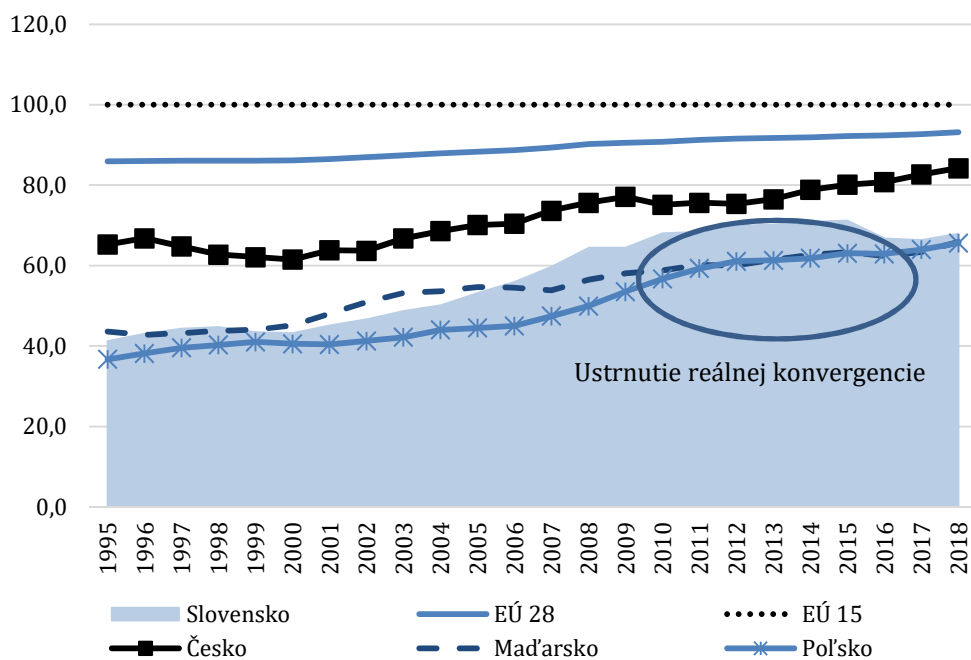
¹ Pre porovnávanie ekonomických úrovní používame údaj za bývalú EÚ 15. Je to vhodnejší benchmark ako EÚ 28. EÚ 15 reprezentuje ekonomicky vyspelejšiu časť EÚ, jej hodnoty nie sú znížené menej vyspelými ekonomikami strednej a východnej Európy.

² Vonkajší a vnútorný dopyt nie sú izolované kategórie. Štatisticky ich síce možno oddeliť, ale vzájomne sa ovplyvňujú. Napr. rast vonkajšieho dopytu po tovaroch zo SR sa cez mzdy vyplácané v exportujúcich podnikoch prelieva do domáceho dopytu.

Graf 1.2

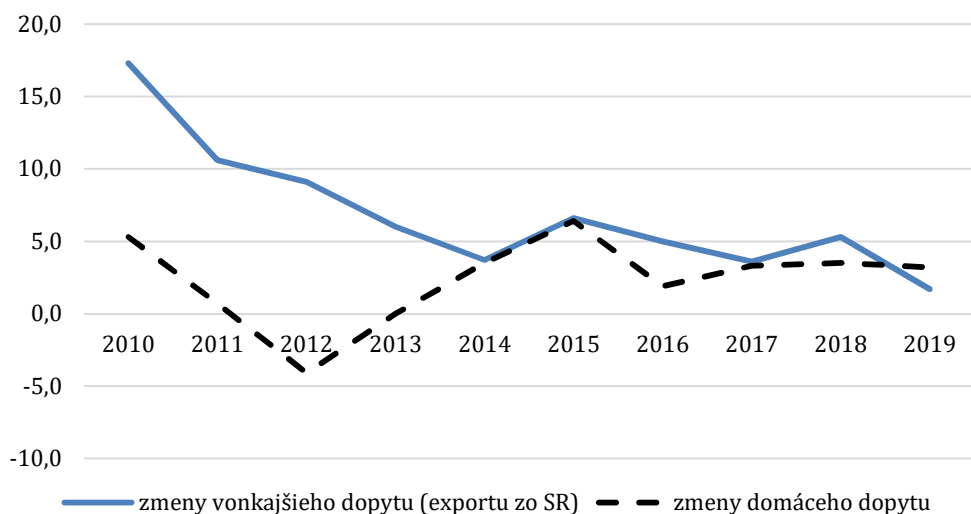
Priebeh reálnej konverencie

(HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily, úroveň EÚ 15 = 100)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostat-u.

Graf 1.3

Zmeny vonkajšieho a domáceho dopytu (%)

Poznámka: Z hodnôt získaných reťazením objemov.

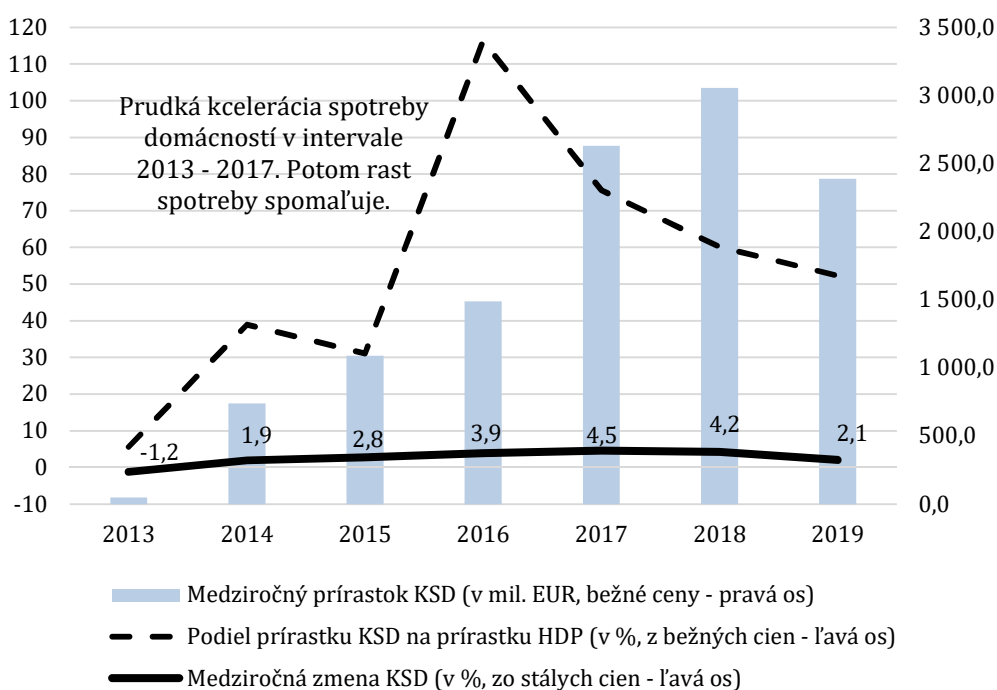
Prameň: Eurostat.

V období 2013 – 2018 bola hybnou silou domáceho dopytu akcelerácia konečnej spotreby domácností (graf 1.4). Táto expanzia bola živená nielen rastom zamestnanosti a miezd, ale aj zadlžovaním sektora domácností. Akcelerácia spotreby domácností sa prerušila v roku 2018, v roku 2019 sa jej rast už výraznejšie spomalil.

Pre možnosti budúceho rastu a reálnej konvergencie je však dôležitejšie, že podiel ďalšej zložky domáceho dopytu – tvorby hrubého fixného kapitálu – klesol na pomerne nízke hodnoty. Podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP (tzv. miera investovania) v SR klesla na úroveň, alebo dokonca pod úroveň miery investovania v tých krajinách, ktoré potrebuje slovenská ekonomika dobiehať. Predpokladáme, že ekonomika, ktorá chce dobiehať úroveň vyspelejších ekonomík, by mala mať mieru investovania vyššiu ako tie dobiehané ekonomiky. V období po roku 2015 je tak miera investícií v SR prinízka (graf 1.5).

Graf 1.4

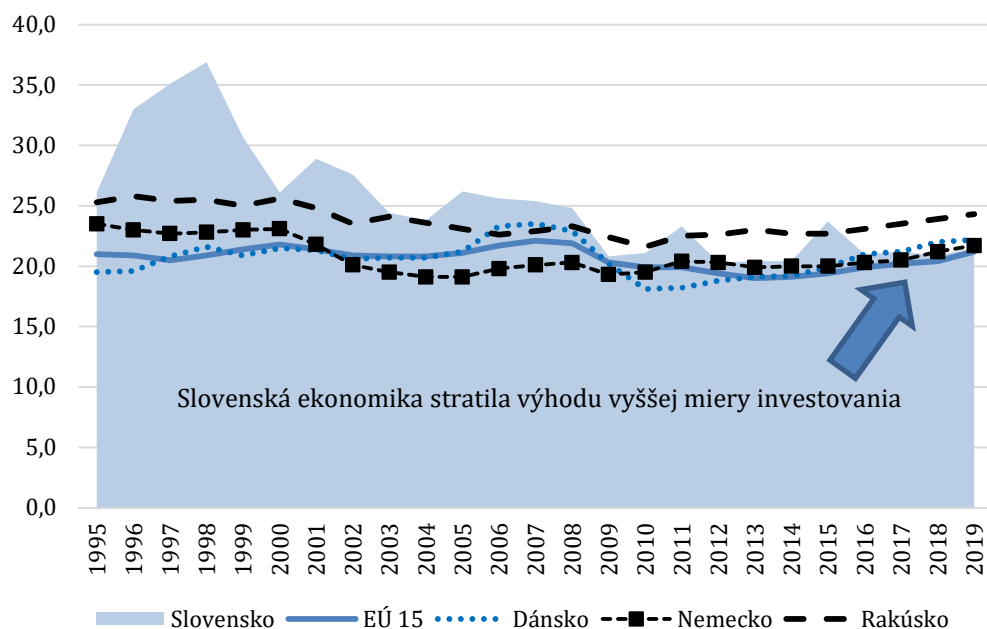
Zmiernenie expanzie spotreby domácností

Poznámka: KSD – Konečná spotreba domácností.

Prameň: Eurostat a vlastné výpočty.

Graf 1.5

Miera investovania (podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP v %)

Poznámka: Pre porovnanie vyberáme okrem bývalej EÚ 15 aj veľkú vyspelú ekonomiku (Nemecko) a dve malé vyspelé otvorené ekonomiky (Rakúsko, Dánsko).

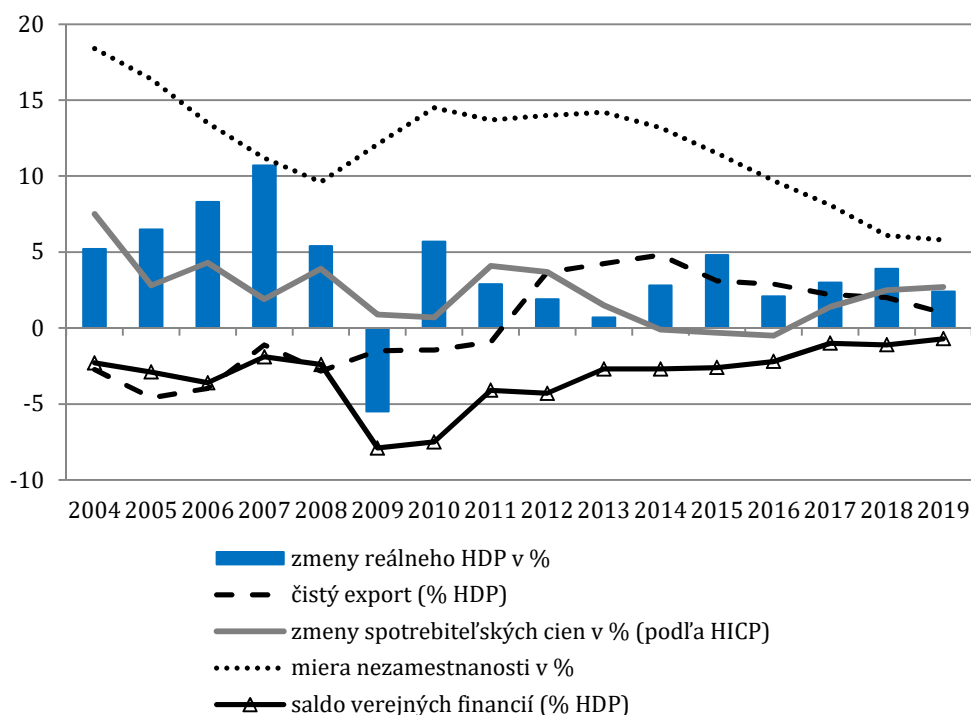
Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

V období krátko pred príchodom predpokladanej hlbokej depresie (2020) bol dosiahnutý vcelku priaznivý stav makrostability (graf 1.6). Pre zobrazenie stavu makroekonomickej rovnováhy tu vyberáme iba niekoľko základných parametrov, podrobnejšie hodnotenia prídu na rad v niektorých ďalších kapitolách. Vybrané základné parametre rovnováhy ekonomiky dosahovali vcelku priaznivé hodnoty:

- Miera inflácie sa po roku 2016 dostala na želané hodnoty blízko úrovne 2 % (v roku 2019 to bolo 2,7 %).
- Deficit verejných financií sa v posledných rokoch postupne zmierňoval, nebol však splnený už skôr deklarovaný a odsúvaný cieľ vyrovnaného rozpočtu.
- V období 2014/2015 sa zásadne zmenil vývoj na trhu práce, odtedy výrazne klesala miera nezamestnanosti. V súlade s očakávaniami sa pokles miery nezamestnanosti v roku 2019 už zmiernil (miera nezamestnanosti klesla na 5,8 %).

Graf 1.6

Vývoj hlavných parametrov makroekonomickej rovnováhy v slovenskej ekonomike

Poznámka: Miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných síl.

Prameň: Eurostat, Ministerstvo financií SR (2019) a vlastné výpočty podľa týchto údajov.

Trh práce: zlepšovanie, ktoré sa dostalo na svoj limit

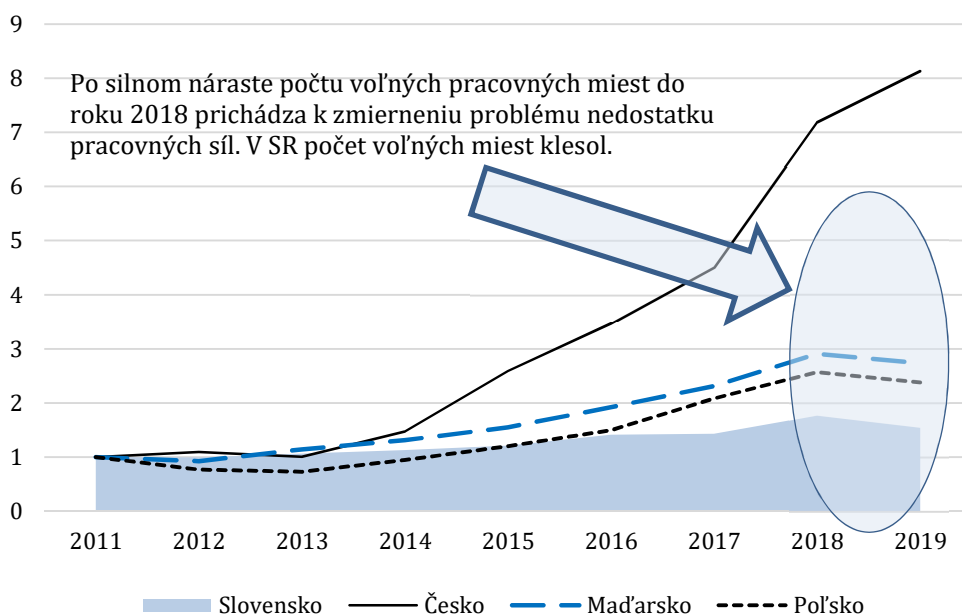
Trh práce patril v posledných rokoch k najzaujímavejším hodnoteným oblastiam hospodárskeho vývoja. Dôvodom bol významný zvrat vo vývoji. Vývoj na trhu práce, ktorý nastal po roku 2014, bol v podmienkach SR bezprecedentný: masívny rast zamestnanosti a pokles miery nezamestnanosti na rekordne nízke hodnoty ostro kontrastovali s tými charakteristikami trhu práce, aké platili po viac ako dve dekády predtým. Trh práce bol dlhodobo neuralgickým bodom ekonomiky pre nedostatok pracovných miest a vysokú mieru nezamestnanosti. Po zlome okolo rokov 2014/2015 sa stal znovu neuralgickým bodom – pre rýchly nástup nedostatku pracovných síl. Nedostatok pracovných síl bol spojený s nárastom počtu voľných pracovných miest (graf 1.7). V SR dosiahol počet

voľných miest svoj vrchol v roku 2018, následne klesol. Pri porovnaní v rámci skupiny V4 bola expanzia počtu voľným pracovných miest najsilnejšia v Česku; v SR bola najslabšia. Problém nedostatku pracovných síl sa na Slovensku objavil neskôr ako v ostatných krajinách V4 a mal aj miernejšiu podobu. Je to vysvetliteľné tým, že v SR bola k dispozícii „rezerva“ pracovnej sily v podobe rozsiahlej nezamestnanosti. Nárast dopytu po pracovnej sile mohol byť sčasti krytý vťahnutím nezamestnaných medzi pracujúcich.

Graf 1.7

Počet voľných pracovných miest

(index voči východiskovému roku, úroveň 2011 = 1)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

K tomu, aby bol trh práce vnímaný ako limitujúci faktor vývoja ekonomiky, prispel vývoj na ponukovej aj na dopytovej strane trhu práce. Silný nárast dopytu po pracovnej sile³ bol totiž spojený s nepriaznivým vývojom ponuky pracovných síl v produktívnom veku (pokles ponuky pracovných síl po roku 2016, grafy 1.8a,b). Nepriaznivý vývoj ponuky pracovných síl bol výslednicou týchto dvoch tendencií:

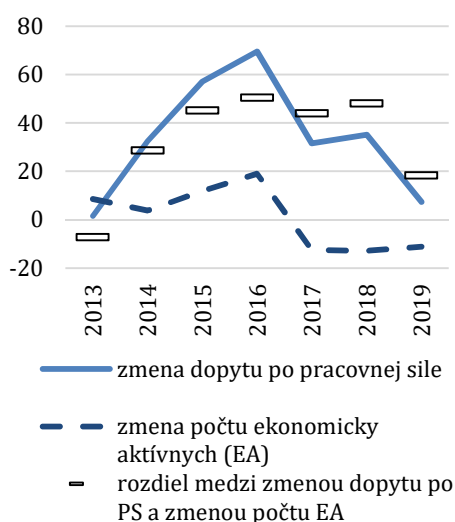
³ Dopyt po pracovnej sile tu vyjadrujeme ako súčet počtu pracujúcich a voľných pracovných miest.

- Výrazným poklesom počtu obyvateľov v produktívnom veku;
- Nárastom miery ekonomickej aktivity. Pri poklese počtu osôb v produktívnom veku nárastol v tejto vekovej skupine podiel tých, ktorí sú ekonomicky aktívni. Rast miery ekonomickej aktivity kompenzoval negatívny vývoj demografického faktora (pozri v grafe 1.8b). Po roku 2016 však už ani ďalší rast miery ekonomickej aktivity nedokázal plne vykompenzovať silný pokles počtu osôb v produktívnom veku. Výsledkom bol už spomínaný pokles ponuky pracovných síl vo vekovej kohorte 15 – 64 rokov (tu problém demonštrujeme na segmente osôb v produktívnom veku, komplexnejší pohľad prináša kapitola 4).

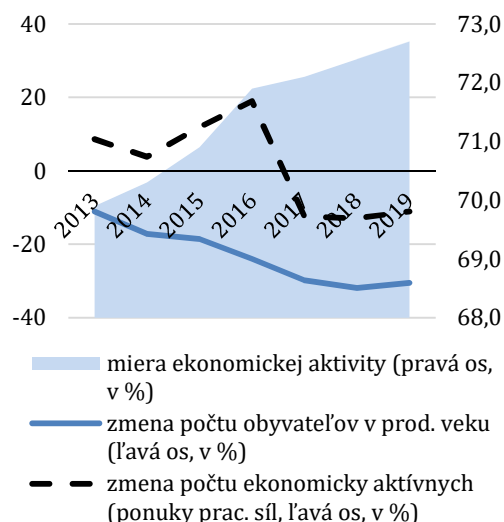
G r a f 1.8a,b

Vývoj dopytu a ponuky na trhu práce

a) Zmeny dopytu po PS a počtu EA

b) Nepriaznivá demografia pri raste miery EA

Poznámka: PS – pracovné sily, EA – ekonomicky aktívni, ekonomická aktivita; Hodnoty za vekovú kohortu 15 – 64.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

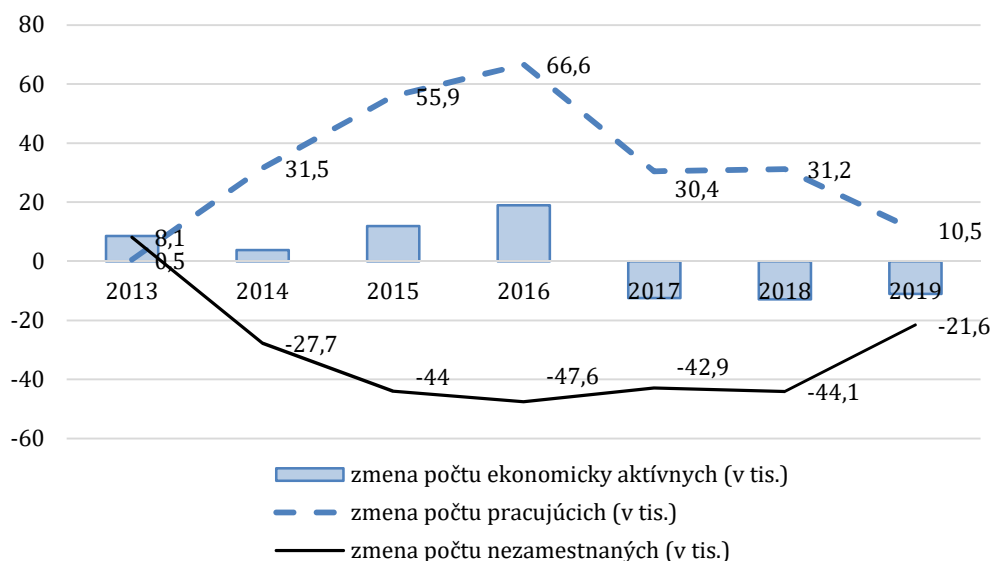
Ak v ďalšom kroku rozložíme zmenu počtu ekonomicky aktívnych v produktívnom veku na zmenu počtu pracujúcich a zmenu počtu nezamestnaných, je zjavné, že v posledných troch rokoch (2017 – 2019) bol pokles počtu nezamestnaných výrazne väčší ako nárast počtu pracujúcich (napr. v roku 2019 ubudlo 21,6 tis. nezamestnaných, pritom počet

pracujúcich vzrástol iba o 10,5 tis., pozri v grafe 1.9). Znamená to, že nezamestnanosť bola znižovaná aj demografickým faktorom, značná časť nezamestnaných neprechádzala do stavu pracujúcich, ale opúšťala trh práce.

Výrazné, ale už aj očakávané spomalenie rastu dopytu po práci v roku 2019 (graf 1.8a) bolo spojené s úbytkom voľných pracovných miest (skonfrontuj s grafom 1.7). Tendencie z obdobia 2014 – 2018 už v súlade s očakávaniami narazili na svoj limit. A tak sa spolu s oslabovaním dynamiky ekonomiky zmierňoval aj problém nedostatku pracovnej sily.

Graf 1.9

Zmeny v štruktúre ekonomicky aktívneho obyvateľstva v produktívnom veku: medziročné prírastky/úbytky počtu pracujúcich a nezamestnaných

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Dopad nepriaznivého vývoja početnosti osôb v produktívnom veku na trh práce bol zmiernený tým, že sa zvýšila zamestnanosť starších osôb (viac v kapitole 4).

Zvýšenie vzácnosti pracovnej sily prispelo k nárastu mzdovej hladiny a nákladov práce. V rokoch 2017 až 2019 sa podstatne zrýchlil rast miezd a priemerná odmena zamestnanca v SR. Navyše k tomu prispeli aj niektoré administratívne opatrenia (príplatky k mzdám).

R á m č e k 1

Odmeny zamestnancov a priemerná odmena zamestnanca

Pre bezproblémové medzinárodné porovnanie tu používame kategóriu odmien zamestnancov. Táto kategória, prevzatá z národného účtovníctva, odráža nielen mzdy, ale aj príspevky (odvody) do fondov sociálneho zabezpečenia. Je teda širšou kategóriou ako kategória miezd, približne zodpovedá nákladom práce (preto ďalej budeme pri istom zjednodušení odmien zamestnancov a náklady práce považovať za synonymá).

Odmien zamestnancov = mzdy a platy + sociálne príspevky platené zamestnávateľom

Objem odmien zamestnancov vydelený počtom zamestnancov dáva priemernú odmenu zamestnanca (počet zamestnancov podľa metodiky národného účtovníctva, „domestic concept“).

Priemerná odmena zamestnanca = odmien zamestnancov / počet zamestnancov

Zrýchlený rast odmien zamestnancov pri slabšom raste objemu pridanej hodnoty sa odzrkadlil v náraste mzdovej kvóty (podiel odmien zamestnancov na pridanej hodnote, graf 1.10a,b). Už v predchádzajúcich vydaniach sme upozorňovali na pozoruhodný zvrat vo vývoji mzdovej kvóty. Tá vo fáze od konca 90. rokov až do „predkrízového“ momentu klesala, až sa vzdialila hodnotám EÚ 15 o približne 15 percentných bodov (vzdialenosť I. v grafe 1.10a). Po zmene vývojových tendencií na trhu práce od roku 2014 však mzdová kvóta stúpala, až v roku 2019 dosiahla svoju rekordnú hodnotu tesne nad 48 % a od hodnoty EÚ 15 bola vzdialená už len 6 percentných bodov (vzdialenosť II. V grafe 1.10a). Detailnejší pohľad na mzdovú kvótu, aj s jej odvetvovými špecifikami, prináša kapitola 2.

Takéto zvýšenie mzdovej kvóty (= zvýšenie jednotkových nákladov práce) môže znamenať ohrozenie konkurenčnej výhody nízkych nákladov. Stráca sa tzv. mzdový vankúš, ktorý znamenal podporu konkurencieschopnosti cez nízku mzdovú hladinu. Zmenu váhy nákladov práce možno zvýrazniť, ak mzdovú kvótu zobrazíme v dynamickej podobe, t. j. vyjadríme zmenu odmien zamestnancov v pomere k zmene pridanej hodnoty („aká časť prírastku pridanej hodnoty má povahu odmien

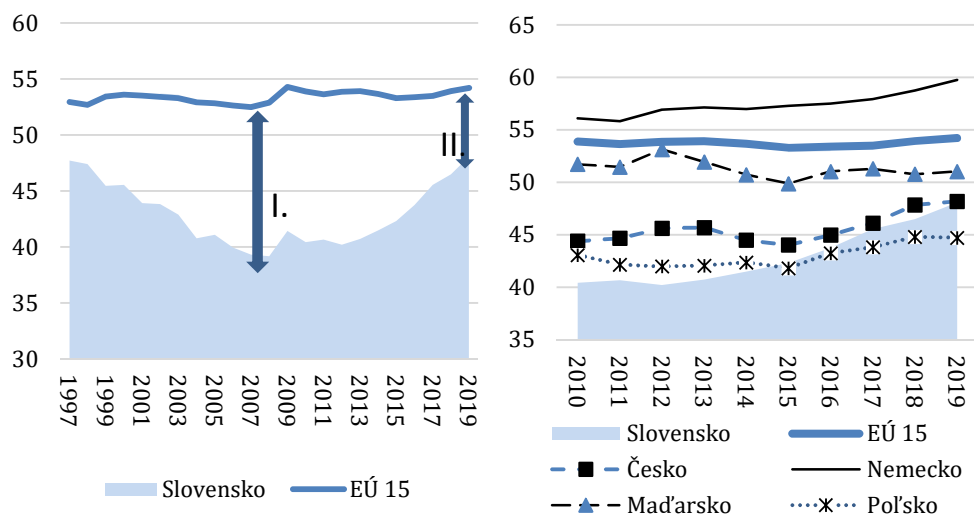
zamestnancov?“). V tabuľke 1.1 sú zobrazené výsledky takéhoto prepočtu. V prípade SR je veľmi nápadná zmena medzi dvomi fázami vývoja:

1) V období „predkrízového“ výrazného rastu ekonomiky (2001 – 2008) bol podiel odmien zamestnancov na prírastku pridanej hodnoty veľmi nízky (37 %).

2) V období približne o dekádu neskôr (2002 – 2019) bol podiel odmien zamestnancov na prírastku pridanej hodnoty viac ako dvojnásobný (až 78 % prírastku pridanej hodnoty malo povahu odmien zamestnancov). Takáto výrazná zmena je špecifikom ekonomiky SR. Je prítomná aj v ďalších krajinách, ale v menšej miere.

Graf 1.10a,b

Mzdová kvóta- podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Tabuľka 1.1

Podiel odmien zamestnancov na prírastku pridanej hodnoty

	2001 až 2008	2012 až 2019
EÚ 15	0,50	0,56
Česko	0,46	0,55
Maďarsko	0,54	0,46
Poľsko	0,40	0,53
Slovensko	0,37	0,78

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Spomalený rast produktivity, ktorý nestíha za rastom nákladov práce

Rast mzdovej kvóty vypovedá aj o tom, že v posledných rokoch už náklady práce rástli rýchlejšie ako produktivita práce. Ak by ekonomika nebola závislá od konkurenčnej výhody nízkych nákladov (v tom nízkych nákladov práce), pomer rastu produktivity a nákladov práce by nemusel byť vnímaný s takými obavami. Ide však o citlivo vnímanú problematiku v strednej a východnej Európe, keďže konkurencieschopnosť týchto ekonomík sa dlhodobo opierała práve o nízke náklady práce a skokovité prírastky v produktivite.

Po roku 2012 zaznamenávame predstih rastu priemernej odmeny zamestnanca pred rastom produktivity – a to kontinuálne (krátkodobo sa takýto jav vyskytoval aj v minulosti, nikdy však nešlo o trvalejší jav, graf 1.11a).

Keďže medziročné zmeny sú značne volatilné, lepšie čitateľný obraz dáva vyjadrenie zmeny v dvoch rovnako dlhých periódach (ide o periódy nezasiahnuté vážnejšími turbulenciami, periódy ekonomického rastu, graf 1.11b). V období 2001 – 2008 rast produktivity práce mierne prevýšil rast priemernej odmeny zamestnanca.

V perióde 2012 – 2019 to už bolo naopak⁴. Zmenili sa hybné sily ekonomického rastu: v skoršej perióde bola vo väčšej miere hybnou silou produktivita, v neskoršej perióde mala väčšiu rolu zamestnanosť, s menšou rolou produktivity.

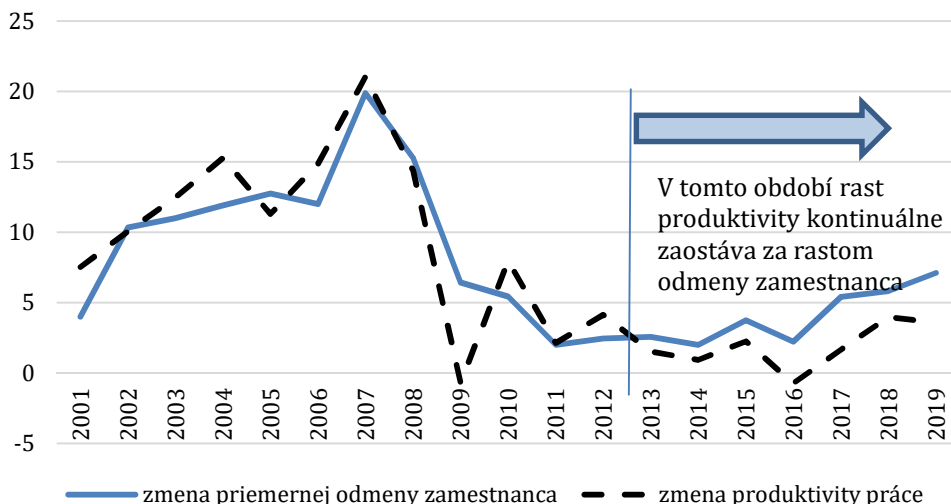
Pri pohľade na kumulatívne zmeny vidno roztváranie sa pomyselných nožníc medzi produktivitou práce a priemernou odmenou zamestnanca (s predstihom rastu produktivity) v období do 2008 (graf 1.11c). Následne sa obe krivky sploštia, rast oboch parametrov spomalí, rast produktivity však spomalí výraznejšie (porovnaj sklon kriviek v perióde 2010 – 2014). V roku 2015 sa pretnú a dochádza znovu k roztváraniu nožníc – ale už s predstihom rastu priemernej odmeny zamestnanca.

⁴ Okrem toho je nápadné aj spomalenie rastu oboch veličín v neskoršej perióde. Treba mať na pamäti, že výpočet vychádza z údajov v bežných cenách a hodnoty sú teda ovplyvnené zmenami cenovej hladiny. Slabší (niekedy žiadny) rast cenovej hladiny v neskoršej perióde čiastočne vysvetľuje aj slabší rast znázornených veličín. Spomalil sa však aj rast reálnych veličín.

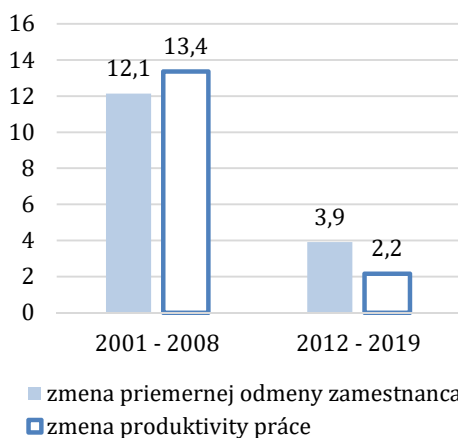
Graf 1.11a,b,c

Dynamika produktivity verzus dynamika odmien zamestnancov

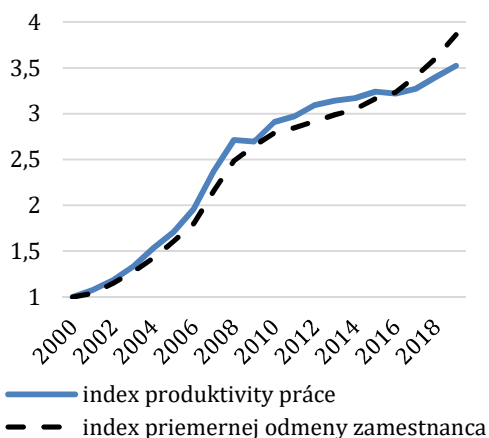
a) Medziročné zmeny produktivity práce a priemernej odmeny zamestnanca, v %

b) Zmeny za dve (rovnako dlhé) periódy, v %

c) Kumulatívne zmeny (úroveň roku 2000 = 1)

Poznámka: Produktivita práce počítaná ako pridaná hodnota na pracujúceho. Priemerná odmena zamestnanca je objem odmien zamestnancov rozdelený počtom zamestnancov.

Prameň: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Podobné zmeny vo vzťahu rastu produktivity práce a odmien zamestnancov, aké pozorujeme v údajoch za SR, sa v menej výraznej miere objavili v celej skupine V4 (tabuľka 1.2 a graf 1.12). V období po roku 2014 vo všetkých krajinách V4 rast produktivity práce zaostal za rastom

priemernej odmeny zamestnanca, v skoršom období to bolo naopak. Najvýraznejšie sa táto zmena prejavila v slovenskej ekonomike. Aj rast reálnej produktivity spomalil naprieč ekonomikami, spomalenie v SR však bolo obzvlášť výrazné.

Tabuľka 1.2

Priemerné hodnoty zmien priemernej odmeny zamestnanca a produktivity práce v krajinách V4

	Priemer za obdobie 2001 – 2008	Priemer za obdobie 2015 – 2018
Česko		
Zmena priemernej odmeny zamestnanca (%)	11,4	7,3
Zmena produktivity práce (%)	10,7	5,6
Maďarsko		
Zmena priemernej odmeny zamestnanca (%)	10,3	3,6
Zmena produktivity práce (%)	10,3	3,4
Poľsko		
Zmena priemernej odmeny zamestnanca (%)	6,5	4,6
Zmena produktivity práce (%)	7,8	3,4
Slovensko		
Zmena priemernej odmeny zamestnanca (%)	12,1	4,3
Zmena produktivity práce (%)	13,4	1,8

Poznámka: Priemerné tempá zmien počítané z údajov v bežných cenách. Produktivita vyjadrená ako pridaná hodnota na pracujúcu osobu.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Spomalenie rastu produktivity bolo charakteristickým prvkom v mnohých európskych ekonomikách. V grafe 1.12 je porovnaná zmena reálnej produktivity opäť v dvoch rovnako dlhých periódach. Vo všetkých krajinách V4 sa rast produktivity spomalil (rovnako je táto tendencia prítomná aj v údajoch za EÚ 28 a EÚ 15). Postavenie SR v tomto medzinárodnom porovnaní je špecifické:

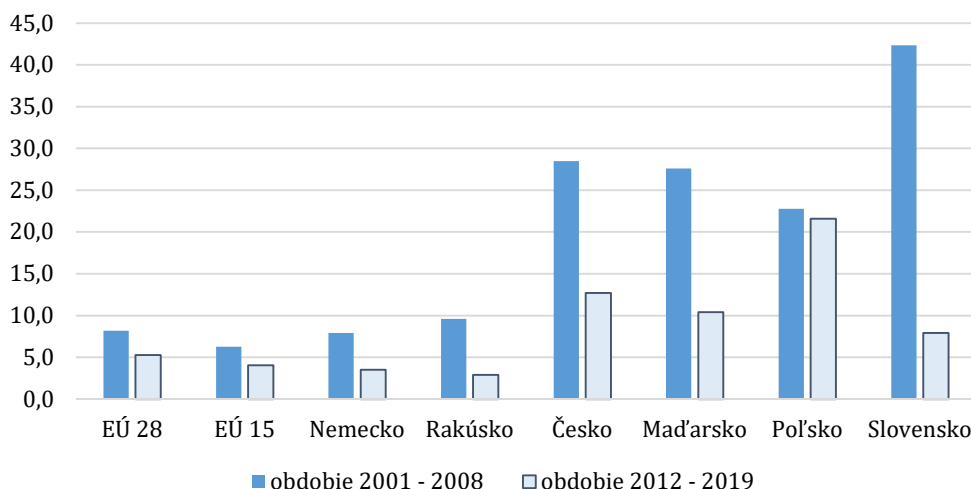
- V období 2001 – 2008 bol rast produktivity na Slovensku *najsilnejší* z krajín V4;
- V období 2012 – 2019 bol rast produktivity na Slovensku *najslabší* z krajín V4.

Predpokladáme, že vývoj produktivity súvisí s vývojom investícií (a z nich vyplývajúcimi technologickými zmenami a pod.). Konštatovanie

o pomerne nízkej miere investovania, vyjadrené v časti 1.1, dáva priestor pre pochybnosti o možnosti výraznejšie zmiernovať zaostávanie za úrovňou produktivity najvyspelejších ekonomík.

Graf 1.12

Zmena reálnej produktivity práce v dvoch odlišných fázach vývoja ekonomiky SR

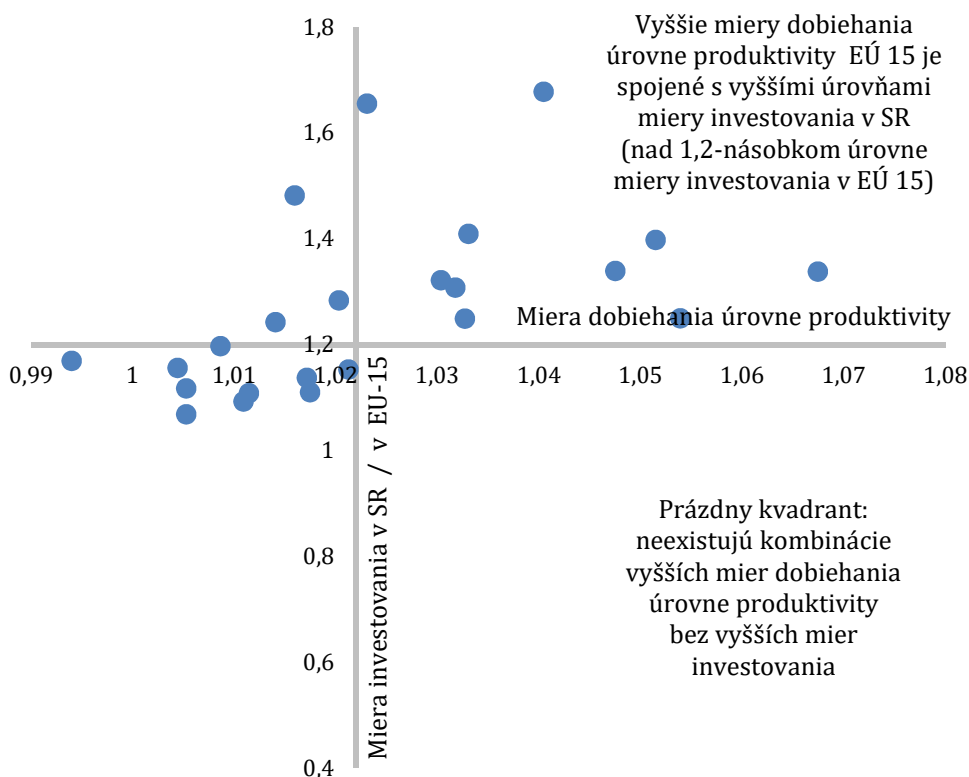
Poznámka: Zmeny hodinovej produktivity práce, vyjadrenej ako pridaná hodnota v stálych cenách na počet odpracovaných hodín.

Prameň: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

V grafe 1.13 kombinujeme údaje o rýchlosti dobiehania produktivity vyspelejších ekonomík (EÚ 15) s údajmi o miere investovania (pomer miery investovania v SR k miere investovania v EÚ 15). Od určitej „kritickej“ úrovne miery investovania v SR (ktorá je cca na úrovni 1,2-násobku miery investovania vo vyspelejších ekonomikách EÚ) sa objavujú vyššie tempá dobiehania produktivity týchto vyspelejších ekonomík. Takže vyššie tempá dobiehania produktivity vyspelejších krajín sa objavovali, ak miera investovania v SR bola aspoň 1,2-násobkom miery investovania týchto vyspelejších krajín. Ak tento výsledok skonfrontujeme s vývojom miery investovania v grafe 1.5, môžeme potvrdiť podozrenie na prinížku mieru investovania: v posledných 7 – 10 rokoch miera investovania v SR nedosahovala také úrovne, s ktorými sa spája výraznejšie prekonávanie zaostávania v produktivite.

G r a f 1.13

Tempo dobiehania úrovně produktivity EÚ 15 slovenskou ekonomikou pri rôznych mierach investovania

Poznámky: Jednotlivé body v grafe reprezentujú kombinácie hodnôt uvedených dvoch parametrov v SR v období 1996 – 2018.

Na horizontálnej osi: index zmeny v pomere produktivity SR : EÚ 15 (priemerná zmena za 2 obdobia po sebe).

Na vertikálnej osi: pomer miery investovania SR : EÚ 15 (priemer za dve obdobia po sebe, ale s časovým predstihom o 1 obdobie oproti zmenám v pomere produktivity).

Produktivita práce počítaná ako pomer pridanej hodnoty v stálych cenách a počtu pracovníkov (Národné účty, domáci koncept).

Miera investovania počítaná ako podiel hrubého fixného kapitálu na použití HDP (z údajov v bežných cenách).

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

* * *

Ak zhrnieme tento „pohľad z výšky“ na ekonomiku SR v dobe končajúcej jednej rastovej fázy a pred nástupom depresie (o ktorej vieme, že prichádza, ale nepoznáme jej parametre), možno vyzdvihnúť, že:

- Ekonomia SR mala akceptovateľnú úroveň makroekonomickej stability, ale už spomaľovala nezávisle od prichádzajúcej tzv. koronakrízy. Výrazne spomaľoval predovšetkým rast vonkajšieho dopytu po tovaroch zo SR.

- Vývoj na trhu práce bol naďalej priaznivý, ale už sa objavili limity pre doterajší pozitívny vývoj.

- Produktivita práce stratila dynamiku, čo vnímame ako vážnu výzvu. Vzácnosť pracovnej sily však tlačila na zvyšovanie nákladov práce. A tak už niekoľko rokov po sebe rast nákladov práce prevýšil rast produktivity.

2. ŠTRUKTURÁLNE ZMENY V SLOVENSKOM HOSPODÁRSTVE

V tejto kapitole je urobená sonda do vývoja pridanej hodnoty a zamestnanosti vo vybraných odvetviach slovenského hospodárstva. V prvej časti je zhodnotený ich vývoj v rokoch 2017 až 2019. Všímame si príspevky jednotlivých odvetví k celkovému rastu pridanej hodnoty. Obdobne pri zamestnanosti, hodnotíme absolútne zmeny v zamestnanosti a relatívne príspevky odvetví k jej celkovým zmenám. Druhá časť je venovaná zmene vo vývoji vzťahu medzi produktivitou práce a mzdami. Okrem nových náhľadov poskytuje aj zhrnutie hodnotení vývojových tendencií na úrovni odvetví, na ktoré sme v tejto publikácii upozorňovali posledné tri roky.

V roku 2019 sa niektoré tendencie vývoja z predchádzajúceho obdobia prejavili v zosilnenej miere. Vo väčšine odvetví došlo k spomaleniu až zastaveniu rastu pridanej hodnoty, a spomaleniu rastu, či poklesu zamestnanosti. Rast miezd výrazne prevyšoval rast produktivity práce a v mnohých odvetviach naďalej rástla mzdová kvóta. Od roku 2015 stratil slovenský spracovateľský priemysel značnú časť svojej nákladovej konkurenčnej schopnosti. Zároveň sa výrazne posunul v úrovni dosahovanej produktivity práce a vyplácaných miezd.

Výsledky nášho výskumu poukazujú na to, že slovenský spracovateľský priemysel sa dostal do situácie, v ktorej budú musieť nie len firmy, ale všetci aktéri priemyselnej politiky hľadať nové spôsoby jeho ďalšieho rozvoja. Spomedzi krajín s podobnou úrovňou rozvoja sme mali v roku 2019 síce tesne, ale predsa len najvyššiu produktivitu práce v spracovateľskom priemysle. Na ďalšej ceste rozvoja smerom k vyspelým ekonomikám, či priemeru EÚ 28 je nám najbližšie malá slovinská ekonomika. Na úrovni priemeru EÚ 28 v produktivite spracovateľského priemyslu sa nachádza Taliansko a Španielsko. Jedná sa o typovo veľmi odlišné ekonomiky, ale ďalší rozvoj spracovateľského priemyslu na Slovensku znamená ísť cestou približovania sa k ich produktivite práce, ktoré bude sprevádzané rastom miezd taktiež k úrovni v týchto krajinách.

Odvetvový pohľad na pridanú hodnotu a zamestnanosť

Vývoj po roku 2015 bol na Slovensku charakteristický nižším rastom pridanej hodnoty ako tomu bolo v predchádzajúcom období. V tomto smere bol rok 2018 skôr výnimkou, keď podľa aktualizovaných údajov pridaná hodnota narástla o 4 %, s relatívne silným príspevkom (3,3 p. b.) spracovateľského priemyslu. To, že išlo o krátkodobé vychýlenie zo strednodobého trendu potvrdzuje vývoj pridanej hodnoty v roku 2019.

Tabuľka 2.1

**Príspevky jednotlivých odvetví k rastu pridanej hodnoty (v p. b.)
a ako podiel na celkovom raste (v %)**

	Príspevok v percentuálnych bodoch			Podiel na celkovom raste		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Spolu	2,6	4,0	2,0	100,0	100,0	100,0
Poľnohospodárstvo	-0,3	0,2	0,1	-12,0	6,0	5,5
Priemysel	0,2	3,1	0,0	7,6	78,7	0,0
Spracovateľský priemysel	0,3	3,3	0,0	10,3	83,1	-2,2
Stavebníctvo	0,8	-0,2	0,1	29,8	-4,6	4,7
Obchod, doprava a ubytovanie	0,7	1,5	0,0	28,0	36,9	-1,9
Informačné a komunikačné technológie	0,2	0,0	0,3	9,0	0,0	15,1
Finančné a poisťovacie činnosti	-0,1	0,3	0,1	-3,8	6,4	4,9
Činnosti v oblasti nehnuteľností	0,5	-0,2	0,4	19,5	-4,3	19,9
Odborné služby	0,5	0,4	0,2	17,8	9,6	9,5
Verejné služby	0,2	0,4	0,9	7,8	9,4	42,8
Ostatné služby	-0,1	-1,5	0,0	-3,8	-38,1	-0,6

Poznámka: Poľnohospodárstvo: poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov. Priemysel: zahŕňa spracovateľský priemysel a energie. Obchod, doprava a ubytovanie: veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov; doprava, skladovanie, ubytovacie a stravovacie služby. Odborné služby: odborné, vedecké, technické činnosti; administratívne služby. Verejné služby: verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo, sociálna pomoc. Ostatné služby: umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti.

Prameň: Eurostat (20120b); vlastné výpočty.

Oproti predchádzajúcemu roku narástla pridaná hodnota v roku 2019 iba o 2 %. Z toho príspevok rastu pridanej hodnoty vo verejných službách činil 0,9 p. b. K rastu pridanej hodnoty ešte výraznejšie prispeli činnosti v oblasti nehnuteľností (0,4 p. b.) a informačné a komunikačné technológie (0,3 p. b.). V spracovateľskom priemysle sa naplno prejavili strednodobé tendencie vývoja. Jeho vytvorená pridaná hodnota bola o niečo nižšia ako v predchádzajúcom roku. Spolu s odvetvím doprava, skladovanie a ubytovanie, ktoré je na spracovateľský priemysel výrazne naviazané, bol ich príspevok k rastu celkovo negatívny.

Až takmer 43 % z celkového rastu pridanej hodnoty bolo vytvorených bezprecedentným rastom verejných služieb. Ekonomický vývoj v roku 2019 bol poznačený nadchádzajúcimi parlamentným voľbami v roku 2020. Rast pridanej hodnoty verejných služieb bol generovaný rastom verejných výdavkov, ktorý je opísaný a zhodnotený v kapitole 7 (Verejné financie).

Tabuľka 2.2

Odvetvové zmeny v zamestnanosti, počet osôb

	Ročná miera rastu v %			Absolútna zmena	Podiel na celkovej zamestnanosti
	2017	2018	2019	2019 – 2018	2019
Spolu	2,2	2,0	1,2	30 180	100,0
Pol'nohospodárstvo	-0,3	-0,2	1,6	1 170	3,0
Priemysel	3,6	1,8	-0,3	-1 980	23,9
z toho:					
Spracovateľský priemysel	3,9	1,7	-0,2	-1 060	21,9
Stavebníctvo	2,3	2,3	4,7	8 120	7,4
Obchod, doprava a ubyt.	1,8	1,8	0,0	120	25,8
IKT	4,4	5,8	4,3	3 020	3,0
Fin. a poisťo. činnosti	-1,0	1,4	0,6	290	1,9
Činnosti v oblasti nehnuteľ.	7,7	5,8	-2,4	-700	1,2
Odborné služby	1,1	4,7	4,6	11 540	10,8
Verejné služby	1,2	0,9	1,6	7 800	19,9
Ostatné služby	5,6	1,1	1,1	820	3,2

Prameň: Eurostat (2020a); vlastné výpočty.

V porovnaní s rokom 2018 narástla zamestnanosť na Slovensku o 1,2 %. Mierne poklesla v spracovateľskom priemysle, a jej podiel na celkovej zamestnanosti v roku 2019 klesol tesne pod 22 %. Viac ako 8 tisíc nových pracovných miest bolo vytvorených v stavebníctve. Celkovo najvyšší rast zamestnanosti zaznamenalo odvetvie odborných služieb (11 540 pracovných miest). Vysoký rast bol aj vo verejných službách, a to o 1,6 %, čo predstavovalo 7800 pracovných miest.

Spomalenie rastu produktivity práce a rýchly rast miezd

Po roku 2015 došlo k výraznej zmene vo vývoji vzťahu medzi produktivitou práce a mzdovým vývojom. Situácia na trhu práce už v roku 2014 naznačovala, že môžeme očakávať výraznejšie zmeny v strednodobom

vývoji v oblasti zamestnanosti a miezd s dopadmi na výkonnosť firiem naprieč odvetviami. Po dlhých rokoch vysokých mier nezamestnanosti pribúdali okresy a odvetvia, v ktorých sa začínal prejavovať nedostatok pracovníkov so špecifickým typom zručností a kvalifikáciou. Navyše, k týmto zmenám došlo v situácii, keď mnohé firmy stratili priestor pre ďalšie razantné zvyšovanie produktivity práce bez výraznej reorganizácie výroby a transformácie výrobných procesov. Do roku 2014 rástla produktivita práce výrazne najmä vďaka existujúcim rezervám vo zvyšovaní efektivity výroby, zapájaním nevyužitého kapitálu a reagovaním na rastúci dopyt zapájaním dostupných výrobných prostriedkov. Tieto priaznivé podmienky spojené s nízkym rastom miezd nenútili firmy výrazne investovať do nového kapitálu, technológií, či intelektuálnych aktív. Debaty o nutnosti reagovania na výzvy Priemyslu 4.0 nenachádzali obraz v reálnej praxi. Zdalo sa, že nová vlna automatizácie, robotizácie a digitalizácie produkcie zasiahne reálne fungovanie slovenských podnikov s výrazným oneskorením. Skôr sa nabádalo k potrebe sa na tieto procesy pripraviť, bez konkrétnejších návrhov, či podpory verejných politík.

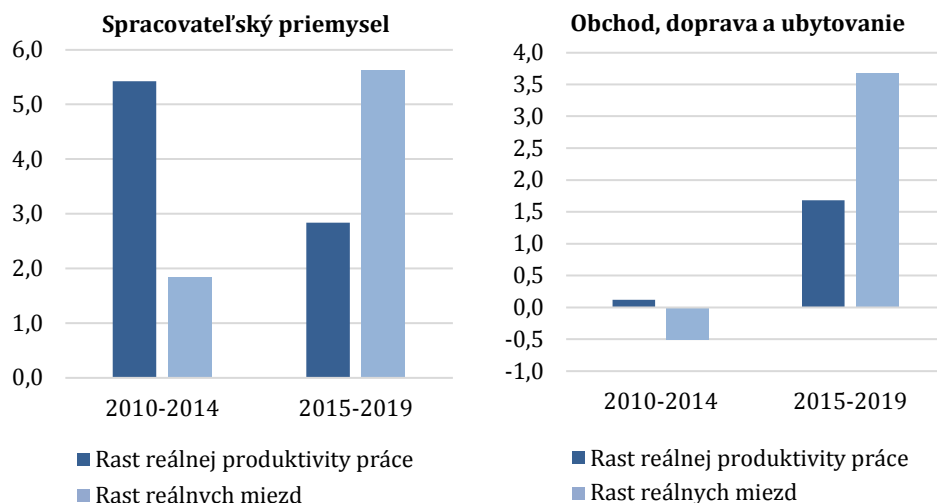
Zmena vo vývoji produktivity práce a miezd v spracovateľskom priemysle a v obchode, doprave a ubytovaní, zobrazená na nasledujúcom grafe, ilustruje zmenenú situáciu vo väčšine odvetví na Slovensku.

V období rokov 2010 – 2014 bol priemerný ročný rast produktivity práce v spracovateľskom priemysle 5,4 %. Priemerný rast reálnych miezd bol v tomto období 1,8 %. Išlo o priaznivé obdobie z hľadiska nákladovej konkurenčnej schopnosti slovenského spracovateľského priemyslu, keď pri zachovaní mierneho tempa rastu mzdových nákladov dokázali firmy výrazne zvyšovať produkciu a následne aj tvorbu pridanej hodnoty. Obdobie posledných piatich rokov je úplne odlišné. Priemerný rast produktivity práce v spracovateľskom priemysle sa spomalil na 2,8 % ročne, pričom priemerný rast reálnych miezd v rokoch 2015 – 2019 bol až 5,6 %. Navyše, počas tohto obdobia išiel vývoj týchto dvoch premenných v opačnom smere, čím sa situácia postupne vyhrcovala. Tempá rastu produktivity práce sa postupne spomaľovali a tlak na rast miezd narastal.

Graf 2.1

Vzťah medzi reálnym rastom hodinovej produktivity práce a rastom reálnych hodinových miezd

(stále ceny roku 2015 a harmonizovaný index spotrebiteľských cien)

Prameň: Eurostat (2020a; 2020b); vlastné výpočty.

Podobný vývoj vidíme aj v odvetví obchod, doprava a ubytovanie. Miere sa líši v tom, že priemerný rast produktivity v tomto odvetví narástol. Ale rovnako ako v odvetví spracovateľského priemyslu, bol rast miezd v posledných piatich rokoch vyšší ako rast produktivity práce. V rokoch 2010 – 2014 produktivita práce v obchode, doprave a ubytovaní takmer stagnovala.

Nutnosť výraznejších zmien však oddaľovala priaznivá situácia na trhu práce, čo viedlo k tomu, že reálne mzdy vyplatené v tomto odvetví klesli v priemere o 0,5 % ročne. Rast produktivity práce v období rokov 2015 – 2019 sa oživil a dosahoval v priemere 1,7 % ročne. Reálne mzdy v tomto období rástli v priemere 3,7 % ročne.

Poľnohospodárstvo, stavebníctvo, finančné a poisťovacie činnosti prešli podobným vývojom ako spracovateľský priemysel. Poľnohospodárstvo postihli azda najdramatickejšie zmeny, keď rast produktivity práce poklesol z 27,7 % na 3,4 % ročne, pričom rast reálnych miezd sa zvýšil z 0,6 % na 4,7 % ročne. V stavebníctve produktivita práce v rokoch 2015 – 2019 klesala, pri 1,2 % raste reálnych miezd.

Tabuľka 2.3

Porovnanie vývoja produktivity práce a miezd

(stále ceny roku 2015 a harmonizovaný index spotrebiteľských cien)

	2010 – 2014		2015 – 2019	
	Rast reálnej prod. práce	Rast reálnych miezd	Rast reálnej prod. práce	Rast reálnych miezd
Spolu	2,1	0,3	1,6	4,6
Poľnohospodárstvo	27,7	0,6	3,4	4,7
Priemysel	4,7	1,7	2,0	5,4
Spracovateľský priemysel	5,4	1,8	2,8	5,6
Stavebníctvo	4,8	-0,4	-0,3	1,2
Obchod, doprava a ubytovanie	0,1	-0,5	1,7	3,7
Informačné a komunikačné technológie	-2,4	-0,1	1,4	1,7
Finančné a poisťovacie činnosti	3,9	1,3	2,3	2,9
Činnosti v oblasti nehnuteľností	-0,8	-1,7	-0,2	4,4
Odborné služby	1,8	-0,6	1,5	4,5
Verejné služby	-1,7	0,4	4,6	6,0
Ostatné služby	1,4	-1,2	-14,1	7,0

Prameň: Eurostat (2020a; 2020b); vlastné výpočty.

K zvýšeniu rastu produktivity práce pri ešte vyššom raste miezd, podobne ako v odvetví doprava, skladovanie a ubytovanie, došlo v odvetviach informačných a komunikačných technológií a verejných službách. V odvetví informačné a komunikačné technológie už v rokoch 2010 – 2014 klesla produktivita práce výraznejšie ako reálne mzdy. V ďalšom období sa rast produktivity práce v tomto odvetví obnovil, no mzdy naďalej rástli rýchlejšie ako produktivita. Činnosti v oblasti nehnuteľností a ostatné služby mali po roku 2015 priemerný pokles produktivity práce, výrazný najmä pri ostatných službách, pričom taktiež v priemere vyplácali vyššie reálne mzdy.

Zmeny vo vývoji mzdovej kvóty vo vybraných odvetviach

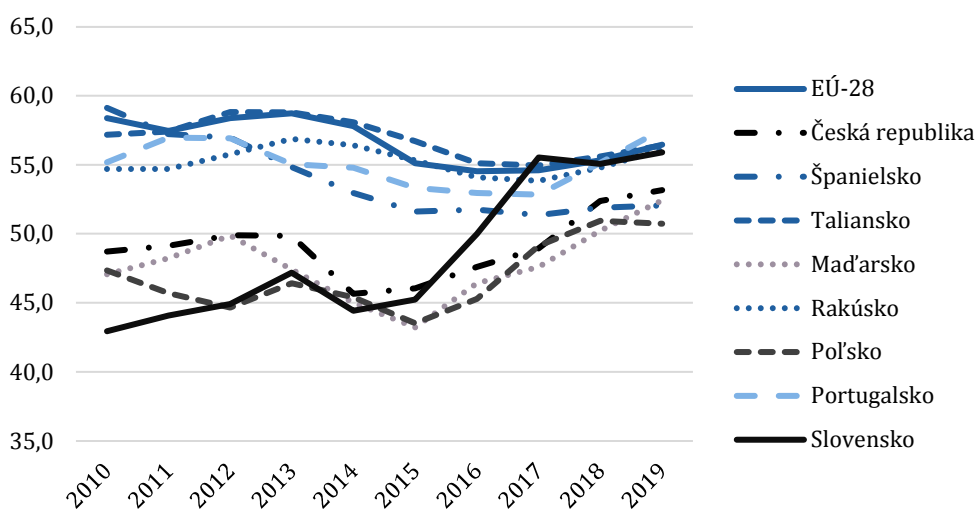
Slovensko bolo dlhé obdobie krajinou s relatívne nízkou mzdovou kvótou. Ako jedna z hlavných príčin sa najčastejšie uvádzala situácia na trhu práce, ktorá oslabovala vyjednávaciu pozíciu zamestnancov pri tvorbe miezd, čím pripadla vyššia časť pridanej hodnoty kapitálu. Zmeny v tendenciách vývoja, ktoré sme opísali v predchádzajúcej časti, prispeli k zmene vo vývoji a úrovni mzdovej kvóty na Slovensku. Jej vývoj v jednotlivých odvetviach bol však odlišný, a aj súčasná úroveň mzdovej kvóty podľa odvetví sa v medzinárodnom porovnaní naprieč odvetviami líši.

Azda k najväčším a najzaujímavejším zmenám v mzdovej kvóte, z pohľadu Slovenska, ako aj pri medzinárodnom porovnaní, došlo v odvetví spracovateľského priemyslu. Do roku 2014 existovali dve skupiny krajín s výrazne odlišnou mzdovou kvótou v spracovateľskom priemysle. Od roku 2015 došlo k významnej konvergencii mzdových kvót medzi týmito skupinami krajín, aj v rámci nich.

Zároveň došlo k výmene dvoch krajín naprieč nimi, Slovensko prešlo zo skupiny krajín s nízkou mzdovou kvótou k tým s vyššou mzdovou kvótou v spracovateľskom priemysle. Naopak, španielsky spracovateľský priemysel prešiel zo skupiny krajín s vysokou mzdovou kvótou k tým s nižšou mzdovou kvótou.

Graf 2.2

Vývoj mzdovej kvóty v spracovateľskom priemysle (v %)

Prameň: Eurostat (2020b); vlastné výpočty.

Na Slovensku bola mzdová kvóta v spracovateľskom priemysle do roku 2014 pod úrovňou 45 %. Priemer EÚ 28 bol v tomto období 58 %. V porovnávaných krajinách mal spracovateľský priemysel najnižšiu mzdovú kvótu. Počas troch rokov, 2015 – 2016 sa dostala mzdová kvóta v spracovateľskom priemysle na Slovensku takmer na úroveň priemeru EÚ 28. Z krajín Poľsko, Maďarsko a Česká republika tak bolo jedinou krajinou, ktorá sa z tejto skupiny krajín s nízkou mzdovou kvótou v spracovateľskom

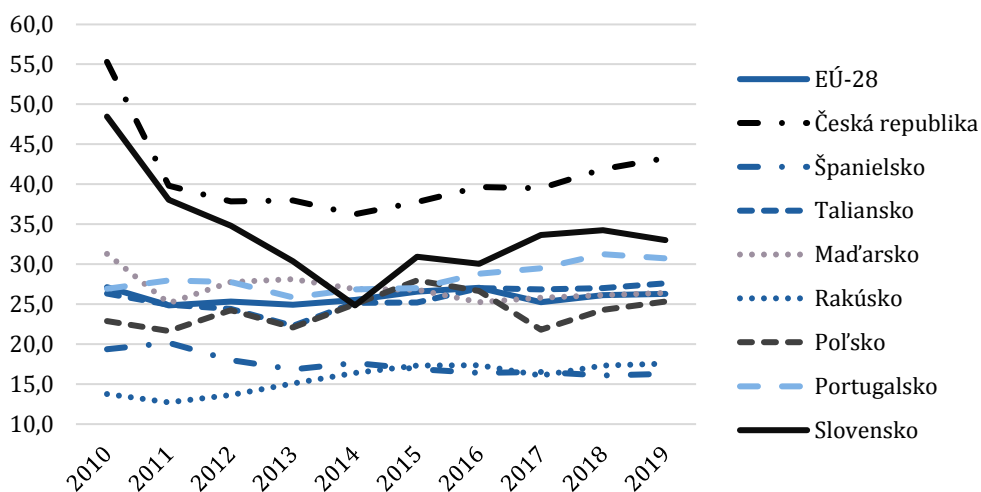
priemysle presunula do krajín s vyššou mzdovou kvótou, a to len v priebehu troch rokov. To svedčí o dramatických zmenách v spracovateľskom priemysle, ignorovaných pri tvorbe priemyselnej politiky, ktorá by razantnejším spôsobom motivovala a podporovala zavádzať moderné spôsoby výroby. Nositelia hospodárskej politiky vychádzali zo situácie spred roka 2014 a nerefletovali zmeny, ku ktorým dochádzalo.

Mzdová kvóta v spracovateľskom priemysle na Slovensku bola v roku 2019 na úrovni v Taliansku, Portugalsku, či Rakúsku.

Výrazný rast produktivity práce v poľnohospodárstve viedol v rokoch 2010 – 2014 k prudkému poklesu mzdovej kvóty v tomto odvetví. Zo 48,5 % v roku 2010 poklesol na úroveň 25 %, čo zodpovedá priemeru EÚ 28 počas celého sledovaného obdobia. Výrazne nízku mzdovú kvótu v poľnohospodárstve majú Rakúsko a Španielsko, a to len niečo nad 15 %. Od roku 2015 mzdová kvóta v slovenskom poľnohospodárstve opäť narástla a dostala sa na úroveň 33 %.

Graf 2.3

Vývoj mzdovej kvóty v poľnohospodárstve (v %)

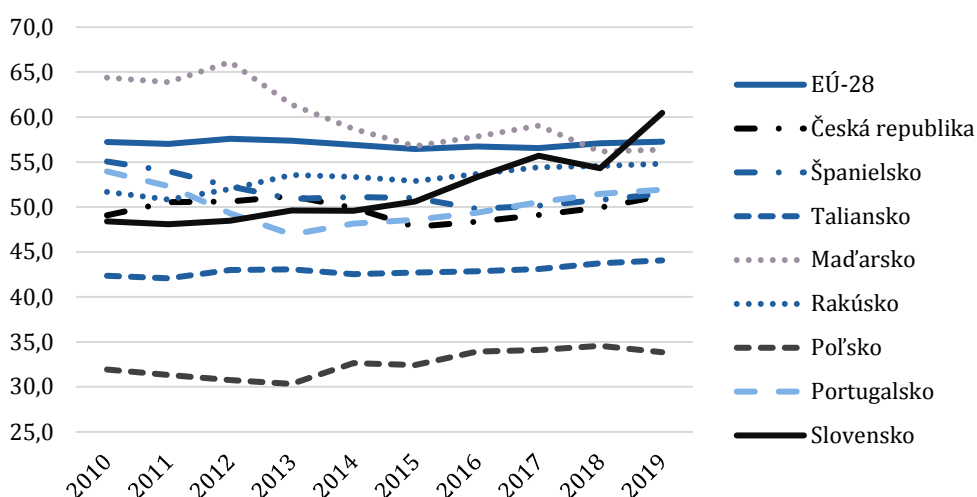
Prameň: Eurostat (2020b); vlastné výpočty.

V obchode, doprave a ubytovaní pretrvávajú v EÚ 28 výrazné rozdiely v mzdovej kvóte. Priemer EÚ 28 je na úrovni 57 %. Z porovnávaných krajín je najnižší v Poľsku, a to pod 35 %. V tomto odvetví bola mzdová

kvóta na Slovensku dlhé obdobie pod 50 %. Od roku 2015 sa však výrazne zvýšila a v roku 2019 dosiahla úroveň 60,5 %, čo je viac ako priemer EÚ 28 a najvyššia hodnota spomedzi ostatných uvedených krajín. Podobný vývoj ako slovenské poľnohospodárstvo zaznamenala Česká republika, avšak po prudkom poklese medzi rokmi 2010 a 2011 bolo jej ďalšie znižovanie iba mierne a od roku 2015 opäť narástla na niečo pod 45 %, najviac spomedzi krajín uvedených na príslušnom grafe.

Graf 2.4

Vývoj mzdovej kvóty v obchode, doprave a ubytovaní (v %)

Prameň: Eurostat (2020b); vlastné výpočty.

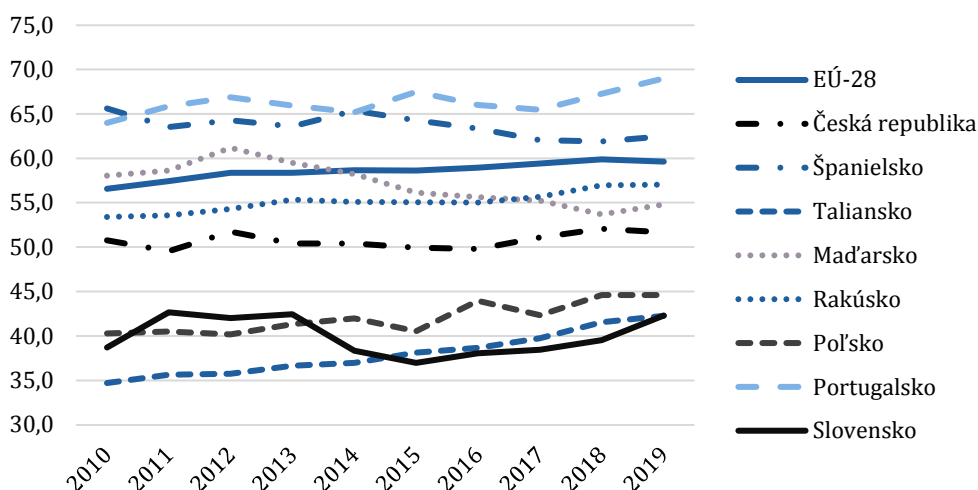
Úplne odlišná situácia na Slovensku je v medzinárodnom porovnaní mzdovej kvóty v odborných službách. Tu bola mzdová kvóta na Slovensku v roku 2014 nižšia ako v roku 2010. Od roku 2015 síce rástla, ale aj tak v poslednom roku dosahovala iba úroveň porovnateľnú s rokom 2013, t. j. niečo vyššie 42 %. Priemer EÚ 28 je výrazne vyšší, a od roku 2010 sa zvýšil z 56,6 % na 59,6 % v roku 2019. Spolu s Talianskom a Poľskom je na Slovensku v tomto odvetví najnižšia mzdová kvóta spomedzi porovnávaných krajín. V Českej republike a v Maďarsku (napriek poklesu v posledných rokoch) je mzdová kvóta v odborných službách vyše 50 %.

Mzdová kvóta sama o sebe nie je vhodným ukazovateľom nákladovej konkurencieschopnosti. Zároveň však platí, že sa v nej premieta vzťah

medzi vývojom produktivity práce a mzdových nákladov. Posun v konkurenčnej schopnosti je treba preskúmať a zhodnotiť aj na základe absolútnej hodnoty produktivity práce a príslušných mzdových nákladov.

Graf 2.5

Vývoj mzdovej kvóty v odborných službách (v %)

Prameň: Eurostat (2020b); vlastné výpočty.

Produktivita a mzdové náklady spracovateľského priemyslu v medzinárodnom porovnaní

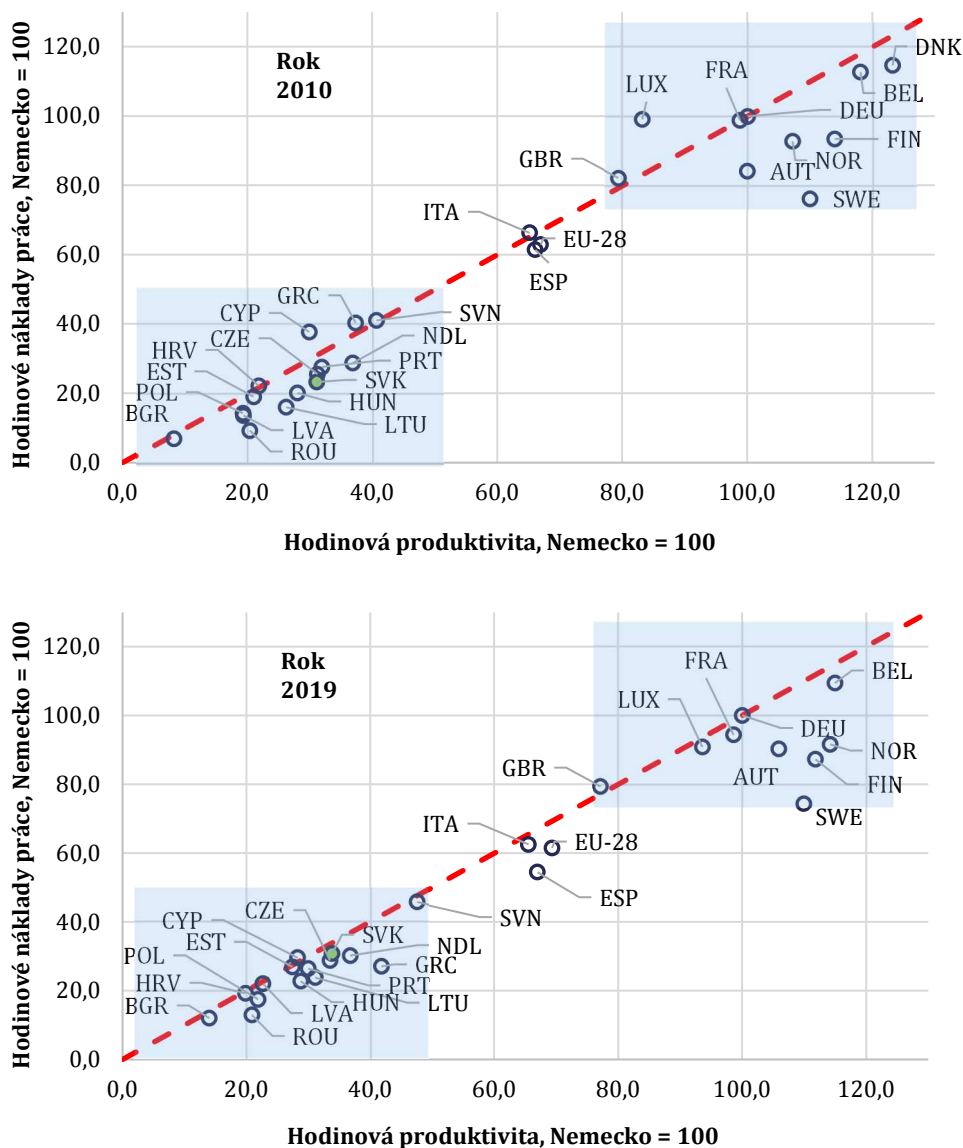
Otázka „Čo vyrábať?“ je z hľadiska medzinárodného obchodu vo výraznej miere ovplyvnená komparatívnymi výhodami. Vyspelým aj chudobným krajinám sa vyplatí navzájom obchodovať aj v tom prípade, ak má vyspelá ekonomika absolútne výhody pri výrobe všetkých druhov tovarov. Zvyšovanie bohatstva a reálnych miezd krajiny v dlhom období je však spojené s absolútnym rastom produktivity.

Medzi absolútnou úrovňou produktivity a hodinovými nákladmi miezd existuje pomerne stabilný vzťah. Tento môže byť krátkodobo narušený, a medzi krajinami nie je úplne lineárne determinovaný, ale v stredno- a dlhodobom horizonte musia byť tieto dve veličiny v rovnováhe. Svedčí o tom aj porovnanie hodinovej produktivity práce a hodinových mzdových nákladov v spracovateľskom priemysle voči Nemecku v roku 2010

a 2019. V obidvoch rokoch sú všetky krajiny veľmi blízko 45 stupňovej priamke. V každom roku zodpovedá úroveň hodinových nákladov práce viac menej ich úrovni hodinovej produktivity.

Graf 2.6

Vzťah medzi hodinovou produktivitou a nákladmi práce
Nemecko = 100, bežný výmenný kurz

Prameň: Eurostat (2020a; 2020b); vlastné výpočty.

Na grafe môžeme identifikovať tri skupiny krajín. Slovensko sa nachádza v prvej skupine krajín, ktoré majú v porovnaní s Nemeckom menej ako 50 % úroveň miezd aj produktivity. Na opačnej strane sú krajiny, ktorých úroveň miezd a produktivity sa pohybuje od 75 % po 125 % úrovne Nemecka. Blízko priemeru krajín EÚ 28, 55 % – 70 % sa nachádzajú Taliansko a Španielsko.

Hodinová produktivita práce spracovateľského priemyslu na Slovensku bola v roku 2010 na úrovni 31 % nemeckej produktivity. Do roku 2019 sa zvýšila na 33,8 %. Obdobne, hodinová úroveň miezd bola v roku 2010 23,4 % nemeckej úrovne, a do roku 2019 vzrástla na 30,7 %. Kým v roku 2010 boli mzdy na Slovensku relatívne nízke v porovnaní s jeho produktivitou, do roku 2019 sa tieto rozdiely výrazne znížili. To svedčí o strácaní nákladovej konkurenčnej schopnosti vo vzťahu k Nemecku. Bez rozvoja konkurenčnej schopnosti založenej na inováciách to môže mať pre slovenský spracovateľský priemysel v dlhom období negatívne dôsledky (o zaostávaní v inovačnej konkurencieschopnosti pozri v kapitole 3).

Relatívna produktivita práce aj mzdy na Slovensku do roku 2019 mierne prevýšili ich úroveň v Českej republike, a o niečo výraznejšie v Portugalsku. Na ceste rozvoja smerom k vyspelým krajinám je k Slovensku najbližšie Slovinsko, po veľkej medzere v produktivite aj mzdách potom nasledujú Taliansko a Španielsko. Na jednej strane sa Slovensko stalo miernym lídrom v produktivite a mzdách v porovnaní s konkurenčnými krajinami, na druhej strane čelí obrovskej výzve posunu smerom k vyspelým západným ekonomikám. Zdá sa, že zatiaľ je Slovinsko jedinou krajinou, ktorej sa podarilo vzdialiť od úrovne produktivity a miezd v krajinách strednej a východnej Európy, a podstatne sa priblížilo k priemeru EÚ 28.

Vidíme, že medzi spracovateľským priemyslom vo vyspelých ekonomikách a skupinou krajín s nízkou produktivitou existuje veľká medzera, ktorú vyplňa len Taliansko a Španielsko. Dobechnúť západné vyspelé krajiny znamená prejsť touto neprebádanou cestou. Empirická literatúra k tzv. pasci úrovne stredného príjmu je mierne skeptická v tom zmysle, že väčšie krajiny sa úroveň stredného príjmu nepodarí prekonať. Na druhej strane poskytuje optimizmus tým, že uvádza viaceré prípady krajín, ktorým sa to vďaka aktívnej úlohe priemyselnej politiky a zosúladených krokov súkromného a verejného sektora podarilo.

* * *

Vývoj produktivity práce, miezd a mzdovej kvóty za posledných 5 rokov ukazuje, že Slovensko je veľmi blízko hranice ďalších možností rozvoja pri daných technologických možnostiach a organizácie výroby. Zmeny vo vývoji produktivity práce a miezd na Slovensku doteraz nenašli odraz v reálnej tvorbe politík. Pri tvorbe a argumentácii so zástupcami priemyselných zväzov, vychádzali tvorcovia hospodárskych politík zo situácie spred roka 2014 a tieto zmeny často bagatelizovali. Skôr sa prikláňali k názoru, že konečne po rokoch dochádza k „spravodlivejšiemu“ prerozdeleniu pridanej hodnoty, ako k nutnosti prijať opatrenia, ktoré podpora investície do perspektívnych oblastí rozvoja, presmerujú priority z tvorby pracovných miest na nové automatizované technologické výrobné procesy, digitalizáciu výroby, a rekvalifikáciu pracovníkov, ktorí musia hľadať uplatnenie v nových sektoroch a profesiách. Zvyšovaním mzdových nákladov zavádzaním rôznych opatrení, o ktorých sme písali v predchádzajúcom vydaní tejto publikácie, tlak na znižovanie nákladovej konkurenčnej schopnosti poháňali nad rámec prirodzeného trhového vývoja a tým situáciu v mnohých firmách ešte skomplikovali.

Otrasy spôsobené pandémiou COVID-19 v roku 2020 opísané trendy vývoja výrazne ovplyvnia. Ponukový šok, ktorý obmedzil prácu, negatívne ovplyvnil výrobu v nadväzujúcich odvetviach. Následný dopytový šok, výrazne zmenil štruktúru aj veľkosť konečného dopytu, a to najmä vo vzťahu k exportu. Pokles príjmov domácností a výpadok príjmov verejného rozpočtu však následné spôsobí ďalší pokles domáceho, súkromného aj verejného, dopytu.

Najmä firmy v službách reagovali na novú situáciu využívaním rôznych foriem práce z domu a rôznych informačných a komunikačných technológií či platforiem. Myslíme si, že dopady vo vzťahu k digitalizácii a informatizácii sektoru služieb budú permanentné v tom zmysle, že aj po skončení priamych opatrení súvisiacich s pandémiou, povedú k ich využívaniu vo zvýšenej miere aj v dlhom období a výrazne zvýšia mieru digitalizácie a informatizácie sektora služieb.

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Slovenská ekonomika je nadmieru vystavená mnohým rizikovým faktorom externého prostredia (turbulencie vo vývoji svetového obchodu, demografické trendy, výzvy robotizácie a automatizácie v priemysle a pod.) a rovnako čelí oslabovaniu vlastných zdrojov rastu. Oblasti výskumu a vývoja (VaV) a digitálnej transformácie predstavujú pre slovenskú ekonomiku vhodnú príležitosť a impulz pre vyriešenie spomaľujúceho sa rastu, produktivity a ekonomickej konvergenencie. V tejto kapitole venujeme pozornosť niektorým otázkam vývoja VaV a digitalizácií ekonomiky na Slovensku v predchádzajúcom období.

Výskum a vývoj na Slovensku

Výskum a vývoj na Slovensku v poslednom sledovanom roku¹ podľa indikátorov ktoré uvádzame v tabuľke 3.1 nezaznamenal výraznejšiu medziročnú zmenu, ktorá by si zaslúžila zvýšenú pozornosť.

Intenzita VaV (hrubé výdavky na VaV ako % HDP) stagnuje na úrovni 0,8 – 0,9 % HDP už niekoľko rokov. Túto nehybnosť môžeme vysvetliť slabým čerpaním eurofondov v roku 2018, od ktorých závisia verejné výdavky na VaV ako aj nedostatočnou aktivitou podnikových výdavkov na VaV, ktorých rast sa po pozitívnu tendenciu 2015 – 2017 v roku 2018 zastavil. Ani v budúcom období (2019 – 2020) nepredpokladáme zásadný nárast intenzity VaV. Vzhľadom na druhú polovicu programového obdobia 2014 – 2020 a dobiehanie implementácie projektov v Operačnom programe Výskum a inovácie očakávame nárast čerpania eurofondov určených pre oblasť VaV a inovácií. Predpokladáme že tento faktor navýši podiel verejných zdrojov pre VaV, avšak vzhľadom na pretrvávajúce limity ako na strane poskytovateľov a bariéry na strane prijímateľov (obmedzená absorpčná kapacita a administratívna záťaž) tento rast čerpania nebude dramatický a môže byť podobne ako v predchádzajúcom období koncentrovaný do jedného (posledného) roka.

¹ Väčšina štatistík za oblasť VaV alebo inovácií sa publikuje s dvojročným oneskorením

Tabuľka 3.1

Vybrané indikátory výskumu a vývoja v rokoch 2014 – 2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Financovanie VaV:					
Hrubé výdavky na VaV (% HDP)	0,89	1,18	0,79	0,88	0,84
určené pre sektor (% HDP):					
vládny sektor	0,25	0,33	0,17	0,18	0,18
podniky	0,33	0,33	0,40	0,48	0,45
vysoké školy	0,31	0,52	0,22	0,22	0,20
financované zo zdrojov (% z celkových):					
vládne zdroje	41,4	31,9	41,0	35,5	38,0
podnikateľské zdroje	32,2	25,1	46,2	49,0	48,8
ostatné národné zdroje	2,7	3,6	2,1	1,7	2,0
zahraničné zdroje	23,7	39,4	10,7	13,8	11,2
Zamestnanci VaV (fyzické osoby k 31. 12)	28 825	28 752	33 252	33 467	35 770
Výsledky VaV:					
Domáce patentové prihlášky ²	211	228	218	183	216
Počet domácich patentových prihlášok ² na 1 000 zamestnancov VaV	7,3	7,9	6,6	5,5	6,0
Počet EPO prihlášok ³	26	47	44	41	51
Počet EPO prihlášok na 1 000 zam. VaV	0,9	1,6	1,3	1,2	1,4

² Domáce patentové prihlášky podané na Úrad priemyselného vlastníctva SR.

³ *European patent applications per country of residence of the first named applicant.*

Prameň: ÚPV SR (2019); ŠÚ SR (2020); EPO (2020); (EUROSTAT, 2020).

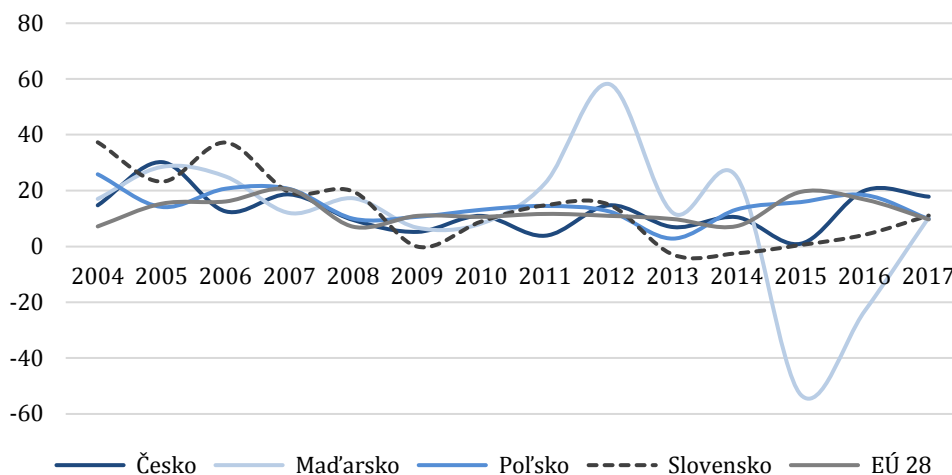
Očakávaný rast verejných zdrojov na VaV nemusí byť uspokojivý, môže byť negatívne „vykompenzovaný“ ústupom podnikových zdrojov financovania VaV spôsobený hospodárskym ochladením v roku 2019 a očakávaným dramatickým prepadosom v roku 2020 (najmä v prvej polovici roka 2020). Rastu intenzity VaV na Slovensku dlhodobo nenahrávajú ani štrukturálne nedostatky VaV ako sú „nízka kvalita verejného výskumu a obmedzená spolupráca s podnikmi, ktorú možno čiastočne vysvetliť neefektívnosťou vyplývajúcou z roztriešteného systému správy a riadenia“ (Európska komisia, 2020). V roku 2019 sa zvýšil takzvaný superodpočet podnikových výdavkov na VaV, ktorý však nemá dramatický dopad na rast podnikových výdavkov na VaV. Za zdaňovacie obdobie 2017 uplatnilo odpočet výdavkov na výskum a vývoj celkovo 164 subjektov (FS SR, 2019), celková výška odpočítaných nákladov bola 40,1 mil. EUR. Nízka intenzita VaV a nízka kvalita verejného výskumu odrážajú aj nízku patentovú produktivitu a jej dlhodobú stagnáciu (tabuľka 3.1).

Podnikové výdavky na VaV sú na Slovensku silno viazané na sektor zahraničím kontrolovaných podnikov. Na Slovensku až 80 % podnikových

výdavkov na VaV realizujú zahraničím kontrolované podniky² (v Česku to bolo 69 %, Maďarsku 68 % a v Poľsku 52 %). Pri neexistencii pozitívnych štrukturálnych zmien, ktoré by smerovali k vyššiemu zapojenie domácich podnikov do financovania VaV je silný predpoklad, že podnikové výdavky na VaV budú i naďalej závisieť od prílevu priamych zahraničných investícií (PZI) na Slovensko. Podiel PZI na tvorbe hrubého fixného kapitálu bol v roku 2017 na úrovni cca 10 % (graf 3.1). Tento indikátor vykazuje po roku 2013 v porovnaní s ostatnými ekonomikami pozvoľný a pomerne stabilný nárast.

Graf 3.1

Podiel prílevu priamych zahraničných investícií na tvorbe hrubého fixného kapitálu (2004 – 2017)

Prameň: Spracované podľa UNCTAD (2020).

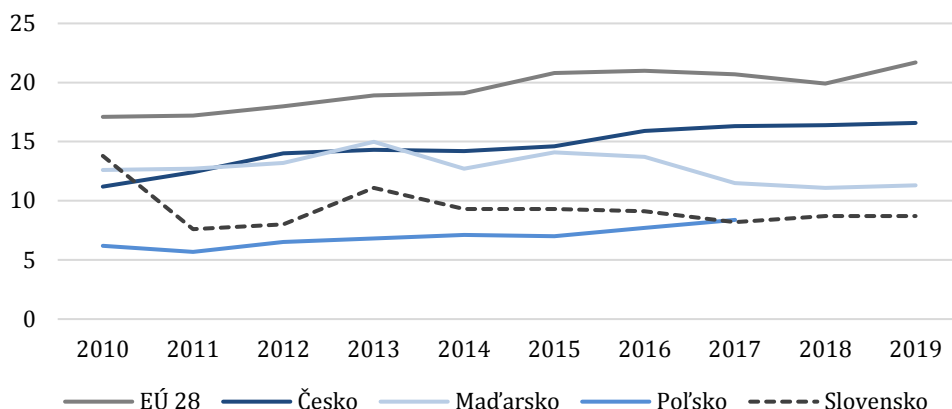
Pretrvávajúcim negatívom na Slovensku je nízka miera investovania³ do produktov duševného vlastníctva. Ide o 1. investície do VaV, 2. prieskumu a hodnotenie nerastných ložísk, 3. počítačových softvérov a databáz, 4. originálov literárnych a umeleckých diel. Investície do produktov duševného vlastníctva úzko a pozitívne súvisia s celkovou inovačnou úrovňou ekonomiky (meranou syntetickým sumárnym inovačných indexom).

² Najnovšie údaje sú za rok 2017 za odvetvia spracovateľského priemyslu a stavebníctva.

³ T.j. tvorba hrubého fixného kapitálu.

Graf 3.2

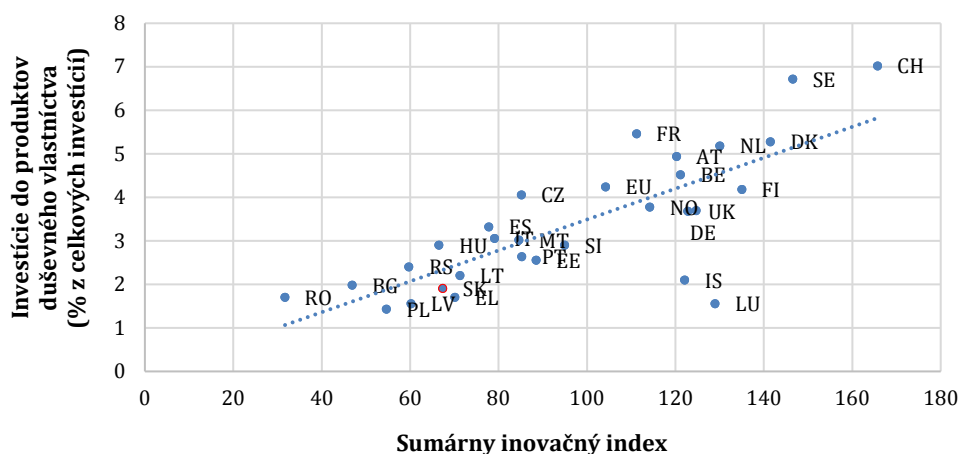
Podiel investícií do produktov duševného vlastníctva na celkových investíciách (% , 2010 – 2019)

Prameň: Spracované podľa EUROSTAT (2020).

Graf 3.3

Súvislosť medzi investíciami do duševného vlastníctva a inovačnou výkonnosťou

Prameň: Spracované podľa EUROSTAT (2020).

V grafe 3.3 sme znázornili túto súvislosť na príklade 28 európskych ekonomík. Ak berieme do úvahy priemerné hodnoty oboch premenných za posledných 5 rokov, tak vidíme silnú súvislosť (Pearsonov korelačný koeficient je 0,77). Zároveň v grafe 3.2 vidíme zaostávanie slovenskej ekonomiky v investovaní do produktov duševného vlastníctva v porovnaní

ostatnými ekonomikami V4 a EÚ v rokoch 2010-2019. Podiel investícií do produktov duševného vlastníctva na celkových investíciách na Slovensku za posledných 6 rokov nepresiahol 10 %.

Digitálna ekonomika na Slovensku

Informačné a komunikačné technológie (IKT) už niekoľko dekád zohrávajú kľúčovú úlohu ako faktor ekonomického rastu, produktivity a štruktúrnych zmien. Ich intenzívnejšie zapojenie môže byť prostriedkom na zvyšovanie produktivity slovenskej ekonomiky. V tejto časti venujeme pozornosť niektorým otázkam využitia IKT v slovenskej ekonomike.

Užší pohľad na postavenie IKT v ekonomike je zameranie sa len na odvetvie Informácie a komunikácie (podľa SK NACE sekcia J). Toto odvetvie služieb zahŕňa „výrobu a distribúciu informačných a kultúrnych výrobkov, poskytovanie prostriedkov na prenos alebo distribúciu týchto výrobkov ako aj dátových a komunikačných produktov, zahŕňa aj činnosti informačných technológií, spracovanie údajov a ostatné činnosti informačných služieb.“⁴ Z hľadiska jeho podielu na tvorbe hrubej pridanej hodnoty (THPH) v rokoch 2011 až 2019 je podiel tohto odvetvia na Slovensku porovnateľný s EÚ 28, hoci v posledných dvoch rokoch vidíme jeho mierne oslabovanie (tabuľka 3.2) a isté divergentné tendencie. Podobne je to i v prípade kompenzácií zamestnancom, v posledných dvoch rokoch došlo k miernemu prehĺbeniu zaostávania za úrovňou EÚ.

Tabuľka 3.2

Hrubá pridaná hodnota a kompenzácie zamestnancom v odvetví „J – Informácie a komunikácie“

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Podiel odvetvia na THPH	EÚ 28 (%)	4,9	4,9	4,9	4,9	5,0	5,0	5,1	5,2	5,3
	SK (%)	4,7	5,1	4,7	4,5	4,5	4,9	5,0	4,7	4,8
	rozdiel (p.b)	-0,2	0,2	-0,2	-0,4	-0,5	-0,1	-0,1	-0,5	-0,5
Podiel odvetvia na kompenzáciách zamestnancom	EÚ 28 (%)	4,7	4,8	4,8	4,8	5,0	5,0	5,1	5,2	5,3
	SK (%)	4,2	4,2	4,3	4,3	4,4	4,4	4,5	4,5	4,5
	rozdiel (p.b)	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7	-0,8

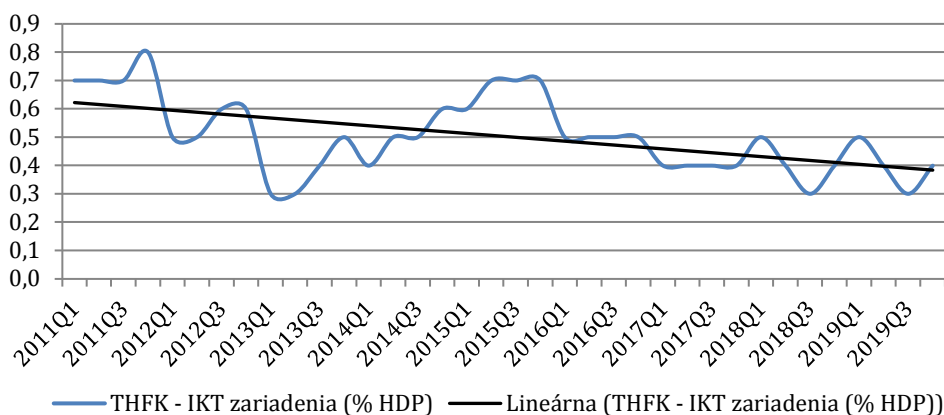
Prameň: Vlastné spracovanie podľa EUROSTAT (2020).

⁴ <<http://www.nace.sk/nace/j-sekcia-j-informacie-a-komunikacia/>>.

Pri širšom pohľade na produkčné kapacity IKT indikovať na základe podielu sektora IKT v štruktúre hospodárstva. Sektor IKT pozostáva z výroby IKT a služieb IKT.⁵ Podľa najnovšie dostupných údajov za rok 2017, podiel sektora IKT v slovenskom hospodárstve predstavoval 4,3 % HDP. Táto hodnota radí Slovensko medzi krajiny EÚ s relatívne vyšším podielom (priemer EÚ 28 je 3,75 %). V rámci sektora IKT máme nadproportionálne zastúpenie vo výrobe IKT (0,76 % HDP, čo je 3. miesto v EÚ). Relatívne nižšiu váhu v slovenskom sektore IKT, v porovnaní so zvyškom EÚ, majú IKT služby (3,38 % HDP v roku 2017). Podobný stav je aj v prípade podielu zamestnanosti v sektore IKT na celkovej zamestnanosti, keď v roku 2017 pracovalo v tomto sektore 3,18 % zamestnaných. Hodnota tohto podielu sa po roku 2008 každoročne zvyšuje a radí Slovensko v rámci EÚ medzi ekonomiky s vyšším podielom. Kľúčovú úlohu v tomto pozitívnom hodnotení zohrávajú proexportne orientované zahraničné podniky, ktoré ešte využívajú klasické konkurenčné faktory slovenskej ekonomiky. Zároveň predstavujú potenciál pre zapojenie domáceho VaV sektora.

Graf 3.4

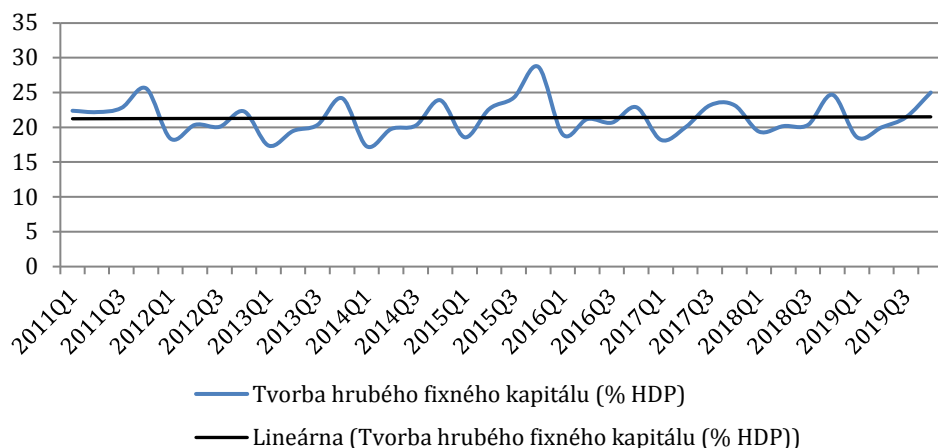
Tvorba hrubého fixného kapitálu – investície do IKT zariadení (% HDP)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EUROSTAT (2020).

⁵ Výroba IKT je vytvorená z nasledovných skupín NACE rev. 2: 26.1 – Výroba elektronických komponentov a dosiek; 26.2 – Výroba počítačov a periférnych zariadení; 26.3 – Výroba komunikačných zariadení; 26.4 – Výroba spotrebnej elektroniky; 26.8 – Výroba magnetických a optických médií). Služby IKT pozostávajú z: 95.1 – Oprava počítačov a komunikačných zariadení; 46.5 – Veľkoobchod so zariadeniami pre informatiku a komunikácie; 58.2 – Nakladateľstvo v oblasti softvéru; 61 – Telekomunikácie; 62 – Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby; 63.1 – Spracovanie dát, poskytovanie serverového priestoru na internete a súvisiace služby; webový portál.

Graf 3.5

Tvorba hrubého fixného kapitálu (% HDP)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EUROSTAT (2020).

Z hľadiska rozvoja digitálnej ekonomiky sú kľúčové investície do obstarávania IKT zariadení. V tomto smere vykazuje slovenská ekonomika v posledných rokoch negatívne tendencie. V grafoch 3.4 a 3.5 vidíme porovnanie vývoja tvorby hrubého fixného kapitálu – nákupu IKT zariadení a tvorby hrubého fixného kapitálu – všetkých fixných aktív. Miera investícií do IKT vykazuje v rokoch 2011 až 2019 klesajúcu tendenciu v porovnaní s relatívne stabilným vývojom celkovej miery investovania.

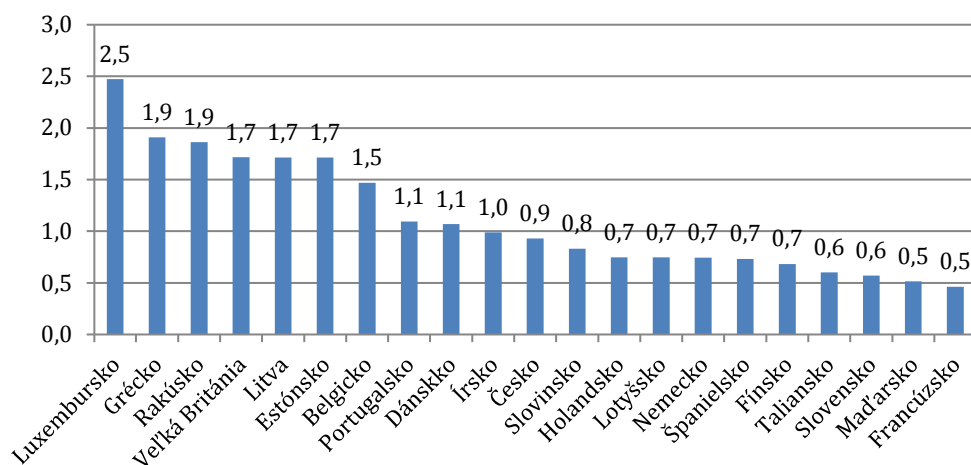
Okrem analýzy odvetvia „J – Informácie a komunikácie“ alebo sektora IKT, možno pripravenosť domácej ekonomiky na digitalizáciu posúdiť aj na základe veľkosti „digitálnych aktív“, ktorými celá ekonomika alebo jednotlivé odvetvia disponujú. V tabuľke 3.3 sme využili údaje *Cross-classification of fixed assets by industry and by asset* (EUROSTAT, 2020) o podnikových aktívach na vyjadrenie stavu aktív IKT v jednotlivých ekonomikách EÚ 21 (EUROSTAT, 2020). Údaje sú za čisté fixné aktíva a sú ocenené v reprodukčných obstarávacích cenách. Aktíva IKT tvoria: počítačový hardvér (PH); telekomunikačné zariadenia (TZ) a počítačový softvér a databázy (PSD). Prvé dve skupiny aktív (PH a TZ) môžeme označiť aj ako hmotné a tretiu skupinu (PSD) ako nehmotné aktíva.

Z hľadiska IKT vybavenosti ekonomiky nie je na tom slovenské hospodárstvo v porovnaní s ostatnými ekonomikami dobre. Podiel IKT aktív

na celkových fixných aktívach patrí medzi najnižšie v rámci ekonomík EÚ (priemer EÚ 21 je 1,1 %). To považujeme za bariéru ďalšej digitalizácie slovenskej ekonomiky.

Graf 3.6

Podiel IKT aktív na celkových fixných aktívach (v %, priemer 2009 – 2018)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EUROSTAT (2020).

Rozvoj a stav digitálnej spoločnosti na Slovensku

V tejto časti kapitoly venujeme pozornosť analýze predpokladov a stavu rozvoja digitálnej ekonomiky a spoločnosti na Slovensku a ako aj pripravenosti spomenutých sektorov a aktérov a možným bariéram využívania digitálnej ekonomiky v širšom chápaní. Európska komisia na hodnotenie digitalizácie spoločnosti využíva Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI). Index hodnotí päť dimenzií: internetové pripojenie, ľudský kapitál, používanie internetu, integráciu digitálnych technológií a digitálne verejné služby. Podľa tohto hodnotenia za rok 2019 sa Slovensko považuje za stále krajinu s podpriemerne rozvinutou digitalizáciou, pričom v oblasti digitálnych verejných služieb sa nachádza pod úrovňou EÚ 28, až na 21. mieste (v porovnaní s rokom 2018 pokles o jedno miesto).

Kľúčovým infraštruktúrnym predpokladom rozvoja digitálnej spoločnosti je pokrytie internetom a prístup domácností a podnikov k IKT.

Slovensko stále zaostáva za priemerom EÚ 28 ako aj za susednými ekonomikami vo vybavenosti IKT (tabuľka 3.3).

Tabuľka 3.3

Pokrytie domácností internetom a počítačmi

	SK	EÚ 28	SK/EÚ 28 v %	EST	CZ	PL	HU
% domácností, ktoré majú prístup k internetu (2019)	82	90	90	90	87	87	86
% domácností so širokopásmovým internetom (2019)	80	89	90	90	87	83	86
% domácností s prístupom na domáci počítač (2017)	82	84	98	87	82	82	80
% domácností vo vidieckych oblastiach so širokopásmovým internetom (2018)	71	81	88	88	84	76	77
% domácností vo vidieckych oblastiach s prístupom na domáci počítač (2018)	77	80	96	85	81	79	70
% nízkopríjmových domácností s prístupom na širokopásmový internet (2018)	61	70	87	74	59	54	46

Prameň: EC (2020); OECD (2020).

Pretrvávajúcim rizikom je stále rozdielna vybavenosť IKT slovenských domácností. Všetky kraje na Slovensku majú pokrytie internetom viac ako 80 %, okrem Banskobystrického kraja, v ktorom má 78 % domácností prístup k internetu. Tento kraj v rámci Slovenska podobne zaostáva aj v pokrytí širokopásmovým alebo mobilným internetom (ŠU SR, 2019). I keď z hľadiska regionálnych rozdielov na Slovensku neevidujeme veľké rozdiely, existuje ešte veľký deficit v prístupe k internetu alebo počítačom vo vidieckych oblastiach ako aj pre nízkopríjmové domácnosti (posledné dva riadky v tabuľke 3.3). Na Slovensku sú 4 % domácností, ktoré nemajú prístup k internetu, pretože si ho nemôžu dovoliť. V tomto ukazovateli patríme tak ku krajinám s vyššou hodnotou než priemer EÚ (3 % domácností v EÚ 28). Nízka vybavenosť IKT technológiami na Slovensku vo vidieckych oblastiach resp. v rámci nízko príjmových domácností môže byť v ďalšom rozvoji digitalizácie faktorom sociálne a ekonomickej polarizácie. Vzniká tak bariéra nielen v rozvoji podnikania ale i v prístupe k digitálnych službách zdravotníctva, vzdelávania alebo verejnej správy. Okrem uvedených tzv. tvrdých faktorov, sú dôležitým predpokladom rozvoja digitálnej spoločnosti aj digitálne zručnosti. Na Slovensku v 2019 uviedlo, že 27 % občanov má základné digitálne znalosti

(v EÚ 28 je 25 %), vyššie ako základné digitálne zručnosti má na Slovensku 31 % ľudí (v EÚ je to 37 %).

Vo využívaní internetových služieb je na tom Slovensko porovnateľne s EÚ avšak zaostáva za lídrami v rámci krajín strednej a východnej EÚ, Estónskom a Českom (tabuľka 3.4).

Tabuľka 3.4

Využívanie internetových služieb

	SK	EÚ 28	SK/EÚ 28 v %	EST	CZ	PL	HU
% 16 – 74 ročných, ktorí čítajú periodiká on-line	72	72	100	89	92	75	84
% 16 – 74 ročných, ktorí používajú on-line bankovníctvo	66	66	100	90	78	58	59
% nezamestnaných, ktorí si hľadajú prácu on-line	40	59	68	65	66	38	56
% 16 – 74 ročných, ktorí vyhľadávajú on-line informácie o vzdelávaní	39	41	95	49	26	27	40

Prameň: EC (2020).

Ako sme uviedli v predchádzajúcom texte, na Slovensku v predchádzajúcom období klesali investície do IKT zariadení a slovenská ekonomika patrí medzi štáty s nižším podielom IKT nariadení na fixných aktívach. To môžu byť aj faktory istého zaostávania slovenského podnikového sektora či už za priemerom EÚ alebo za takými ekonomikami strednej a východnej Európy, akými sú Česko alebo Estónsko (tieto dve krajiny považujeme za lídrov digitalizácie v našom regióne). V tabuľke 3.5 uvádzame niektoré z množstva ukazovateľov prieniku IKT do obchodovania (eObchodovanie) a podnikania (ePodnikanie).

Ak by sme mali na zhodnotenie digitalizácie podnikov použiť len jeden indikátor, tak to bude % podnikov s vysokým stupňom digitálnej intenzity,⁶ tú dosiahlo v roku 2019 len 18 % podnikov na Slovensku.

⁶ Vysoký stupeň digitálnej intenzity vzniká ak podnik využíva minimálne sedem z uvedených technológií: väčšina pracovníkov používa internet, podnik má prístup k zručnostiam IKT špecialistov, pevný širokopásmový internet (rýchlosť viac ako 30 Mbps), viac ako 20 % pracovníkov využíva mobilné zariadenia, má www stránku, má na www stránke niektoré sofistikované funkcionality, podnik je prítomný na sociálnych médiach, viac ako 1 % obratu pochádza z e-obchodu, využíva B2C možnosti pri on-line predaji, používa CRM software, zdieľa informácie v rámci elektronického manažmentu dodávateľských sietí, platí si reklamu na internete, nakupuje pokročilé služby cloud computingu, zasiela elektronické faktúry.

Zaostávanie vidíme v prípade relatívne nízkeho podielu veľkých podnikov s vysokým stupňom digitálnej intenzity. V tomto ukazovateli dosahujeme 72 % úroveň EÚ, síce pred Poľsko alebo Maďarsko ale celkovo na 21. miesto v rámci EÚ 27.

Významným faktorom, ktorý limituje masívnejšiu digitalizáciu podnikového sektora je stále nízky podiel podnikov s rýchlym širokopásmovým internetom (v 2019 to bolo 37 % podnikov, 3. najhoršia pozícia v EÚ 28).

Tabuľka 3.5

Ukazovatele eObchodovania a ePodnikania na Slovensku a vybraných krajinách EÚ 28 (2019)

	SK	EÚ 28	SK/EÚ 28 v %	EST	CZ	PL	HU
Podniky využívajúce možnosti B2C prostredníctvom predaja cez web (% podnikov)	6	8	75	10	14	7	7
Obrat z eObchodovania (% podnikov)	21	19	90	14	31	18	24
Cezhraničné eObchodovanie (% občanov, ktorí nakupujú tovary alebo služby online)	40	35	86	43	20	12	44
Integrácia interných procesov (s ERP*) – MSP (% všetkých podnikov)	31	34	91	26	38	29	14
Zamestnanci, ktorým zamestnávateľ poskytuje prenosné zariadenie (% zamestnanosti, 2017)	18	23	78	20	25	21	20
Podniky, ktoré používajú mobilný internet pre svoje podnikové aplikácie (% podnikov, 2018)	31	33	94	31	43	34	19
Služby cloudu (% podnikov)	21	26	81	34	27	12	18
Podniky, ktoré analyzujú big data (2018, % podnikov)	9	12	75	11	8	8	6
Podniky ktoré používajú analytický CRM softvér (% podnikov, 2018)	15	18	83	16	15	7	21
% podnikov s vysokým stupňom digitálnej intenzity	18	25	72	22	35	11	15
% podnikov s veľmi nízkym stupňom digitálnej intenzity	48	39	123	44	26	60	57
Podniky ktoré používajú RFID** technológie (2017, % podnikov)	18	12	150	12	8	9	7

Poznámka: SK – Slovensko, EST – Estónsko, CZ – Česká republika, PL – Poľsko, HU – Maďarsko; * – Enterprise Resource Planning (software na integrovanú správu podnikových aktivít a zdieľanie informácií v rámci podniku); ** – Radio Frequency Identifier.

Prameň: EC (2020).

Možnosti využívania IKT v spoločnosti majú obrovský potenciál. Implementácia IKT vo verejnom sektore je prioritou nadnárodných a národných politík, pretože vytvára množstvo pozitívnych efektov v celom

verejnom sektore, ako aj vo vzťahu štátu a sektora podnikov a domácností. Oblasť elektronizácie služieb verejnej správy (eGovernment) je pravdepodobne najviditeľnejšou formou digitalizácie spoločnosti. Na Slovensku je digitalizácia už dlhodobo normatívnou súčasťou (a prioritou najmä v proklamatívnej rovine) hospodárskej politiky. K aktívnej politike rozvoja digitálnych služieb verejnej správy prostredníctvom tvorby legislatívy, inštitúcií alebo priameho financovania pribudlo v poslednom období i zdôrazňovanie nutnosti digitalizácie v celkovej hospodárskej politike napr. prostredníctvom formulovania hospodárskych stratégií⁷ a normotvorby (napr. zákon o GDPR).

V tabuľke 3.6 prezentujeme niektoré detailnejšie indikátory eGovernmentu. Zaostávanie je evidentné, okrem interakcie občanov s verejnou inštitúciou (získavanie informácií z webových stránok verejných orgánov, sťahovanie oficiálnych formulárov alebo zasielanie vyplnených formulárov), kde je Slovensko nad priemerom EÚ, avšak na úrovni Fínska v roku 2008.

Tabuľka 3.6

Využívanie web stránok verejných inštitúcií
(% všetkých 16 – 74 ročných občanov)

	Interakcia s verejnou inštitúciou (posledných 12 mesiacov)		Zaslanie vyplneného formulára verejnej autorite (posledných 12 mesiacov)		Dohodnutie stretnutie s praktickým lekárom prostredníctvom www stránky	Transparentnosť verejných organizácií* (skóre 1-100)
	2008	2019	2008	2019	2018	2017
EÚ 28	35	55	34	43	22	60
Česká republika	19	54	26	29	11	71
Estónsko	37	80	72	82	29	84
Maďarsko	28	53	37	47	30	33
Poľsko	22	40	16	38	14	51
Slovensko	40	59	25	21	12	37
Fínsko	62	87	65	76	51	66

Poznámka: * – rozsah, v akom sú vlády transparentné, pokiaľ ide o: a) proces poskytovania služieb vo verejnom záujme b) ich vlastné povinnosti a výkon c) osobné údaje zapojené do poskytovania služieb.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2019).

⁷ Napr. v roku 2019 boli prijaté dokumenty *Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030* alebo *Akčný plán digitálnej transformácie Slovenska na roky 2019 – 2022*.

* * *

Slovenská ekonomika stále v nedostatočnej miere využíva kvalitatívne faktory ekonomického rozvoja akými sú VaV alebo príležitosti digitálnej transformácie. Intenzita VaV dlhodobo stagnuje a výraznejšie rastie len pri prudkom dočerpávaní verejných financií zo zdrojov EÚ. Faktorom slabého VaV a inovačného napredovania je i nedostatočná miera investovania do produktov duševného vlastníctva. Postavenie sektora IKT (výroba a služby IKT) je pomerne dobré, aj keď je tvorené najmä pro-exportne orientovanými zahraničnými podnikmi, ktoré sú však príležitosťou pre domáci VaV. Negatívnou tendenciou je klesajúca miera investovania do IKT zariadení. Nízke investície od IKT môžu byť dôsledkom nízkeho podielu IKT aktív na celkových fixných aktívach v ekonomike. V tom smere vykazuje slovenská ekonomika hodnotu podielu IKT aktív 0,7 % na celkových aktívach (priemer 2009 – 2018). To je v rámci EÚ 21 nízka úroveň, a považujeme ju za bariéru digitalizácie slovenskej ekonomiky. V digitalizácii spoločnosti vidíme najväčšie bariéry v prístupe k IKT vo vidieckych oblastiach, ktorý má len cca 3/4 slovenských domácností. V rámci využívania IKT v podnikovej sféry stále evidujeme zaostávanie podnikov v mnohých oblastiach.

4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD

Rast zamestnanosti sa v roku 2019 spomalil a v niektorých parametroch naznačoval dosiahnutie svojich výkonnostných hraníc. Zamestnanosť ešte pokračovala v raste, aj keď jej tempo sa citelne zmiernilo v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Podobne aj v miere nezamestnanosti nastal progres smerom nadol, ale už zďaleka nie tak prudký ako v predchádzajúcich rokoch. Naopak reálne mzdy dosiahli zásadný nárast a to najmä vďaka robustnému rastu miezd vo verejnom sektore. Pre vytvorenie si komplexného obrazu o vývoji na trhu práce v SR tak môžeme považovať za dôležité najmä tieto faktory.

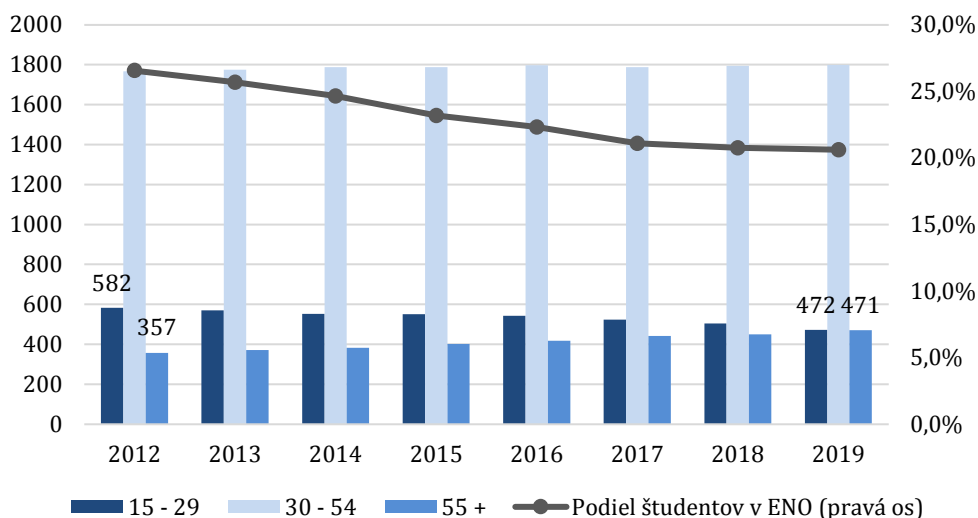
Ekonomicky aktívne obyvateľstvo starne

Aj v roku 2019 poklesol počet osôb aktívne vystupujúcich na trhu práce – ekonomicky aktívne obyvateľstvo (EAO). Tento trend pokračuje od roku 2017, keď nastal zvrät vo vývoji a počet ekonomicky aktívnych osôb sa pozvoľna znižuje (v roku 2019 pokles o 5 tis.). Zásadným trendom tu však nie je dynamika celkového vývoja EAO, skôr dynamika vývoja jeho štruktúry. Graf 4.1 zobrazuje, že najmä pomer najmladších vekových kohort a najstarších vekových kohort v EAO sa mení. V priebehu ôsmich rokov sa vyrovnal zásadný nepomer medzi osobami do 29 rokov a nad 56 rokov. Ešte v roku 2012 predstavovali mladí do 29 rokov o viac ako 200 tis. osôb väčšiu kohortu ekonomicky aktívneho obyvateľstva ako osoby staršie ako 55 rokov. V roku 2019 už boli tieto kohorty veľkostne rovnaké.

Daný pokles mladých v EAO by mohol nastať pod vplyvom niekoľkých faktorov. Prvým je väčšia participácia mladých vo vzdelávaní a tým dlhšie zotrvanie v ekonomicky neaktívnom obyvateľstve (ENO), druhým faktorom je jednoducho nižšia početnosť osôb v tejto skupine. Prvý faktor však môžeme vylúčiť s ohľadom na fakt, že podiel študentov na celkovom počte ENO sústavne klesá. Ak by mal byť prvý faktor významný, tento trend by musel byť opačný. Je preto zrejmé, že celkovo EAO starne a rola kohorty nad 55 rokov v čase narastá. Jej nárast však nie je spôsobený len starnutím, ale aj väčšou participáciou na EAO, keďže kohorta osôb vo veku 50-54 rokov¹ mala počas obdobia rokov 2012 – 2014 klesajúci trend.

Graf 4.1

Populačný vývoj vo vybraných demografických kohortách 15 – 29 rokov a 55+ rokov (ľavá os) spolu s podielom študentov v ekonomicky neaktívnych obyvateľoch (pravá os) (VZPS, v tis. osôb a %)

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020); vlastné spracovanie.

Tempo rastu zamestnanosti spomalilo

Bez ohľadu na použitú metodológiu (VZPS alebo ESA), veľkosť zamestnanosti ešte stále rástla. Jej tempo však bolo v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi nižšie – v prípade VZPS ide o pokles z 1,4 % (2018) na 0,7 %; podľa metodiky národných účtov ESA ide o spomalenie z 2,0 % na 1,2 %. Stále to však predstavuje nárast o 17 tis. (VZPS) resp. 29 tis. osôb (ESA) medziročne.

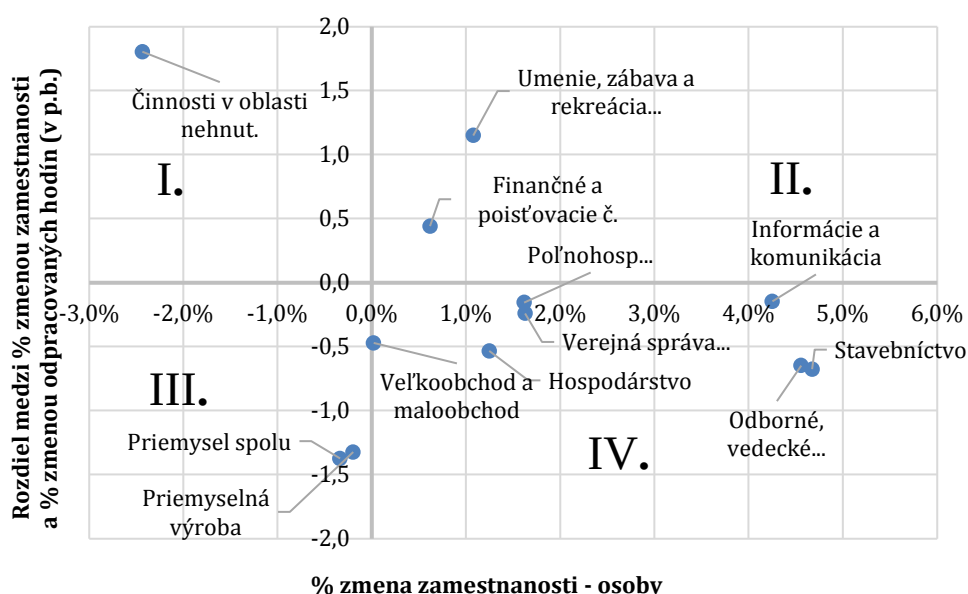
V roku 2019 však začal aj na trhu práce pôsobiť faktor obáv z nadchádzajúceho spomalenia rastu hospodárstva, ktorý sa začal prejavovať v zmene očakávaní o budúcom vývoji ekonomiky. To nespôsobilo priamo pokles zamestnanosti, skôr sa vytratil dodatočný dopyt po práci v niektorých odvetviach. V grafe 4.2 možno vidieť, že v majorite odvetví rástla zamestnanosť aj v roku 2019 (os x). Výnimkou boli iba odvetvie priemyslu a činnosti v oblasti nehnuteľností, ktoré zaznamenali mierny pokles zamestnanosti osôb.

¹ Osoby v tejto kohorte sa po piatich rokoch už nachádzajú v kohorte 55 a viac.

Zaujímavým je však porovnanie vývoja zamestnanosti meraného v osobách vs. odpracovaných hodinách. Zatiaľ čo v celom hospodárstve sa zamestnanosť osôb zvýšila o 1,2 % (podľa ESA), v počte odpracovaných hodín nastal nárast o 0,7 %. Možno tak konštatovať, že aj keď sa celkový počet zamestnaných zvýšil, počet odpracovaných hodín nebol proporci- onálny k tomu rastu (na osobu sa pracovalo „kratšie“ – vid' graf 4.2).

Graf 4.2

Porovnanie vývoja zamestnanosti osôb a rozdielu tempa rastu zamestnanosti osôb a odpracovaných hodín (v % a p. b., ESA)

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Podľa tejto logiky tak môžeme graf 4.2 rozdeliť do štyroch kvadrantov:

- I. kvadrant – pokles zamestnanosti osôb v súbehu s kladnou hodnotou rozdielu rastu zamestnanosti osôb a odpracovaných hodín. Tento jav sa dá chápať ako čisté zvyšovanie intenzity práce, keď celkový počet pracujúcich klesá, ale zostávajúci pracujúci pracujú „viac“ hodín na osobu ako v predchádzajúcom roku.
- II. kvadrant – rast zamestnanosti osôb v súlade s kladným rozdielom tempa rastu zamestnanosti osôb a odpracovaných hodín. Dá sa chápať ako silný dopyt po práci v odvetví, keď vyšší počet pracujúcich pracuje ešte „viac“ hodín na osobu ako v predchádzajúcom roku.

- III. kvadrant – pokles zamestnanosti osôb v súbehu s ešte rýchlejšim poklesom počtu odpracovaných hodín. Ide o značné oslabenie dopytu po práci v odvetví, keď celkový počet pracujúcich klesá a aj zostávajúci pracujúci pracujú „menej“ hodín na osobu ako v predchádzajúcom roku.

- IV. kvadrant – rast zamestnanosti osôb a zároveň záporná hodnota rozdielu rastu zamestnanosti osôb a odpracovaných hodín. Ide o nárast počtu pracujúcich v odvetví, ktorý však v marginálnom vyjadrení pracujú „kratší“ pracovný čas na osobu ako v predchádzajúcom roku.

V našej analýze je zaujímavý vývoj hlavne u niektorých odvetví, ktoré sa voči priemeru vymykajú. Činnosti v oblasti nehnuteľností sa ako jediné nachádzajú v prvom kvadrante, teda v tomto odvetví nastala určitá forma „konsolidácie“ s tlakom na rast efektívnosti práce. Menší počet zamestnancov pracoval viac hodín na osobu ako v minulosti. Naopak spomínané obavy o spomalenie hospodárstva nášho najväčšieho obchodného partnera (Nemecko) umiestnili odvetvie priemyslu do tretieho kvadrantu, ktorý značí ochladenie dopytu po práci v porovnaní s predchádzajúcim rokom. V oblasti pozitívneho rastu zamestnanosti osôb sa väčšina odvetví hospodárstva umiestnila vo štvrtom kvadrante, ktorý značí rast zamestnanosti, avšak s nižším tempom rastu odpracovaných hodín. Lídrom v raste zamestnanosti osôb bolo najmä stavebníctvo a odborné, vedecké a hlavne administratívne činnosti. Výnimočným bol rast zamestnanosti vo finančných a poisťovacích činnostiach spolu s umením, zábavou a rekreáciou, kde bol pozitívny rast zamestnanosti osôb sprevádzaný ešte rýchlejšim tempom rastu odpracovaných osôb. To značí silný dopyt po práci, keď väčší počet pracujúcich pracuje v priemere viac hodín na osobu ako v predchádzajúcom roku.

Regionálne vyrovňovanie miery nezamestnanosti

Miera nezamestnanosti poklesla aj v roku 2019 a dosiahla nové historické minimá. Pokles je viditeľný v oboch publikovaných mierach nezamestnanosti (VZPS a ÚPSVAR), aj keď podobne ako pri vývoji zamestnanosti sa jeho tempo v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi znížilo. Počet nezamestnaných klesol o 7,5 % podľa ÚPSVAR na približne 168 tis. osôb,

podľa VZPS klesol až o 12 % na 158 tis. osôb. Celková miera nezamestnanosti tak dosiahla úroveň 5,8 % podľa (VZPS), ešte nižšie sa nachádzala miera nezamestnanosti vyjadrená z disponibilných uchádzačov o prácu (ÚPSVAR), ktorá dosiahla historický rekord 5,0 %.

Pokles miery nezamestnanosti za celé hospodárstvo možno považovať za pozitívny znak vývoja, ešte o niečo pozitívnejšie vychádza medziročná zmena v regionálnom rozložení miery nezamestnanosti. Hospodárstvo dlhodobo trpí nerovnomerným rozložením ekonomických aktivít, ktoré vedú k značnej diferencovanosti mier nezamestnanosti podľa krajov alebo okresov.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že regióny na západe a severe krajiny dosahujú badateľne nižšie hodnoty miery nezamestnanosti ako je tomu na východe a juhu. Preto je pozitívnou správou náznak určitej konvergenie v miere nezamestnanosti v roku 2019.

Obrázok 4.1

TOP 10 najväčších nárastov (červená) a TOP 10 najväčších poklesov (zelená) v miere nezamestnanosti podľa okresu
(medziročná zmena v p.b. v rámci miery nezamestnanosti v okrese)

Prameň: Databáza Datacube ŠÚ SR (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Nasvedčuje to obrázok 4.1, keď najväčší pokles miery nezamestnanosti sa sústreďuje v okresoch východného a juhovýchodného Slovenska (výnimkou je okres Sobrance a Liptovský Mikuláš). Na druhej strane sa

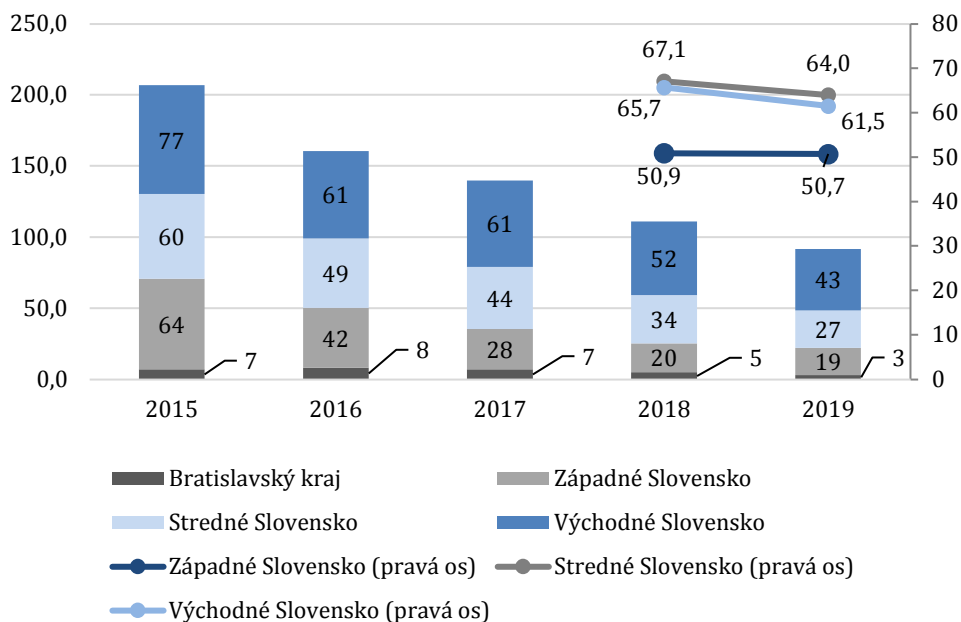
najväčší nárast miery nezamestnanosti odohral v okresoch severného a západného Slovenska (regióny Považia a Záhoria). Práve tam sa sústreďuje významná časť priemyselnej výroby, ktorá ako jedna z mála zaznamenala pokles v zamestnanosti už v predkoronovom období.

Na západe sa pokles dlhodobu nezamestnaných zastavil

Dlhodobá nezamestnanosť bola pre slovenský trh práce pretrvávajúcim problémom. V období posledných rokov však aj v tejto oblasti nastal pozitívny posun, keď po vyčerpaní zásob krátkodobo nezamestnaných dokázal trh práce integrovať do práce aj dlhodobu nezamestnaných. Problematickým v tejto oblasti je opäť nerovnomerné rozloženie zásoby dlhodobu nezamestnaných, keď sa približne polovica z celkového počtu koncentrovala na východe krajiny.

Graf 4.3

Počet dlhodobu nezamestnaných (nad 1 rok) podľa NUTS-3 regiónov SR a ich podiel na celkovom počte nezamestnaných (v tis. osôb a %, VZPS)

Poznámka: Údaje o podiele dlhodobu nezamestnaných v Bratislavskom kraji neuvádzame z dôvodu nízkej spoľahlivosti dát (ich nízkej početnosti).

Prameň: Eurostat (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Aj v roku 2019 nastal pokles v počte dlhodobo nezamestnaných v celonárodnom vyjadrení, rozdielnym však bolo zastavenie ich poklesu na západe krajiny. Regióny stredného a východného Slovenska v hrubom meradle pokračovali v predchádzajúcom trende, zatiaľ čo na západnom Slovensku sa trend poklesu takmer úplne zastavil. Svedčí o tom aj podiel dlhodobo nezamestnaných v celkovom počte nezamestnaných v danom regióne, keď región stredného a východného Slovenska zaznamenal pokles ich podielu minimálne o 3 p.b., zatiaľ čo región západného Slovenska zostal v podiele takmer nezmenený.

Môže sa tu jednať o kombináciu viacerých faktorov, keď sa na jednej strane vyčerpala zásoba „zamestnateľných“ dlhodobo nezamestnaných, na druhej strane práve v tomto regióne nastal vo všeobecnosti nárast miery nezamestnanosti (spôsobený nižšou aktivitou v priemyselnej výrobe) a tak sa dopyt po zamestnávaní akýchkoľvek ďalších uchádzačov o prácu znížil až vytratil.

Reálne mzdy rekordne narástli, verejný sektor sa vzdáľuje súkromnému

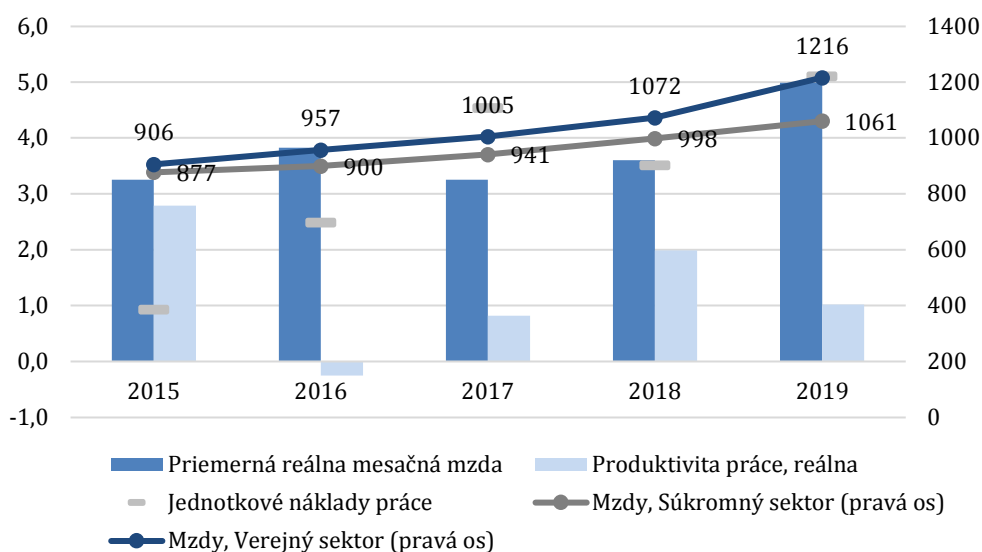
Rast reálnej mzdy sa spája s rastom životnej úrovne obyvateľstva. Tomu priala stagnujúca cenová hladina v minulosti, ktorá podporovala jeho rast. Avšak aj po obnovení rastu cenovej hladiny ešte v roku 2017 sa rast reálnej mzdy nezastavil a v roku 2019 dosiahol v priemere najvyšší rast od roku 2005 (5,0 %). Tento rast však nebol vyrovnaný naprieč všetkými odvetviami, naopak, za lídra v raste reálnej mzdy možno označiť verejný sektor. Tu si verejná správa pripísala rast takmer 13,5 %, školstvo 9,7 % a zdravotníctvo 8,7 %. V súkromnom sektore došlo k nárastu reálnej mzdy „len“ na úrovni 3,6 %. Aj tu je badateľný rozdiel medzi rýchlosťou reakcie súkromného a verejného sektora na aktuálny (resp. predikovaný) vývoj hospodárstva. Zatiaľ čo v súkromnom sektore pokles počtu voľných pracovných miest už nevytváral tlak na vyšší rast miezd (ako tomu bolo v predchádzajúcich rokoch), vo verejnom sektore sa prejavila určitá indiferentnosť od hospodárskeho vývoja a nálad v spoločnosti a ďalej si pripisoval rekordné nárasty.

Z dlhodobého hľadiska by sa však rast reálnych miezd mal vyvíjať podobne ako reálny rast produktivity práce. Ich vzájomný vývoj ovplyvňuje v teoretickom pohľade medzinárodnú nákladovú konkurencieschopnosť krajiny. Rast miezd, ktorý by nebol kompenzovaný rastom produktivity práce tlačí na nárast jednotkových nákladov práce (JNP). Graf 4.4 poukazuje práve na fakt, že hospodárstvo v posledných rokoch zaznamenáva zásadne rýchlejší nárast miezd, ktoré dokáže rast produktivity práce kompenzovať len vo veľmi obmedzenej miere.

Po dočasnom spomalení tempa rastu JNP v roku 2018 sa v roku 2019 tempo ich rastu opäť zvýšilo a dosiahlo najvyššiu hodnotu rastu od krízového roku 2009. Aj tu je však nevyhnutné pripomenúť, že cieľom tvorcov hospodárskej politiky by nemal byť dlhodobý záujem o ich udržiavanie na nízkej úrovni. Prirodzený proces konvergencie si ich rast priam vyžaduje. O to dôležitejšie je poznanie, že ich nárast v poslednom období sa spája hlavne s výpadkom rastu produktivity práce, nie prílišného rastu miezd.

Graf 4.4

Medziročná zmena reálnych miezd, jednotkových nákladov práce a produktivity práce v SR spolu s priemernou mesačnou mzdou vo verejnom a súkromnom sektore (v % a €, ESA)

Prameň: Makroekonomická prognóza MF SR (apríl 2020); vlastné spracovanie.

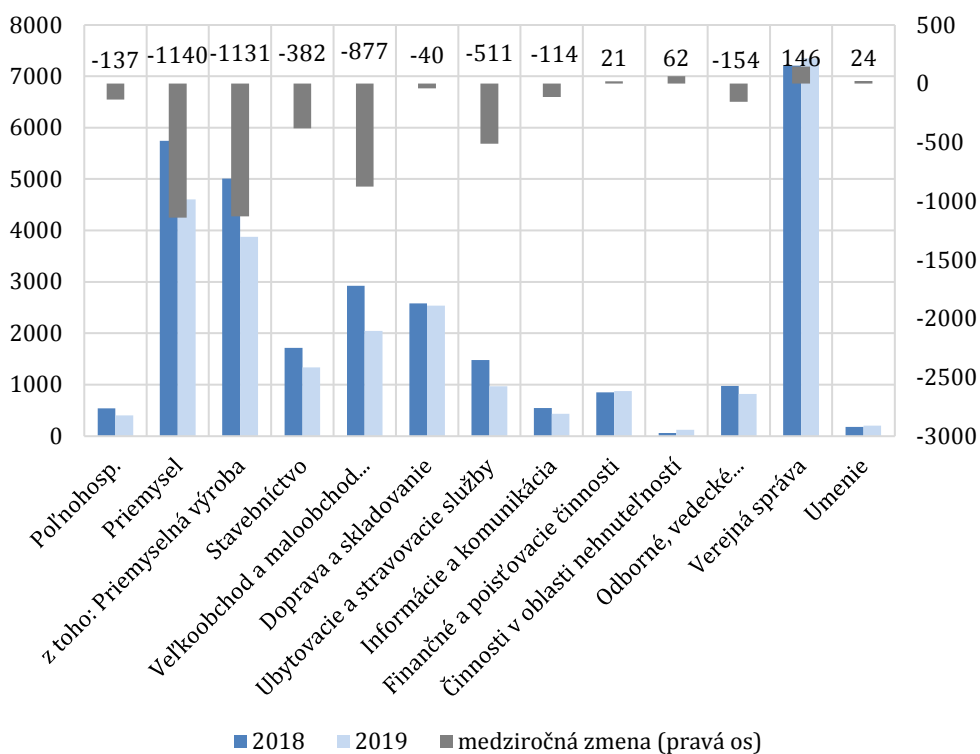
Pokles v počte voľných pracovných miest už pred „koronakrízou“

Aj keď v čase písania tohto textu trh práce zasiahli naplno dopady „koronakrízy“, je dôležité si uvedomiť, že náznaky spomalenia dynamiky vývoja trhu práce boli badateľné už v roku 2019. Svedčí o tom aj oslabený dopyt po práci, ktorý možno merať počtom voľných pracovných pozícií. Medziročný pokles počtu voľných pracovných miest predstavoval viac ako 3 tis. pracovných miest, čo z celkového počtu predstavuje pokles o 12,3 %.

Avšak podobne ako pri iných ukazovateľoch vývoja trhu práce, ani vývoj voľných pracovných pozícií nebol homogénny. Napr. odvetvie verejnej správy zaznamenalo aj v roku 2019 zvýšený dopyt po práci (viď graf 4.5).

Graf 4.5

Medziročná zmena voľných pracovných miest podľa odvetví
(absolútna hodnota, ESA)

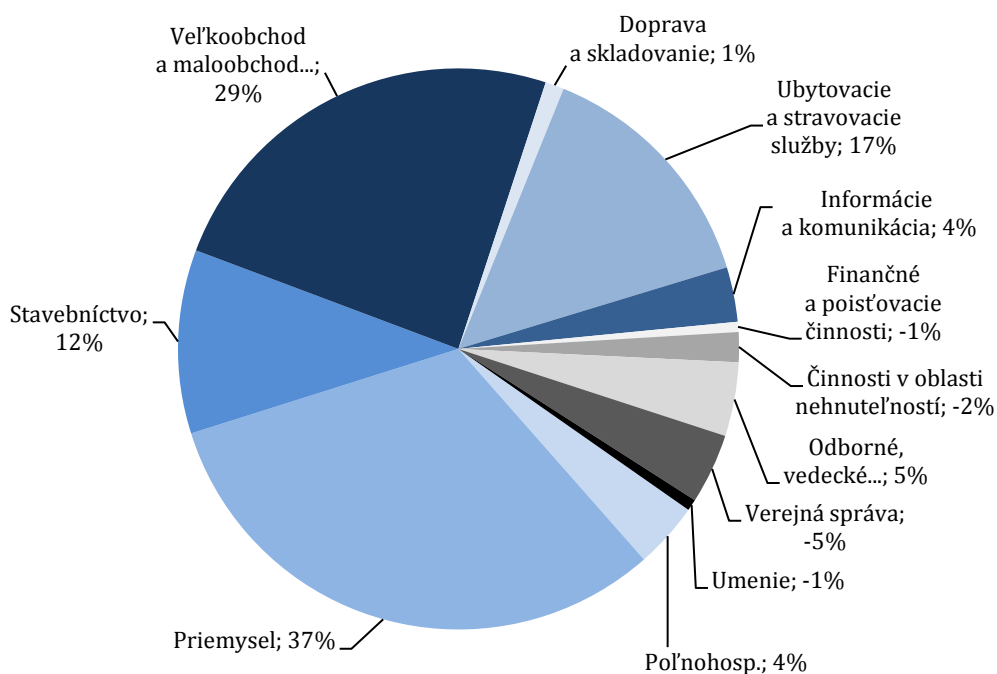
Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Zaujímavým je odvetvie činností v oblasti nehnuteľností, kde poklesla zamestnanosť v odvetví, ale zároveň sa zvýšil počet voľných pozícií. To potvrdzuje našu dedukciu ešte pri grafe 4.1, keď sa toto odvetvie radilo k odvetviám, ktoré zvyšujú efektívnosť práce a pokles zamestnanosti tu je pravdepodobne len dočasný fenomén.

Dôležitým sa ukázal byť vývoj voľných pracovných miest v odvetví priemyslu. Ako vidno z grafu 4.5, takmer celý pokles dopytu po práci v tomto odvetví možno pripísať na úkor priemyselnej výroby, takže ostatné odvetvia zahrnuté do agregovanej skupiny „priemysel“ nezaznamenali tak výrazný prepád záujmu o zamestnávanie. Napriek tomu sa priemysel podieľal viac ako tretinovým podielom na celkovom poklese počtu voľných pracovných miest.

G r a f 4.6

Štruktúra medziročného poklesu voľných pracovných miest podľa odvetví (%) , ESA)

Poznámka: Záporné hodnoty predstavujú naopak medziročný nárast voľných pracovných pozícií v odvetví vyjadrený ako podiel na celkovej medziročnej zmene.

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Myslieť si však, že odvetvie priemyselnej výroby bolo jediné, kde sa dopyt po práci oslabil by bolo nesprávne. Aj u iných trhových služieb ako napr. veľkoobchod a maloobchod či ubytovacie a stravovacie služby došlo k citel'nému poklesu dopytu po nových pracujúcich. Rovnako vývoj v stavebníctve naznačuje, že došlo k vyrovnaní dopytu a ponuky práce v odvetví, keď na jednej strane zaznamenalo najvyšší rast zamestnanosti v celom hospodárstve a na strane druhej počet voľných miest v odvetví klesol o viac ako 10 %.

K rastu miezd, ale aj jednotkových nákladov práce prispeli vyššie príplatky za prácu a rast minimálnej mzdy

Od 1. mája 2019 došlo k úprave výšky príplatkov za prácu v neštandardnej pracovnej dobe. Zvyšovala sa veľkosť príplatkov za prácu v noci, sobotu a nedeľu. Príplatok za prácu počas sviatku sa upravoval už v roku 2018 a preto k jeho úprave v roku 2019 nedošlo. Skrátený prehľad zmien možno nájsť v tabuľke 4.1. Upravená výška príplatkov sa stala citlivou a celospoločenskou témou, pretože zamestnávateľia považovali ich nárast za neprimerane vysoký. Do určitej miery sa k úprave príplatkov za prácu pristúpilo aj v dôsledku politického cyklu.

Tabuľka 4.1

Prehľad zmien príplatkov za prácu v neštandardnom pracovnom čase

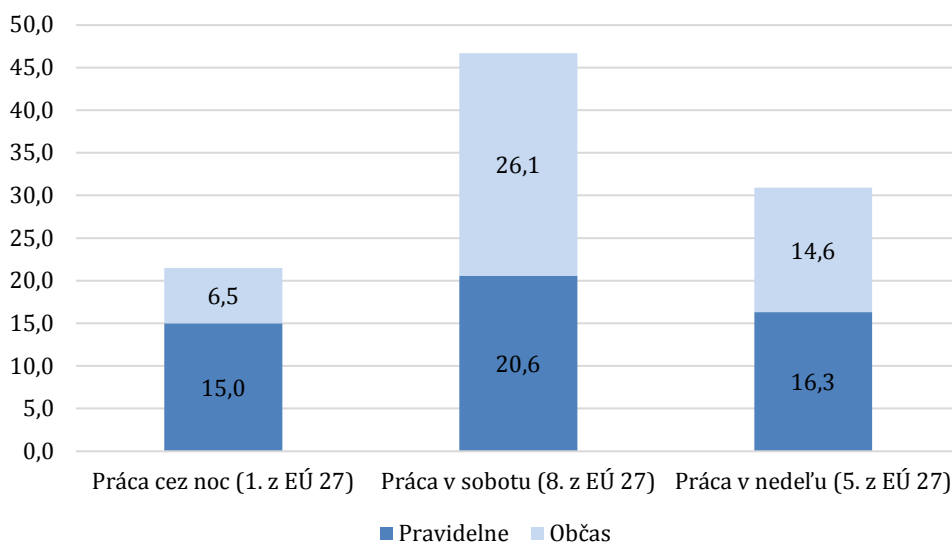
		Do 30.4.2019	Od 1.5.2019
Práca v sobotu	% sadzba	25 % z hodinovej min. mzdy	50 % z hodinovej min. mzdy
	nominálna sadzba	0,7473 €/h	1,4945 €/h
Práca v nedeľu	% sadzba	50 % z hodinovej min. mzdy	100 % z hodinovej min. mzdy
	nominálna sadzba	1,4945 €/h	2,989 €/h
Práca v noci (nerizikové povolanie)	% sadzba	30 % z hodinovej min. mzdy	40 % z hodinovej min. mzdy
	nominálna sadzba	0,8967 €/h	1,1956 €/h
Práca v noci (rizikové povolanie)	% sadzba	35 % z hodinovej min. mzdy	50 % z hodinovej min. mzdy
	nominálna sadzba	1,0462 €/h	1,4945 €/h

Prameň: <<https://www.podnikajte.sk/pracovne-pravo-bozp/priplatky-za-pracu-noci-sviatky-vikendy-1-5-2019>>.

O tom, že takáto zmena sa týka signifikantnej časti podnikov svedčí graf 4.7. Ten naznačuje, že Slovensko je krajina s najväčším podielom celkovo pracujúcich v noci v celej EÚ 27, ako aj v počte pravidelne pracujúcich v noci. Zvýšenie príplatkov za prácu však zvyšuje nielen mzdy, ale aj celkové náklady práce viac ako pätine všetkých pracovných miest. Zvyšovanie príplatkov sa prácu v nedeľu ovplyvňuje skoro tretinu a prácu v sobotu dokonca takmer polovicu všetkých pracujúcich v ekonomike.

G r a f 4.7

Podiel pravidelne a občasne pracujúcich v neštandardnom pracovnom čase na celkovom počte pracujúcich (% , VZPS)

Poznámka: V zátvorkách je vyjadrené poradie krajiny medzi všetkými členskými štátmi EÚ v danom ukazovateli.

Prameň: Eurostat (2020); vlastné spracovanie.

Druhým faktorom na ktorý poukazovali zamestnávateľia pri zvyšovaní príplatkov je ich odvodenie z hodnoty minimálnej mzdy. Tá v posledných rokoch rástla rekordným tempom, pričom sa pri jej valorizácii nezohľadňovali iné ekonomické parametre ako napr. vývoj produktivity práce. Vyjadriť celkový efekt nárastu príplatkov ku celkovým nákladom práce je kvôli ich členitosti obtiažné (viacero stupňov náročnosti práce, skupiny rizikových a nerizikových povolání a pod.). Ďalej tak uvádzame len vzorový príklad, ktorý nemá ambíciu kompletne zachytiť všetky zmeny

v nákladoch práce, ktoré nastali v oblasti zvyšovania minimálnej mzdy a príplatkov za prácu. Ide skôr o pokus vyjadriť ich vplyv na typizovanom príklade zamestnanca.

B o x 4.1

Vplyv zvyšovania minimálnej mzdy a príplatkov za prácu na vzorovom príklade

Existuje zamestnanec, ktorý pracuje v podniku na nepretržitej zmenovej prevádzke (1. skupina náročnosti práce, nerizikové povolanie). Pre jednoduchosť výpočtu je výška jeho hrubej mzdy daná úrovňou minimálnej mzdy bez bonusov či osobného ohodnotenia. V mesiaci, ktorý používame na vyjadrenie sa nenachádza žiadny štátny sviatok. Predpokladáme, že tretinu svojho pracovného času trávi prácou v noci, cez víkend pracuje dvakrát do mesiaca. Zamestnanec pracuje na plný úväzok – 40 h / týždeň, čo pri priemernom počte týždňov v mesiaci 4,348 týždňa / mesiac tvorí 173,9 hodiny.

Priemerný počet odpracovaných hodín za mesiac	173,9 h.
Priemerný počet odpracovaných hodín v noci	57,4 h.
Priemerný počet odpracovaných hodín v sobotu	15,8 h.
Priemerný počet odpracovaných hodín v nedeľu	15,8 h.

Pri takto vyjadrenom pracovnom čase predstavuje hrubá mzda zamestnanca pri úrovni minimálnej mzdy a príplatkov za prácu platných v 2018 približne 508,90 € / mesiac (celkové náklady práce 688,10 €).

V roku 2019 sa valorizovala úroveň minimálnej mzdy a od 1.5.2019 sa upravila výška príplatkov za prácu. Pri rovnako rozdelenom pracovnom čase sa nová úroveň hrubej mzdy pohybuje na úrovni 566,50 € / mesiac (celkové náklady práce 765,90 €).

Danou úpravou sa tak celkové náklady práce zvýšili medziročne o 77,9 € na mesiac, čo predstavuje nárast o 11,3 %. Na tomto náraste sa 51,4 % podieľala valorizácia minimálnej mzdy, 48,6 % pripadlo vplyvu zvýšenia príplatkov za prácu.

Aj keď je príklad veľmi abstraktný, niektoré výsledky možno považovať za dôležité. Napr. zásadne vyššie tempo rastu mzdy v porovnaní s tempom rastu produktivity práce. Príspevok príplatkov k práci a ich naviazanie na rýchlo rastúcu minimálnu mzdu sa tak museli prejaviť v dynamickom raste celkových nákladov práce. Graduálny a predvídateľný postup by bol vhodnejšou alternatívou ku skokovitému a nepredvídateľnému nárastu celkových nákladov práce.

5. CENOVÝ VÝVOJ

Miera inflácie v roku 2019 nadviazala vo svojom vývoji na predchádzajúci rok a tempo rastu sa medziročne zmenilo len nepatrne. Priemerná ročná zmena sa ustálila na hodnote 2,7 %, čo predstavuje mierne vyššiu hodnotu ako je jej strednodobý cieľ. Jednotlivé zložky inflácie však už zďaleka nemali charakter tak stabilného vývoju. Rástol najmä vplyv regulovaných cien, ktoré dodali ekonomike inflačný impulz už na začiatku roka, či pokračujúci nárast cien potravín.

V krátkodobom výhľade miera inflácie zatiaľ nepredstavuje dramatické riziko pre hospodársky vývoj (tým bude najmä dopad korona vírusu na trh práce a produkciu hospodárstva v roku 2020). Ak by sa však výroba produkcie v krátkom období neobnovila, nedostatok ponuky niektorých tovarov môže vyvolať produktovo zamerané a obmedzenou ponukou tlačené inflačné tendencie.

Podobne ako v predchádzajúcom roku

Vývoj v podkategóriách celkovej inflácie bol (ako už bolo naznačené) rozdielny a vplyvy jednotlivých zložiek nevyvážené a to ako v intenzite, tak aj v čase. Za dôležité pre vývoj cenovej hladiny môžeme označiť najmä tieto faktory.

- *Pokračujúci rast cien potravín* – potraviny pokračovali v rastúcom trende ešte z roku 2017, niektoré druhy potravín dokonca dosiahli dvojciferný medziročný rast čím prispeli k silnému rastu kategórie ako celku. Obzvlášť závažným bol vývoj cien zeleniny (zemiakov) a bravčového mäsa.

- *Zásadný rast regulovaných cien* – po oživení rastu regulovaných cien v roku 2018 a predchádzajúcom niekoľkoročnom prepade sa ceny regulovaných odvetví stali výrazným ťahúňom medziročnej inflácie. Vývoj cien niektorých komodít (napr. plyn, elektrina a ďalšie) v predchádzajúcom roku na svetových trhoch sa tak v značnej miere prejavil aj na domácich regulovaných cenách.

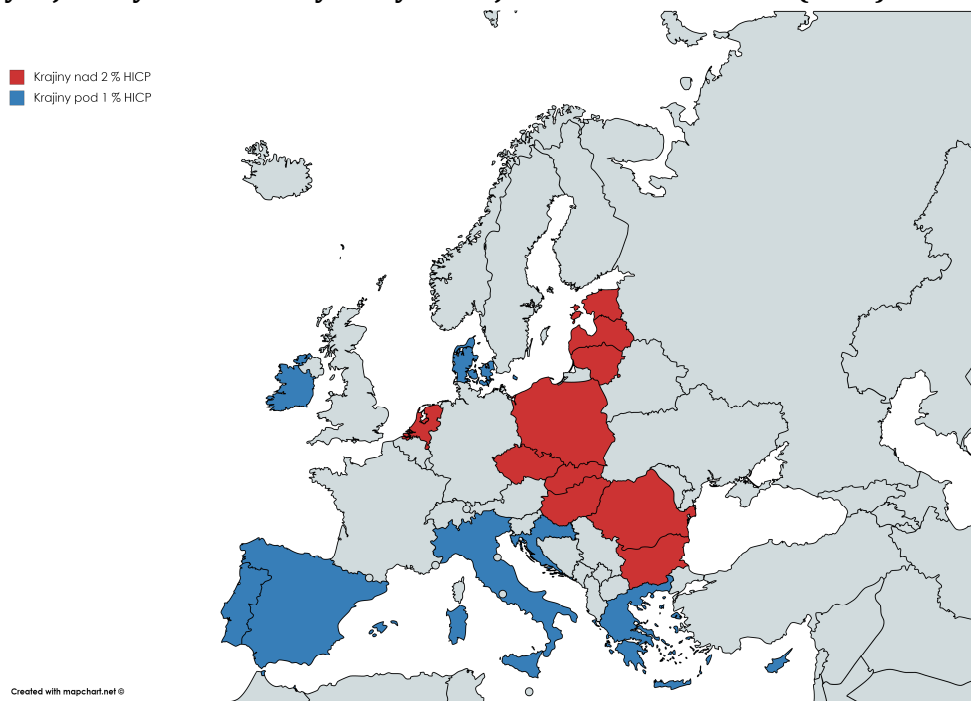
- *Pokles cien pohonných hmôt* – najmä v druhej polovici roku 2019 zaznamenali ceny pohonných hmôt kontinuálny medziročný pokles a to v oboch bežne používaných pohonných hmotách (benzín a motorová nafta).

- *Stravovanie zadarmo pre žiakov brzdilo rast inflácie* – rast cien autobusovej dopravy spolu v rastom cien poštovného predurčovali významný príspevok rastu niektorých regulovaných cien. Tento príspevok bol však od septembra brzdený zavedením opatrenia na zabezpečenie stravovania zadarmo pre žiakov, ktorý ich vplyv následne stlmil.

Aj keď samotné hodnoty miery inflácie nie sú nijak dramatické, zo všetkých štátov eurozóny dosahuje Slovensko najvyššiu mieru inflácie. Ostatné členské krajiny celej EÚ, ktoré mali vyššiu mieru inflácie sú iba Rumunsko a Maďarsko. Pri zobrazení krajín podľa miery inflácie na mape EÚ, môžeme identifikovať dva trendy.

Obrázok 5.1

Vývoj miery inflácie vo vybraných krajinách EÚ v roku 2019 (HICP)

Prameň: Eurostat (2020), vlastné spracovanie.

Prvým je všeobecne rýchlejšie tempo rastu cenovej hladiny vo východnej časti EÚ,¹ ktorá predstavuje skupinu neskôr pristúpených členských štátov (aj keď pri nedramatických hodnotách).

¹ Výnimkou je Holandsko.

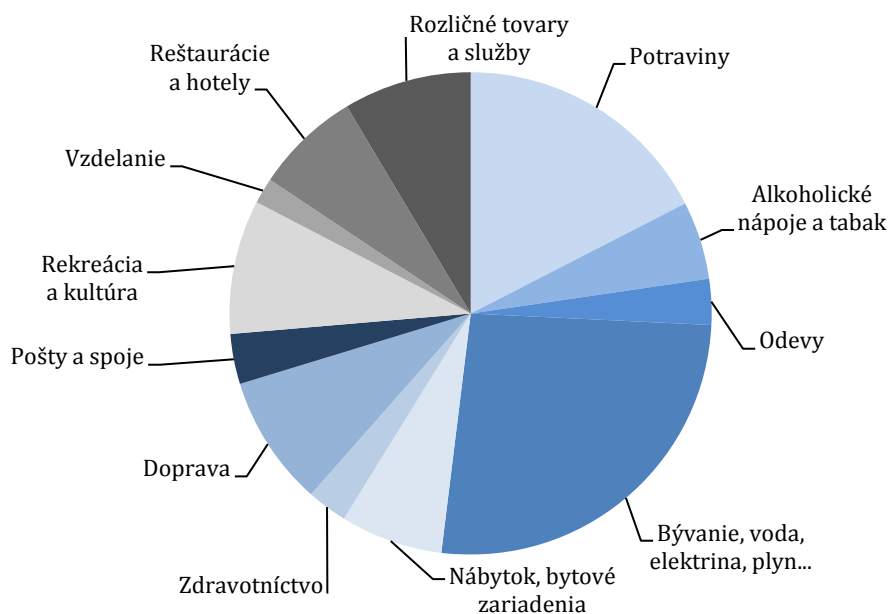
Druhým trendom je výrazné zaostávanie rastu cien za strednodobým cieľom ECB v niektorých štátoch južnej časti EÚ alebo skôr pri krajinách PIIGS.² Vplyv hospodárskeho vývoja a jeho dopad na cenovú hladinu tak očividne nebol homogénny naprieč EÚ, čo sťažuje vykonávanie jednotnej monetárnej politiky pre celú eurozónu.

V spotrebnom koši zaznamenali najväčší nárast práve dve podielovo najväčšie položky z celého koša – *Potraviny a nealkoholické nápoje* spolu s *Bývaním, vodou, elektrinou, plynom a inými energiami* (graf 5.1). Obe rástli v priemere až 4 % medziročným tempom. Keďže tempo rastu cien ostatných kategórií nebolo tak vysoké, dynamika týchto dvoch kategórií sa tak musela prejaviť na celkovom raste. Jedinou položkou v spotrebnom koši ktorá zaznamenala pokles (aj keď len veľmi mierny) bola *Doprava*. Spolu tak ceny rástli vo viac ako 90 % všetkých podkategórií spotrebného koša.

G r a f 5.1

Medziročná zmena cenovej hladiny v kategóriách indexu spotrebiteľských cien v 2019

(veľkosť kategórií v grafe podľa váh v spotrebnom koši)

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020).

² Tu je výnimkou Dánsko a Chorvátsko.

Pohľad na produkčnú stranu hospodárstva nám napovedá, že ceny priemyselných výrobcov v úhrne rástli nižším tempom ako spotrebiteľské ceny (1,9 %). V pohľade na ich štruktúru však vidieť, že ceny rástli rýchlejšie pre tuzemské produkty (ktoré sa priblížili spotrebiteľskej inflácii) ako ceny produktov určených na export. Ceny produktov priemyselnej výroby pre domáci trh výrazne zaostali za tempom celkovej kategórie a pripísali si len nepatrný rast 0,7 %. Celkový rast tejto kategórie tak bol ťahaný najmä rastom v cenách výroby elektrickej energie, plynu a pary, ktoré rástli tempom okolo úrovne 7 % medziročne.

Ceny priemyselnej výroby určenej pre export mali heterogénny vývoj. Zatiaľ čo vývoj cien dopravných prostriedkov sa oživil a dosiahol rast viac ako 3 %, iné dôležité exportné odvetvia ako výroba kovov a kovových konštrukcií, výroba počítačových, elektronických a optických zariadení, či výroba strojov a zariadení zaznamenali v priemere medziročný pokles ich cien. To spôsobilo, že v priemere ceny priemyselných výrobcov pre zahraničné trhy rástli pomalšie ako pre domáci trh (1,5 % vs. 2,5 %).

Ceny stavebných prác nadviazali na trend z predchádzajúcich rokov a vzrástli o takmer 4 %, zatiaľ čo ceny stavebného materiálu spomalili o viac ako polovicu tempa predchádzajúceho roku. Aj tieto faktory tak podporili rast cien bývania, aj keď celkový nárast cien bývania (o 7,5 %) bol stále vo veľkej miere determinovaný nedostatkom ponuky nových nehnuteľností, ktoré tlačia na rast tých existujúcich.

Ceny poľnohospodárskych produktov produkovaných v domácej ekonomike sa po turbulentných rokoch ustálili na hodnote medziročného rastu blízkeho 2 %. Tento rast bol ťahaný rastom cien rastlinných výrobkov, ktorý dosiahol 3,2 % v porovnaní so živočíšnymi výrobkami s medziročnou zmenou na úrovni -0,3 %.

V oblasti deflátorov sa deflátor vládnej spotreby opäť ocitol na nadpriemerných hodnotách, keď ceny produktov spotrebúvaných vo verejnej správe rástli minimálne dvakrát rýchlejšie ako pri ostatných deflátoroch zložiek HDP. Deflátor súkromnej spotreby sa vo svojej medziročnej úrovni vyrovnal tempu rastu spotrebiteľských cien. Ceny v zahraničnom obchode Slovenska zaznamenali stagnáciu. Už skôr zmienený heterogénny rast cien exportu priemyselných produktov prispel k cenovej

stagnácií v deflátores exportu, zatiaľ čo deflátor importu sa medziročne zmenil len minimálne (nárast 0,2 %). Výmenné relácie sa tak zhoršili, aj keď len marginálne. Za rovnaké množstvo exportu bolo možné dovieť menšie množstvo importu (aj keď len o 0,2 %). Pozitívny vývoj vo výmenných reláciách je však historicky v prostredí SR sporadický, skôr krajina každý rok zaznamenáva zhoršenie výmenných relácií (spravidla však vždy do 1 %).

Tabuľka 5.1

Prehľad základných indexov vývoja cien v SR (v %)

	2016	2017	2018	2019
Miera inflácie (HICP):				
Eurozóna	0,2	1,5	1,8	1,2
Slovensko	-0,5	1,4	2,5	2,8
Česká republika	0,6	2,4	2,0	2,6
Maďarsko	0,4	2,4	2,9	3,4
Poľsko	-0,2	1,6	1,2	2,1
Priemyselné ceny:				
Ceny priemyselných výrobcov – tuzemsko	-4,3	1,9	4,9	2,5
- v tom: priemyselná výroba	-3,5	2,6	3,2	0,7
Ceny priemyselných výrobcov – úhrn	-4,1	2,5	2,5	1,9
Ceny priemyselných výrobcov – export	-3,8	2,9	1,1	1,5
Ceny stavebných prác	1,2	3,0	3,4	3,9
Ceny stavebných materiálov	-0,4	3,5	4,4	1,8
Ceny poľnohospodárskych produktov	-5,3	4,7	2,0	1,8
Deflátores:				
Deflátor HDP	-0,5	1,2	2,0	2,6
Deflátor vládnej spotreby	1,3	3,2	4,2	5,6
Deflátor súkromnej spotreby	-0,3	1,4	2,3	2,7
Deflátor fixných investícií	-0,8	1,6	2,3	1,2
Deflátor exportu tovarov a služieb	-1,5	2,2	1,8	0,0
Deflátor importu tovarov a služieb	-1,1	2,8	2,4	0,2
Výmenné relácie	-0,4	-0,6	-0,6	-0,2

Prameň: Makroekonomická databáza NBS (2020); Makroekonomická prognóza MF SR (apríl 2020); Datacube databáza, ŠÚ SR (2020).

Potraviny a náklady na bývanie lídrami v cenovom raste

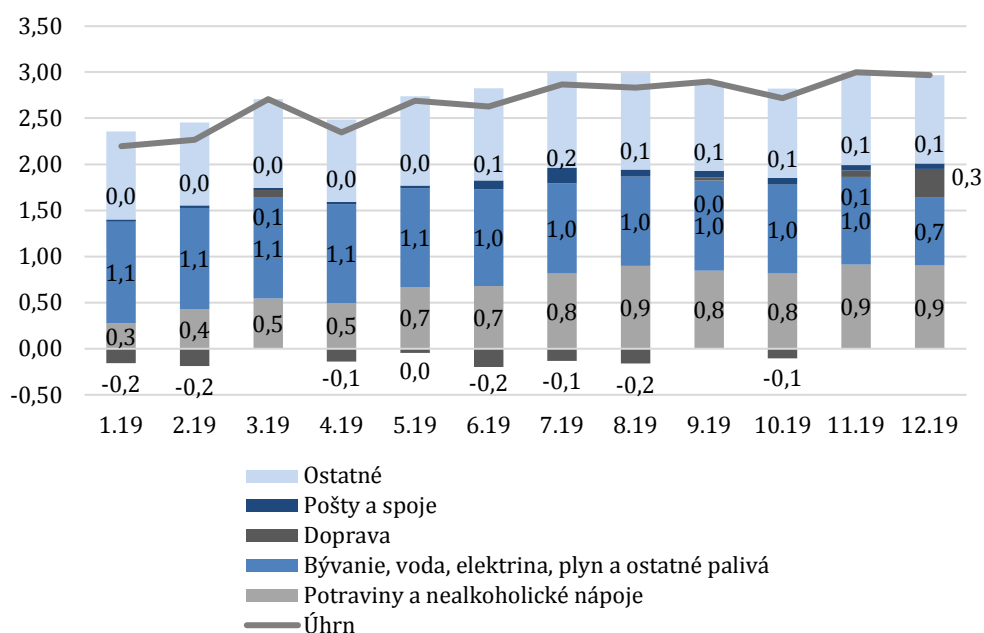
Pri pohľade na príspevok jednotlivých kategórií spotrebného koša možno ľahko identifikovať dve základné kategórie, ktorých vplyv na rast cenovej hladiny bol rozhodujúci. Rast cien potravín a nákladov na bývanie

prispieval po prevažnú časť roku až približne 2/3 z celkovej rastu cenovej hladiny (graf 5.2). Za zmienku stojí aj marginálny príspevok kategórie Pošty a spoje, ktoré po rozhodnutí regulačného úradu navýšil ceny poštovného od 7/2019. Váha tejto kategórie v spotrebnom koši je však nízka, preto sa aj inflačný impulz vyvolaný zvýšením cien poštovného pohyboval len na úrovni desiatín percenta.

Zatiaľ čo nárast nákladov na bývanie je spojený s vývojom cien komodít na svetových trhoch a následným rozhodnutím o zvýšení cien regulačným orgánom, ceny potravín sú determinované ponukou a dopytom na trhu. Preto sa v ďalšej analýze zameriame práve na túto kategóriu.

Graf 5.2

Príspevok jednotlivých kategórií spotrebného koša ku celkovej medziročnej zmene cenovej hladiny

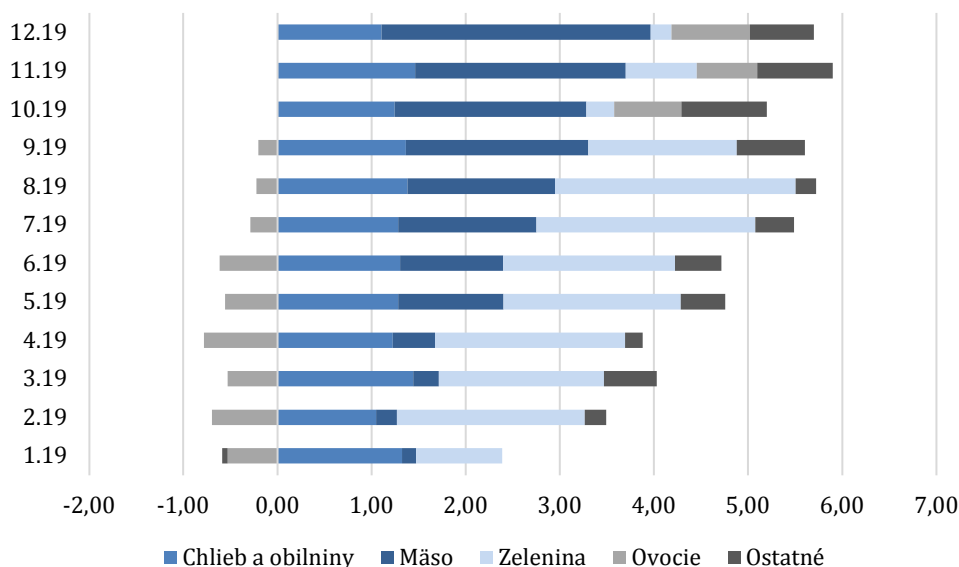
Prameň: ŠÚ SR (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Vývoj cien v kategórii potraviny bol ovplyvnený najmä vývojom cien chlebu a obilnín, ktorý prispievali ku kladnému rastu počas celého roku (min. 1 p. b. v každom mesiaci). Za vyššími cenami chlebu a obilnín je najmä nárast cien potravinárskej a kŕmnej pšenice, ktorých cena bola v niektorých mesiacoch medziročne vyššia až o 15 %. Vyššie náklady na

materiálové vstupy sa tak do určitej miery premietli do rastu cien produktov. Rovnako zvyšovanie rôznych príplatkov a nákladov práce, ktoré sa udiali v roku 2019 sa spolupodieľalo na vyšších cenách v tejto kategórii.

Graf 5.3

Príspevok vybraných podkategórií k celkovému rastu kategórie Potraviny (v p. b.)

Prameň: ŠÚ SR (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Faktormi, ktoré však rozdujúco vplývali na rast cien potravín a ktoré stoja za hlbšiu pozornosť boli zelenina (špeciálne zemiaky) a bravčové mäso. Tie rástli napriek tomu, že v domácej ekonomike nenastali závažné dôvody pre ich zvyšovanie.

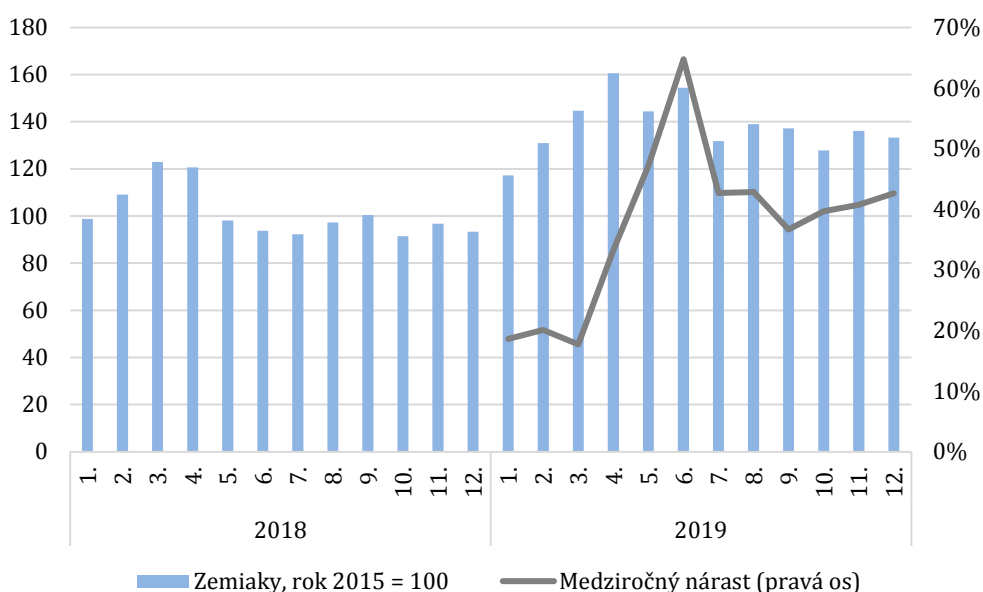
Ceny zemiakov pod taktovkou klimatickej zmeny a skladovania

Zemiaky sa predávali za historicky najvyššie ceny od roku 2000 a v porovnaní s predchádzajúcim rokom boli vyššie v niektorých mesiacoch až o viac ako 60 %. Problematickou však v prípade zemiakov nebola ani tak zlá domáca úroda (nižšia úroda bola v roku 2017), ale skôr kombinácia nedostatku skladovacích priestorov s dopadmi klimatickej zmeny. Slovensko je totiž sebestačné v produkcii zemiakov približne na úrovni

50 %. Po zbere úrody niekoľko mesiacov využíva domáce zdroje, ktoré sú po ich vyčerpaní nahradené importom zo zahraničia (zväčša Francúzsko, Nemecko a Holandsko). Argumentáciou domácich producentov pre túto stratégiu využívania domácich a zahraničných zdrojov úrody je nedostatok vhodných skladovacích kapacít (na dlhšie skladovanie sú nevyhnutné chladené sklady), ktoré by poskytli priestor pre zásobenie domáceho trhu domácou produkciou počas celého roku.

Graf 5.4

Index vývoja ceny zemiakov a medziročný rast na Slovensku (2015 = 100)

Prameň: ŠÚ SR (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

Takže ceny zemiakov po zbere úrody sa na konci roku 2018 držali aj v dôsledku vyššej úrody ako v predchádzajúcom roku na úrovni roku 2015 (stagnovali), avšak po vyčerpaní domácich zásob sa nevyhnutne nahradili vyšším importom komodity zo zahraničia. V hlavných importných krajinách sa však ceny zemiakov razantne zvýšili z dôvodu nižšej úrody v dôsledku súch, ktoré zasiahli Európu v roku 2018 (fenomén často spájaný s klimatickou zmenou). Teda zatiaľ čo v medziročnom porovnaní sa úroda na Slovensku zvýšila o 13,5 %, vo Francúzsku jej objem klesol o 8 %, v Holandsku o 18,5 % a v Nemecku dokonca o 23,9 %. Tak sa rast

cien importoval aj na Slovensko, čo dvíhalo príspevok položky ku celkovému rastu inflácie. V druhej polovici roku však nová (vyššia úroda) prieniesla mierny pokles cien zemiakov a tak sa aj celkový príspevok tejto komodity ku inflácií zmiernil.

Ceny bravčového mäsa ovplyvnil vírus

Aj keď v čase písania tohto textu ovplyvňuje celú ekonomiku korona kríza, už v roku 2019 stál za rastom cien bravčového mäsa tiež vírus – avšak tentokrát to bol africký mor ošípaných. Ten spôsobil masívny pokles ponuky bravčového mäsa v Číne, ktorá je najväčší spotrebiteľ tohto mäsa na svete. Na druhej strane, EÚ je najväčším exportérom bravčového mäsa na svete, pričom nedostatok bravčového mäsa v Ázii motivovalo európskych producentov presmerovať objemy tohto mäsa do ázijského regiónu za vyššie ceny.

Slovensko bolo africkým morom ošípaných ovplyvnené nepriamo. Pri ošípaných chovaných na Slovensku sa nákaza potvrdila „len“ u 11 ks chovaných ošípaných a 26 ks diviačej zvery.³

Slovenská produkcia bravčového mäsa je sebestačná približne na 40 % domácej spotreby,⁴ preto spoliehanie sa na import z iných krajín je nevyhnutnosťou. Medzi krajiny, ktoré sú najväčšími importérmi bravčového mäsa na Slovensko patria Nemecko, Poľsko, Španielsko a Belgicko. Tie však na prepuknutie afrického moru zareagovali navýšením exportu z Európy do Číny, čím efektívne znížili ponuku bravčového mäsa aj na Slovensku.

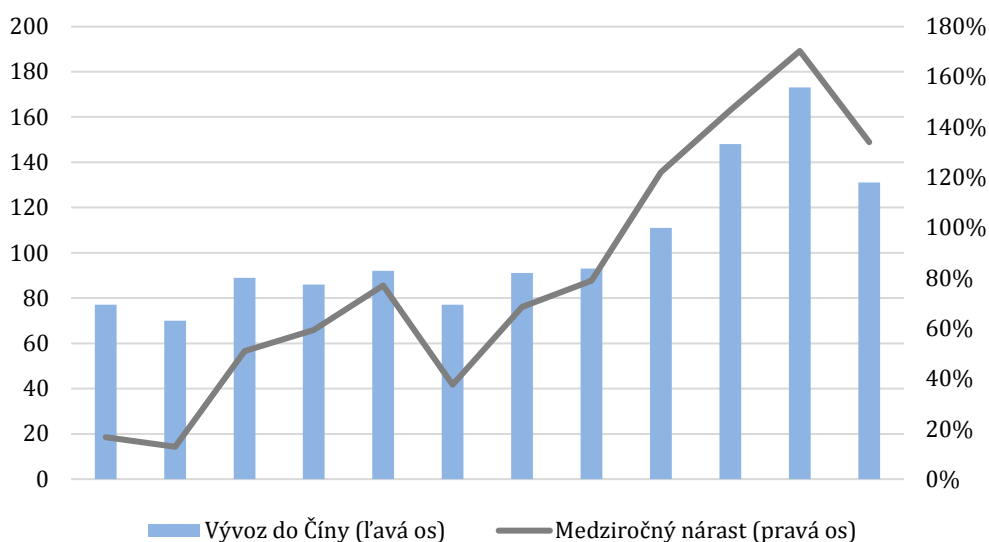
Dramatický nárast exportu vidieť v grafe 5.5, keď na mierny nárast od začiatku roku zmenil na veľmi dramatický nárast v druhej polovici roku. Práve tento nárast exportu z krajín EÚ, ktoré sú najväčšími importérmi do Slovenska je v absolútnej zhode s nárastom cien bravčového mäsa na Slovensku (z dôvodu poklesu ponuky na domácom trhu). Inflačný impulz bol tak podobne ako v prípade s cenami zemiakov importovaných zo zahraničia.

³ <https://www.svps.sk/Zvierata/choroby_AMO.asp>.

⁴ <<http://www.retailmagazin.sk/aktualne-vpravo/4080-bravcove-maso-je-druhe-najoblubenejsie-maso-v-europe>>.

Graf 5.5

Mesačný export bravčového mäsa Nemecka, Poľska, Španielska a Belgicka do Číny a jeho medziročná zmena (2019, v tis. ton a %)⁵

Prameň: DG AGRI – Pigmeat Trade (2020); vlastné výpočty a spracovanie.

* * *

Cenový vývoj na Slovensku v roku 2019 nezaznamenal obzvlášť dramatický vývoj. Hrozby cenovej stagnácie, ktoré sa vyskytovali v hospodárstve niekoľko rokov dozadu sa zdajú byť prekonané, naopak krajina sa radí do skupiny krajín, ktoré sú až nad hranicou strednodobého cieľa vývoja inflácie. Zásadnými faktormi ovplyvňujúcimi vývoj cien bol rast cien potravín a nákladov na bývanie, ktoré boli ťahúňmi celkového rastu. Netradičným konštatovaním je, že najväčšie inflačné impulzy prišli do ekonomiky z externého prostredia. Zatiaľ čo náklady na bývanie ovplyvňovali ceny komodít na zahraničných trhoch, pri potravinách sa jednalo o šoky, ktoré nezasiahli priamo domáce hospodárstvo, ale našich najväčších obchodných partnerov v oblasti poľnohospodárstva. Zatiaľ čo v prípade cien zemiakov išlo o ponukový šok vytvorený nedostatkom úrody a klimatickou zmenou v iných krajinách EÚ, pri cene bravčového mäsa zasa o ponukový šok vyvolaný zvýšeným exportom do Číny.

⁵ <<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardPigmeat/PigmeatTrade.html>>.

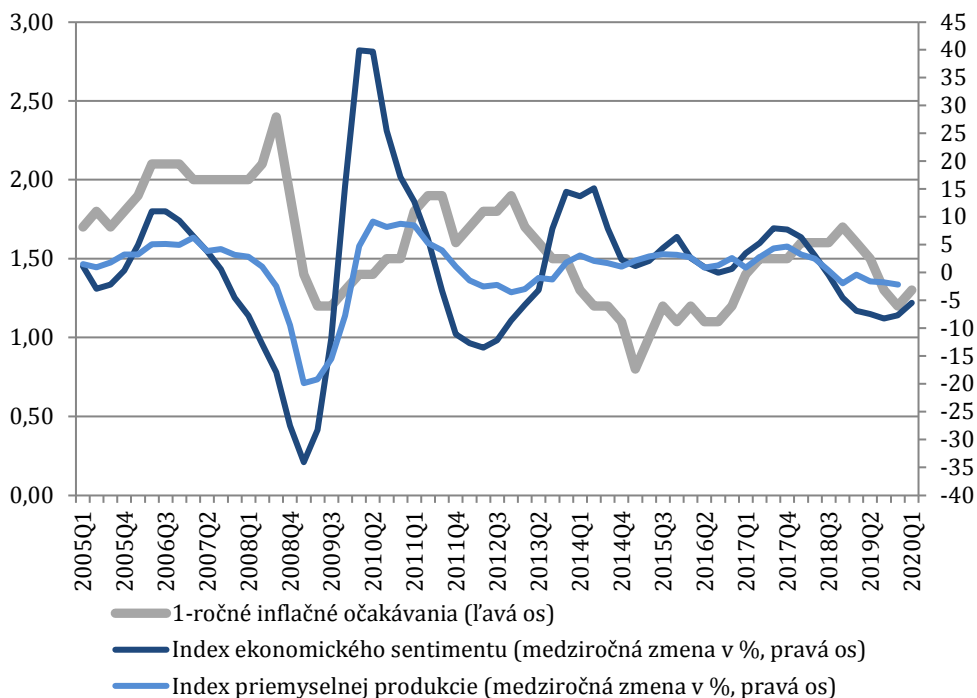
Poučením z takéhoto vývoja je, že pokiaľ sa slovenské hospodárstvo aj v budúcnosti bude spoliehať na import niektorých komodít do domáceho hospodárstva, musí očakávať, že náchylnosť na ponukové šoky (pred ktorými sa nedokáže brániť) bude aj v budúcnosti narastať.

6. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU

Koniec roka 2018 predznamenal postupné ochladzovanie ekonomiky eurozóny, ktoré sa následne počas roka 2019 prejavilo v kontinuálnom poklese samotnej inflácie, ako aj reálnej ekonomickej aktivity (graf 6.1). Rovnaký ekonomický trend zachytávali aj prieskumy individuálnych inflačných očakávaní profesionálnych analytikov (graf 6.1). Po dvoch rokoch charakterizovaných určitou stabilizáciou ekonomiky eurozóny sprevádzaných dlho očakávaným ekonomickým oživením sa tak rok 2019 niesol v znamení prvého poklesu inflačných očakávaní prakticky od roku 2015. Výnosová krivka štátnych dlhopisov USA a Nemecka sa od polovice roka 2019 vyznačovala inverzným priebehom (NBS, 2019), čo signalizovalo situáciu, ktorá býva často interpretovaná ako zvýšená pravdepodobnosť blížiaceho sa ekonomického ochladenia.

Graf 6.1

Vývoj indikátorov ekonomickej aktivity a 1-ročných inflačných očakávaní

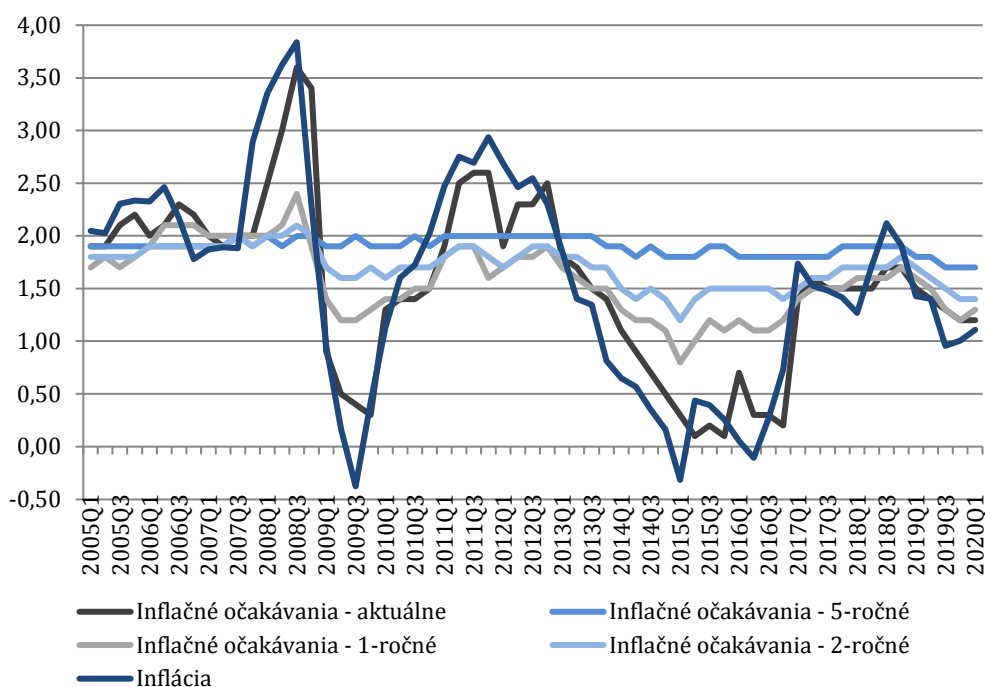

Prameň: ECB; Eurostat.

Keďže v centre moderného prístupu k výkonu menovej politiky stojí sledovanie a manažovanie inflačných očakávaní ekonomických subjektov, historický pokles dlhodobých inflačných očakávaní (5-ročných) na úroveň 1.7 % musel byť prijatý ako výrazný indikátor možného spomalenia pozitívneho ekonomického vývoja (graf 6.2). Na druhú stranu, priemerné tempo rastu hlavného menového agregátu M3 mierne presahovalo referenčnú hodnotu 4.5 percent, čo reflektovalo udržateľnú mieru úverovania, ako aj nízke náklady obetovanej príležitosti (graf 6.3).¹ Vzhľadom na to, že vzťah medzi širším menovým agregátom a infláciou by mal byť pozorovateľný skôr v dlhšom časovom horizonte a jeho sila je diskutovanou otázkou (Gertler a Hoffman, 2018), prebiehajúci pokles reálnej ekonomickej aktivity spojený s poklesom inflačných očakávaní tak v priebehu roka 2019 signalizoval možné riziká pre dosiahnutie už aj tak problematickej hodnoty cieľenej inflácie blízko pod 2 %.

Graf 6.2

Vývoj inflačných očakávaní a miery inflácie (%)

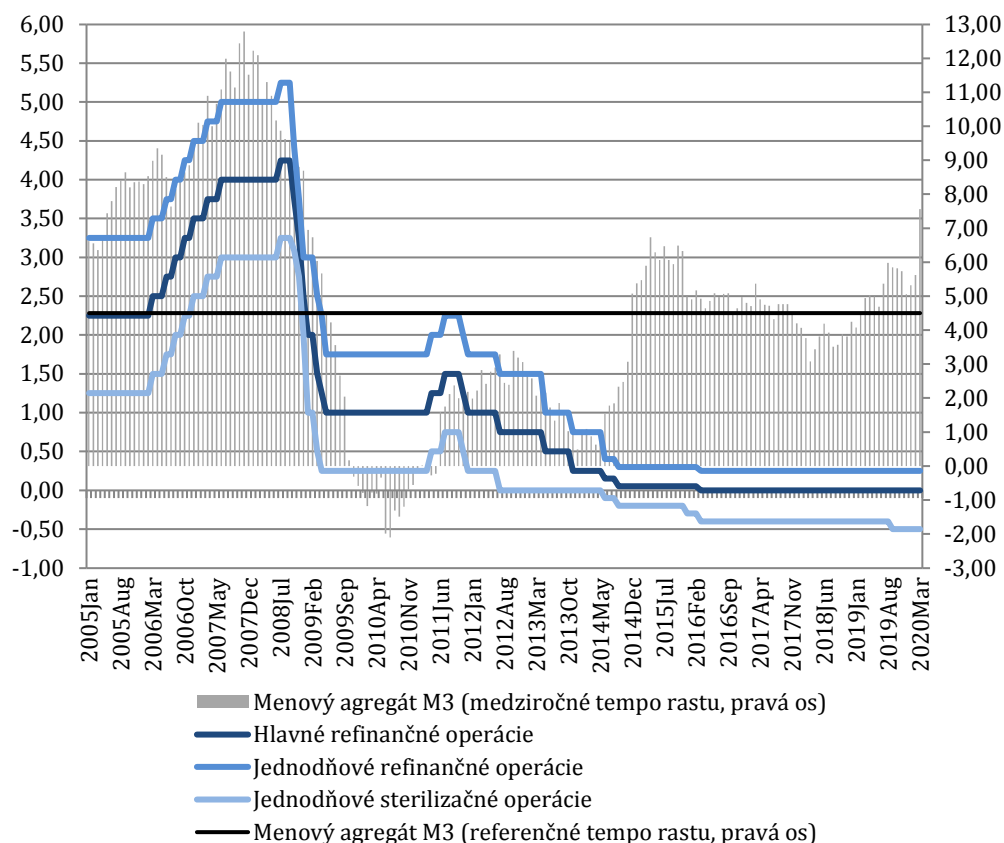

Prameň: ECB; Eurostat.

¹ <<https://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2019/html/ecb.is190912~658eb51d68.en.html>>.

Graf 6.3

Vývoj kľúčových úrokových sadzieb ECB a tempo rast menového agregátu M3 (%)

Prameň: ECB.

ECB udržiavala svoje hlavné kľúčové sadzby na nezmenenej úrovni až do svojho septembrového zasadnutia, kedy pristúpila k prvému zníženiu depozitnej úrokovej sadzby od februára 2016 na súčasnú úroveň -0.50% (graf 6.3). Toto rozhodnutie bolo zároveň sprevádzané aktivizáciou ďalších nástrojov zameraných na zvýšenie inflačných očakávaní a dosiahnutie cieľenej miery inflácie. Tieto opatrenia tak okrem zníženia jednej z kľúčových sadzieb priniesli obnovený nákup aktív v rámci programu APP vo veľkosti 20 mld. EUR mesačne s otvoreným koncom, tretí program cielených dlhodobých repo operácií (TLTRO) s trojročnou maturitou, nový systém úročenia prebytočných rezerv a explicitné naviazanie politiky informovania o plánovaných zmenách (tzv. forward guidance)

na dosiahnutie požadovanej miery jadrovej inflácie.² Odchádzajúci prezident ECB Mario Draghi zároveň podotkol, že príklon k uvoľnenej menovej politike tu bude „na dlhšiu dobu“.³

Ako je možné vidieť na grafe 6.4, rozhodnutie o ďalšom uvoľnení menovej politiky prišlo v čase, kedy bolo možné vôbec po prvýkrát očakávať pokles celkovej bilancie Eurosystému zväčšenej v dôsledku spustenia kvantitatívneho uvoľňovania v roku 2015. To, že aj napriek reaktivácií aktívnych nákupov v rámci programu APP (časť Cenné papiere v grafe 6.4) a novej vlny programu cielených dlhodobých repo operácií (časť Dlhodobejšie refinančné operácie) dosiahla koncoročná bilancia Eurosystému medziročný pokles -0.63% naznačuje, že ECB bola pripravená pokračovať v pomalej exitovej stratégii z neštandardných menových opatrení, avšak ekonomický vývoj v priebehu roka 2019 tieto plány zhatil.⁴

Pristúpenie k uvoľneniu menovej politiky sa ocitlo nielen pod výraznou kritikou viacerých renomovaných ekonómov, súčasných aj bývalých centrálnych bankárov, ale zjavne sa rodilo v prostredí výrazných názorových rozdielov aj v rámci interného zloženia výkonných orgánov ECB. Ako reakciu na prijaté opatrenia v októbri 2019 rezignovala nemecká členka Výkonného výboru ECB, pričom viacero ďalších členov verejne vyjadrilo svoje obavy týkajúce sa možných negatívnych efektov týchto prijatých opatrení. Diskusia o negatívnych dopadoch dlhotrvajúcich neštandardných menových opatreniach pritom v prostredí odbornej verejnosti prebiehala prakticky od začiatku aplikovania týchto nástrojov, avšak s postupom času sa možnosť nielen samotnej materializácie, ale aj v čase sa zväčšujúcich efektov negatívnych externalít, javila stále viac opodstatnená. Negatívne reakcie na septembrové rozhodnutie sa tak

² Bližšia charakteristika jednotlivých neštandardných opatrení ECB prijatých po finančnej kríze 2008 je dostupná v predchádzajúcich edíciách Hospodárskeho vývoja, prípadne v Širaňová a Kotlebová (2018). Bližší popis opatrení prijatých na septembrovom zasadnutí je dostupný na stránke:

<<https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2019/html/ecb.mp190912~08de50b4d2.en.html>>.

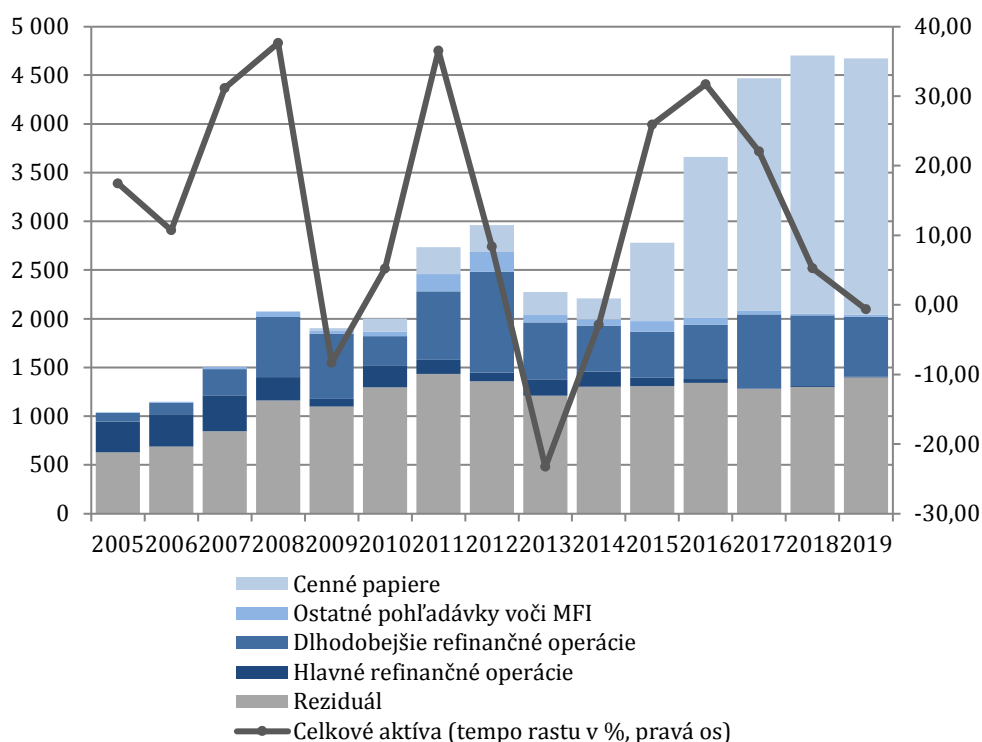
³ „... for a prolonged period of time.“

⁴ Pre diskusiu ohľadom možného exitu z neštandardných menových opatrení spojenú so sekvencovaním jednotlivých krokov pozri Horvath (2017a). Podľa schémy prezentovanej v danej štúdii sa ECB pred svojim rozhodnutím v septembri 2019 nachádzala vo Fáze 3, ktorá je charakterizovaná zastavenými nákupmi aktív v rámci APP programu s reinvestovaním splatných aktív, nulovou (resp. v prípade ECB negatívnou, ale konštantou) kľúčovou úrokovou sadzbou a komunikačnou stratégiou zameranou na informovanie o budúcom vývoji menovej politiky.

v stručnosti opierali o argumenty založené na možnom pôsobení obnovených a nových neštandardných menových politík na finančnú stabilitu (zníženie zisku finančných inštitúcií, zníženie výnosnosti aktív pre sporeiteľov v podielových a dôchodkových fondoch, bublina na realitných trhoch), vplyv na zväčšovanie príjmových a iných nerovností, ako aj celkový efekt na produktivitu práce a ekonomickú aktivitu.⁵

Graf 6.4

Vývoj štruktúry bilancie Eurosystému (mld. EUR, %)

Prameň: ECB.

Slovenský bankový sektor SR sa v priebehu posledných dvoch desaťročí nachádza v stave konštantného prebytku likvidity, čo je fenomén, ktorý nenarušila ani finančná a hospodárska kríza rokov 2008 – 2012. Efekty dlhodobo vykonávanej nekonvenčnej menovej politiky sa tak na hospodárení slovenského bankového sektora neprejavili zmenami

⁵ Pre diskusiu o negatívnych efektov neštandardných menových opatrení vid' napr. Horvath (2017b).

v prístupe k likvidite prostredníctvom nákupu cenných papierov (kvantitatívne uvoľňovanie), ako skôr v dôsledku efektu radikálneho znižovania úrokových sadzieb, a teda aj zvýšenej dostupnosti úverovania hlavne v segmentoch sektora domácností.⁶

Po dosiahnutí historických maxím mier zadlženosti nefinančného sektora a tempa rastu úverovania v prvom polroku 2019 dochádzalo k spomaleniu rastu úverovania v dôsledku prípravy na účinnosť opatrení makroprudenčnej politiky. Jednalo sa predovšetkým o zvýšenie hodnoty proticyklického kapitálového vankúša na úroveň 1.50 % a sprísnenie podmienok poskytovania retailových úverov (napr. zvýšenie indikátora LTV, zavedenie limitu na pomer celkovej zadlženosti k príjmu spotrebiteľa). Avšak aj po zarátaní vplyvu týchto opatrení ďalší predikovaný rast úverov viedol v polovici roka 2019 k opätovnému zvýšeniu proticyklického kapitálového vankúša na úroveň 2.00 % s účinnosťou od augusta 2020.⁷ Tieto reštriktívne opatrenia v oblasti makroprudenčnej politiky na úrovni ECB boli čiastočne neutralizované vyššie popísanou akomodatívnou menovou politikou ECB, čo opäť viedlo k zvýšenej aktivite na bankovom trhu, prevažne v segmente úverov na bývanie (Kalman, 2019). Je možné skonštatovať, že domácu debatu v danom období formovala skôr otázka budúceho fungovania tzv. bankového odvodu, ako aj celkové nastavenie makroprudenčnej politiky vykonávanej relatívne autonómne v gescii NBS, a menej rozhodnutia spoločnej menovej politiky ECB.

Z pohľadu dlhodobých trendov sa však ani Slovensko nevyhne nutnosti zaoberať sa celo-európskymi fenoménmi, ktoré výkon menovej politiky značne limitujú, akými sú otázka efektívneho výkonu menovej politiky v prostredí dlhodobo nízkej inflácie, stagnujúcej produktivity práce a k tomu neproporčnému nárastu nominálnych miezd (viď kapitola 1 a kapitola 4). V nasledujúcom texte sa preto bližšie pozrieme na dve témy, ktoré sú v súčasnosti v centre pozornosti odbornej diskusie.

⁶ V dôsledku silného naviazania domáceho bankového sektora na zahraničné matky sídliace prevažne v západnej Európe sa potreba domácej likvidity často rieši mimo medzibankového trhu prostredníctvom požičiavania si v rámci bankovej skupiny. Pre ďalšiu diskusiu viď Frank, Morvay a kol. (2019).

⁷ Toto zvýšenie však nenadobudlo platnosť a bolo zrušené koncom apríla 2020 v dôsledku negatívnych ekonomických dopadov COVID-19 pandémie.

Je Phillipsova krivka mŕtva? Menová politika v prostredí nízkej inflácie a sekulárnej stagnácie

Fenomén chýbajúcej deflácie v krízovom období rokov 2008 – 2012 a nízka miera inflácie v post-krízovom období oproti predikciám štandardne využívaných modelov viedla viacerých expertov k otázke, aké fundamentálne determinanty formujú vývoj inflácie. Možné príčiny rozkolu medzi empiriou a modelmi zahŕňajú širokú paletu odpovedí hraničiacich od efektov globalizácie (globálne hodnotové reťazce, importovaná inflácia, zosilnená konkurencia), štruktúrnych zmien trhu práce (flexibilné kontrakty, nižšia úloha odborov), výkonu menovej politiky (forward guidance, úspešnosť ukotvenia inflačných očakávaní), až po diskusiu týkajúcu sa spôsobu formovania inflačných očakávaní (dozadu a dopredu hľadiaci ekonomickí agenti, spotrebitelia a profesionáli).⁸ V tomto texte sa však bližšie zameriame na teoretický koncept, ktorý predstavuje základný stavebný blok teoretických modelov v súčasnosti využívaných pri výkone menovej politiky a býva často diskutovaný ako jedna z možností rozkolu modelov a reality.

Koncept Phillipsovej krivky pochádza ešte z 50. rokov minulého storočia. Zatiaľ čo pôvodný návrh Phillipsovej krivky sa opieral o pozorovateľný ekonomický vzťah medzi mierou nezamestnanosti a mzdovou infláciou, v modernom inštrumentáriu menovej politiky Phillipsova krivka zachytáva prepojenie medzi odchýlkou od ekonomického potenciálu (output gap) a cenovou infláciou, po zarátaní efektu inflačných očakávaní.⁹ V zjednodušenom pohľade tak platí, že v prípade pozitívneho output gapu každá dodatočná jednotka produkcie zvyšuje neefektivitu a marginálne náklady produkcie. V rámci toho si produkcia vyžaduje vyšší objem práce, čo zvyšuje aj mzdové náklady v dôsledku nárastu dopytu po práci. Tento mechanizmus tak prepája originálnu špecifikáciu Phillipsovej krivky pre trh práce s jej súčasnou formuláciou.

⁸ Pre bližšiu diskusiu viď report od Belz a kol. (2020), ktorý je ko-autorovaný bývalou guvernérkou FEDu Janet Yellen.

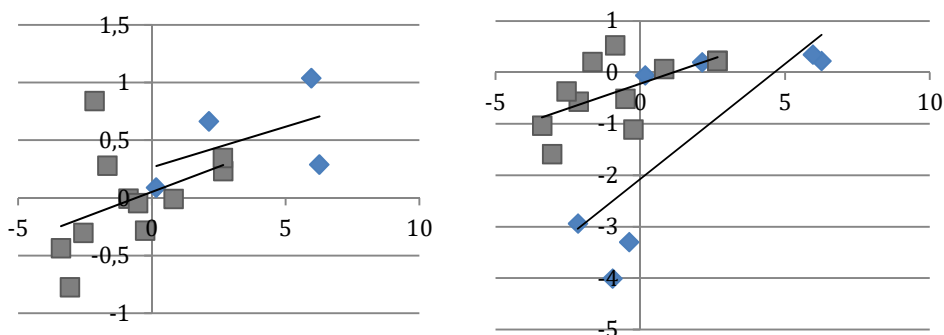
⁹ V literatúre existuje viacero špecifikácií Phillipsovej krivky, pričom je potrebné rozlišovať medzi tzv. štruktúrnou a empirickou formuláciou (Occhino, 2019). Pre potreby našej argumentácie budeme vychádzať zo zjednodušenej empirickej formulácie použitej v Occhino (2019).

Narušenie vzťahu zachyteného vo Phillipsovej krivke prináša dôležité konzekvencie pre výkon menovej politiky. Centrálna banka sa prostredníctvom zmien v krátkodobej úrokovej sadzbe snaží ovplyvniť ekonomickú aktivitu (spotrebu a investície), ktorej zmena následne umožní dosiahnutie požadovanej miery inflácie. Ak však centrálna banka predpokladá prítomnosť silnejšieho vzťahu medzi infláciou a produkčnou medzerou, ako je tomu v skutočnosti, tak pre dosiahnutie cielenej miery inflácie môže vykonávať príliš málo uvoľnenú (reštriktívnu) menovú politiku, ak sa inflácia nachádza pod (nad) cieľovou úrovňou). V tomto kontexte tak prítomnosť dlhodobu nízkej miery inflácie v eurozóne nemusí byť nutne prejavom štrukturálnych zmien, ale naopak, nech už to znie akokoľvek neuveriteľne, nedostatočne uvoľnenej menovej politiky ECB.

Výsledky empirických štúdií pre eurozónu však zatiaľ nedospeli k jednoznačnému záveru, či naozaj došlo k „úmrtiu“ tak dlho žijúcej Phillipsovej krivky. Hindrayanto a kol. (2019) nenachádzajú evidenciu, žeby sa sklon pred a po-krízovej Phillipsovej krivky podstatne zmenil. Oinonen a Palo-viita (2014) a Riggi a Vendetti (2015) konštatujú, že sklon Phillipsovej krivky v eurozóne sa po kríze stal dokonca strmším. Ciccarelli a Osbat (2017) poukazujú na heterogénny priebeh Phillipsovej krivky v krajinách EU, pričom v niektorých krajinách je možné pozorovať skôr väčšiu strmosť krivky v post-krízovom období.

Graf 6.5

Output gap versus medzera inflácie na Slovensku, obdobie pred 2008 (šedá) a po 2012 (modrá)

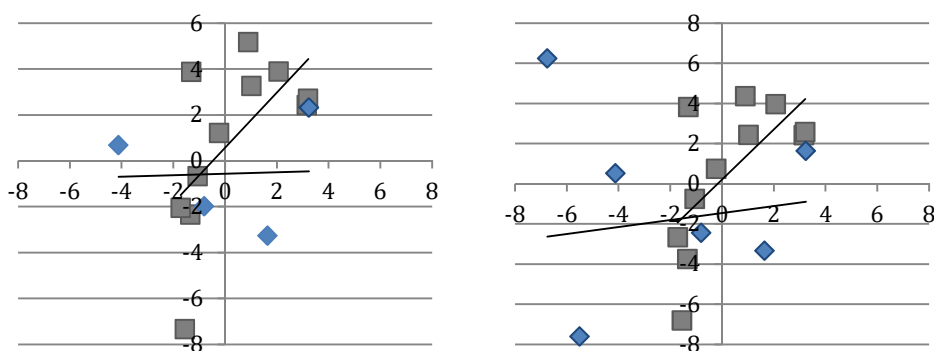
Poznámka: Medzera inflácie je vypočítaná ako rozdiel inflácie a predikcie inflácie na daný rok podľa NBS (ľavý graf) a aktualizovaných inflačných očakávaní spotrebiteľov (pravý graf) podľa Tura-Gawron a kol. (2018).

Prameň: AMECO, NBS; Tura-Gawron a kol. (2018).

V grafe 5 je znázornená jednoduchá verzia Phillipsovej krivky pre Slovensko v predkrízovom a pokrízovom období. Ako je možné vidieť, v prípade oficiálnej predikcie inflácie nenachádzame výrazný rozdiel v sklone krivky, ktorá aj naďalej poukazuje na nezmenený vplyv produkčnej medzery na mieru cenovej inflácie. Pri inflačných očakávaniach spotrebiteľov sa sklon krivky jemne sploštil, pričom rozdiel je spôsobený obdobím rokov 2002 – 2004, počas ktorých inflačné očakávania dosahovali výrazné vyššie hodnoty, ako tomu bolo v skutočne realizovanej inflácii, a to aj napriek negatívnej produkčnej medzere. Bez týchto pozorovaní je priebeh krivky v post-krízovom období strmší. Ak z pozorovaní vylúčime krízové obdobie rokov 2008 – 2012, tak sklon krivky ostane takmer nezmenený v prípade profesionálnych aj spotrebiteľských inflačných očakávaní.

Graf 6.6

Tempo rastu reálnej mzdy očistenej o vplyv zmeny produktivity práce versus medzera trhu práce, obdobie pred 2008 (šedá) a po 2012 (modrá)

Poznámka: Reálna mzda je určená ako rozdiel medzi medziročným tempom rastu nominálnych miezd a predikcie inflácie na daný rok podľa NBS (ľavý graf) a aktualizovaných inflačných očakávaní spotrebiteľov (pravý graf) podľa Tura-Gawron a kol. (2018), po zarátaní efektu tempa rastu produktivity práce. Medzera trhu práce je vypočítaná ako rozdiel medzi prirodzenou mierou nezamestnanosti a aktuálnou mierou nezamestnanosti

Prameň: OECD, NBS; Tura-Gawron a kol. (2018).

V grafe 6.6 sa opäť pozrieme na priebeh Phillipsovej krivky na Slovensku, tentoraz však aplikovanej na podmienky trhu práce. Pôvodnú Phillipsovu krivku v tomto prípade rozšírime o efekt tempa rastu produktivity práce (Orlandi, 2018) a budeme vyšetrovať efekt medzery trhu práce na zmenu reálnej mzdy. V tomto prípade v po-krízovom období dochádza dokonca k strmšiemu priebehu krivky v po-krízovom období, ako tomu

bolo v období do rokov 2008. Ak z pozorovaní opäť vylúčime obdobie krízových rokov 2008 – 2012, tak aj v tomto prípade nachádzame rozdiel v sklone oboch kriviek, pričom po-krízové obdobie poukazuje na oveľa výraznejšie prepojenie medzi zmenou reálnej mzdy a situáciou na trhu práce.

Pre Slovensko teda varovania o možnej smrti Phillipsovej krivky s väčšou pravdepodobnosťou neplatia, resp. na trhu práce dokonca môže tento vzťah osvetliť nárast mzdovej inflácie v prítomnosti stagnujúceho rastu produktivity práce. Aj keď otázka priameho prepojenia medzi mzdovou a cenovou infláciou je tiež predmetom dlhodobých debát,¹⁰ v súčasnom prostredí nízkej inflácie a negatívnych úrokových sadzieb možnosť naštartovania inflácie prostredníctvom tlaku na zvyšovanie nominálnych miezd nachádza svoju oporu aj vo vedeckej literatúre. Najnovšia publikácia autorov z Banky pre medzinárodné zúčtovanie (Pererira da Silva a Mojon, 2019) sa tak zasadzuje za vytvorenie spoločného balíka opatrení širokého konsenzu, ktorý by pomocou stimulácie mzdovej inflácie umožnil ľahší výkon menovej politiky a dosiahnutie cenovej inflácie na cielenej úrovni. Priame ovplyvňovanie mzdovej inflácie by pritom malo byť výsledkom dohôd medzi širšími spektrom zástupcov vlády, zamestnávateľov a odborov. Z pohľadu slovenskej ekonomiky je tak možné očakávať skôr silnejšie inflačné tlaky v prípade aj naďalej trvajúcej akomodatívnej menovej politiky ECB a pozitívnej medzery na trhu práce signalizujúcej previs dopytu na ponukou práce.

Re-definovanie stratégie menovej politiky ECB

Septembrové rozhodnutie ECB o uvoľnení menovej politiky prišlo v čase, kedy prebiehali oslavy okrúhlych dvadsať rokov od vzniku eurozóny a eura a ECB sa pripravovala na aktivity smerujúce k re-designu

¹⁰ Diskusia o smere kauzality medzi cenovou a mzdovou infláciou vychádza zo štandardného konceptu cost-push inflácie (t. j. nákladovo tlačaná inflácia), ktorý už bol popísaný v súvislosti s formuláciou Phillipsovej krivky. Spätná kauzalita poukazuje na zapracovanie inflačných očakávaní do tempa rastu nominálnych miezd predpokladajúc, že zamestnanci očakávajú udržanie si stabilnej výšky reálnej mzdy. Najnovšia publikácia ECB (Bobeica a kol., 2019) konštatuje, že v hlavných ekonomikách eurozóny dochádza k prenosu mzdovej inflácie na cenovú infláciu, avšak sila tohto prenosu je závislá od typu šoku (dopytový šok podporuje prenos) a od miery inflácie (v prostredí s nízkou infláciou je prenos nižší).

aktuálnej verzii oficiálnej menovej stratégie ECB. Pôvodný plán prác na novej, resp. aktualizovanej verzii stratégie menovej politiky ECB mal byť pôvodne završený koncom roka 2020, avšak pre situáciu okolo COVID-19 pandémie bol neskôr odložený do polovice roka 2021. Je otázne, či zmeny v stratégii menovej politiky budú iba kozmetického charakteru, prípadne sa sústredia na špecifikáciu technikalít, alebo aká je pravdepodobnosť, že príde k výraznejšiemu zásahu do operácií ECB.

Keďže je ale minimálne možné očakávať zmenu v inštrumentáriu ECB, ktoré bude ovplyvňovať vývoj ekonomiky eurozóny na najbližších pár rokov až dekád, v nasledujúcom texte poskytneme stručný prehľad aktuálnej diskusie zaoberajúcej sa kľúčovými oblasťami, v ktorých je možné predpokladať určitú zmenu v doterajšej špecifikácii stratégie menovej politiky.

i) Cieľ menovej politiky

Súčasne používaná definícia cieľa menovej politiky ECB je od roku 2003 formulovaná pomocou spojenia: „inflácia meraná prostredníctvom HICP blízko, ale pod 2 percentá“.¹¹ Voči takejto formulácii sa ale v priebehu posledných rokov objavovalo viacero výhrad súvisiacich so skúsenosťami z post-krízového obdobia dlhotrvajúcich negatívnych úrokových sadzieb a nízkej miery inflácie.

Ako prvá prichádza do diskusie otázka samotnej výšky cieľovanej inflácie, keďže doteraz používané 2 percentá sa vo vedeckej literatúre nevyskytujú ako určitá kvantitatívne určená optimálna výška inflácie.¹² Aj keď sa ozývajú hlasy za zvýšenie miery cieľenej inflácie, keďže takýto krok by poskytol lepší manévrovací priestor pre výkon menovej politiky (Cohen-Setton a kol., 2019), obavy zo straty kredibility ECB budú asi skôr pôsobiť proti tomuto rozhodnutiu. Je tak možné očakávať skôr redefinovanie doteraz používaného vágneho spojenia, ktoré by jednak umožnilo ECB širší manévrovací priestor, ale na druhej strane by nenaarušilo doteraz úspešné ukotvenie inflačných očakávaní ekonomických subjektov zvýšením neistoty ohľadom cieľov ECB.

¹¹ Od roku 1999 do roku 2003 bol cieľ definovaný ako “a year-on-year increase in the Harmonised Index of Consumer Prices (HICP) for the EA of below 2 %.”

¹² Pre diskusiu o stanovení optimálnej výšky cieľenej inflácie viď napr. Dujava (2016).

Whelan (2019) sa tak zasadzuje za presnú kvantitatívnu špecifikáciu výšky miery inflácie bez spojenia „blízko, ale pod“. Claeys a kol. (2019) ako riešenie existujúcej asymetrie, ktorú toto spojenie zároveň implikuje, navrhuje formuláciu, ktorá by inflačný cieľ definovala ako priemernú mieru inflácie vo výške 2 percentá za dlhodobé obdobie. Takáto definícia by zároveň znamenala posun od v súčasnosti strednodobého horizontu cielenia na bližšie nedefinované dlhodobé obdobie, čo však aj naďalej nerieši otázku vágnej špecifikácie časového horizontu cielenia. Keďže z oficiálnych dokumentov nie je zjavné, čo sa chápe pod momentálne špecifikovaným strednodobým horizontom,¹³ väčšina odborníkov pracuje s obdobím troch až piatich rokov,¹⁴ pričom priemerná miera inflácie za dlhodobé obdobie by podľa Whelana (2019) mohla zachytávať obdobie jedného ekonomického cyklu.

Ako ďalší problém sa ukazuje, že v súčasnosti používaná definícia inflácie sa orientuje na spotrebiteľské ceny, ktoré však v sebe zahŕňajú jednak vysoko cyklický komponent (ceny potravín, ceny energií), ako aj silný element importovaných cien, ktoré menová politika dokáže v súčasnom prostredí ovplyvniť iba v obmedzenej miere.¹⁵ Z tohto titulu sa niektorí ekonómovia prikláňajú k možnosti orientácie menovej politiky na explicitné cielenie jadrovej inflácie v kratšom období, ktoré je už teraz možné vysledovať v niektorých vyjadreniach centrálnych bankárov (Whelan, 2019).

V rámci odvážnejších odporúčaní sa pravidelne objavujú návrhy vedúce k zmene definovania cieľa na cielenie cenovej hladiny, prípadne na cielenie nominálneho HDP. Zatiaľ čo tieto možnosti sú zaujímavé z pohľadu vedeckej komunity, je iba menej pravdepodobné, že si ich tvorcovia menovej politiky osvoja v dôsledku viacerých nejasností pri ich aplikácii v praxi, ako aj obáv zo straty kredibility ECB založenej na (ne)úspechoch inflačného cielenia.

¹³ “Price stability is to be maintained over the medium term.”

¹⁴ Pri dotazníkoch získavajúcich informácie o inflačných očakávaniach profesionálnych analytikov sú respondenti dopytovaní na ich očakávania do horizontu nasledujúcich dvoch rokov. Dlhodobé očakávania sú zadané ako očakávania na najbližších päť rokov.

¹⁵ Pre diskusiu o úlohe globálneho faktora v domácej inflácii a obmedzeniach pre menovú politiku viď Horvath (2017b).

Na druhú stranu, Whelan (2019) poukázal na možnosť rozšírenia chápania pôsobenia menovej politiky ECB. Zatiaľ čo úzke čítanie menového cieľa ECB sa sústreďuje na dosahovanie cielenej miery inflácie, v zakladateľských zmluvách je ECB zaviazaná svojou činnosťou podporovať širšie ekonomické ciele EÚ, pokiaľ týmto výkonom nenaruší schopnosť dosiahnuť svoj primárny cieľ udržania cenovej stability (Článok 127, bod 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie). V dôsledku takto rozšírenej interpretácie samotného výkonu menovej politiky Harwell (2019) poukazuje na potrebu vyjasnenia viacerých sporných otázok týkajúcich sa mandátu ECB. Aj keď nemožno očakávať, že ECB pristúpi k rozšíreniu svojho mandátu na napríklad dosahovanie plnej zamestnanosti, ako je tomu v prípade FEDu, širší výklad mandátu otvára minimálne väčšie možnosti pri aplikácii neštandardných nástrojov menovej politiky.

ii) Nástroje menovej politiky

Krízové skúsenosti a post-krízové obdobie nulových a záporných úrokových sadzieb prinieslo zmenu v terminológii pri výkone menovej politiky, kedy sa nástroje ECB používané do roku 2008 označovali ako štandardné a nástroje uvedené do praxe po roku 2008 ako nástroje nekonvenčné.¹⁶ Vzhľadom na to, že dvanásť rokov od vypuknutia finančnej krízy a Veľkej recesie sú nekonvenčné nástroje ECB plne využívané v praxi bez explicitného plánu ukončenia ich využívania, zmena v inštrumentáriu menovej politiky ECB sa zrejme bude skôr sústreďovať na otázku, ako tieto nástroje zaradiť do štandardného spektra nástrojov centrálnej banky a ako špecifikovať okolnosti, za ktorých a ako tieto nástroje majú byť využité.

Naopak, potreba nových potenciálnych nástrojov, ktoré by mohli byť v prípade ďalšej hlbokej recesie aktivizované, prinesie so sebou hľadanie

¹⁶ Medzi štandardné nástroje zaradíme operácie na voľnom trhu (hlavné refinančné operácie, dlhodobé refinančné operácie, dolad'ovacie a štrukturálne operácie), automatické operácie a povinné minimálne rezervy. Medzi nekonvenčné menové opatrenia je možné zaradiť nástroje úverového uvoľňovania (cielené dlhodobé refinančné operácie, nákup krytých dlhopisov a iných krytých cenných papierov), kvantitatívneho uvoľňovania (nákup vládnych dlhopisov) a tzv. forward guidance. Medzi nekonvenčné menové opatrenia niektorí autori zaradzujú aj zmeny vo výkone operácií niektorých štandardných nástrojov (napr. zmena pri vykonávaní repo-obchodov, zmena politiky akceptácie kolaterálov pri repo-obchodoch), prípadne aktivizáciu nástroja ELA (emergency liquidity assistance).

návrhov „ešte viac“ neštandardných nástrojov, resp. nových nekonvenčných opatrení. Tu je možné spomenúť myšlienku cashless economy (Rogoff, 2016), či inovatívne zavádzanie a využívanie nových virtuálnych peňazí emitovaných centrálnymi bankami a inšpirovaných technológiou blockchainu.¹⁷ Ako jedna z možností sa ukazuje využitie nástrojov, ktoré vynechávajú bankový sektor ako prostredníka medzi menovou autoritou a finálnym dopytom a priamo ovplyvňujú zásobu likvidity podnikov, prípadne spotrebiteľov. Do tohto priečinku je možné zaradiť priame nákupy cenných papierov emitovaných nefinančnými spoločnosťami na kapitálovom trhu, ktoré už boli zrealizované v rámci boja proti efektom COVID-19 pandémie, ale aj kontroverznú myšlienku helikoptérových peňazí. Otázka možného využitia helikoptérových peňazí je pritom otvorenou témou a viacero nových publikácií sa už venuje aj technickým otázkam jej prevedenia. Ako argumentuje Cohen-Setton a kol. (2019), nástroj helikoptérových peňazí by mal byť určite bližšie analyzovaný s cieľom jeho novej aplikácie vo výnimočných prípadoch.

Vynechanie bankového sektora ako subjektu tvoriaceho menovú zásobu však so sebou prináša aj určité kontroverzie. Z pohľadu konečného užívateľa týchto výhod, či už je to priamo štátny rozpočet alebo sektor domácností a firiem, priamy finančný transfer (nákup) bez zásahu trhového mechanizmu zastúpeného bankovým systémom stiera hranice medzi fiškálnou a menovou politikou, respektíve hraničí so zakázaným menovým financovaním štátneho rozpočtu.

Sformulovanie nového tretieho smeru v rámci stabilizačnej hospodárskej politiky, tzv. makroprudenčnej politiky, tento problém následne ešte prehĺbilo, keďže interakcie medzi týmito hospodárskymi politikami sú značné. V prostredí menovej oblasti eurozóny, ktorá sa vyznačuje fiškálnou suverenitou jednotlivých členských štátov spojenou s presadzovaním národných (nielen) ekonomických záujmov, tak musí ECB silne obhajovať

¹⁷ Vzhľadom na to, že euro ako druhá najpoužívanější mena sveta vystupuje ako medzinárodný verejný statok a eurozóna ako celok môže byť skôr charakterizovaná ako veľká relatívne uzatvorená ekonomika, využívanie priamych devízových intervencií na ovplyvňovanie hodnoty výmenného kurzu eura nikdy nepatrilo do zoznamu aktívne využívaných nástrojov menovej politiky ECB. Z tohto titulu je možné očakávať, že tomu tak nebude ani v budúcnosti, keďže príklon k devízovým intervenciám v tomto silnom ekonomickom zoskupení by zákonite vyústil v sled kompetitívnych devalvácií, čo po skúsenostiach z medzivojnového obdobia určite nie je žiaducim javom.

svoju nezávislosť. Práve skúsenosti s používaním neštandardných menových nástrojov (kvantitatívneho uvoľňovania) podnietili obavy z možnej straty jej nezávislosti.¹⁸

Z pohľadu ECB sa táto kritika následne pretavila do jasnejšej komunikácie obmedzení jednotlivých nástrojov, ktoré ECB môže a bude v budúcnosti využívať. V tomto kontexte je možné čítať opakované výzvy predstaviteľov centrálnych bánk na aktivizáciu nástrojov fiškálnej politiky na oživenie rastu v eurozóne a uniknutie z pasce perzistentne nízke inflácie.¹⁹ Aj keď sa nedá hovoriť o koordinácii fiškálnej a menovej politiky nad rámec nezávislosti ECB, potreba aktivizácie fiškálnej politiky pre uniknutie z pasce nízkej inflácie je spoločnou témou viacerých najnovších publikácií (napr. Blanchard, 2019).

iii) Analytický rámec stratégie ECB

Stratégia menovej politiky, tak ako bola sformulovaná pri vzniku ECB, sa opiera o dvojpilierový prístup pozostávajúci z ekonomickej a menovej analýzy. Ekonomická analýza sa sleduje vývoj v reálnom sektore a analyzuje finančné podmienky na trhu, zatiaľ čo menová analýza pozerá na dlhodobjší vývoj na trhu úverov a trhu peňazí. Pôvodná verzia stratégie z roku 1999 v sebe inkorporovala princípy kvantitatívnej teórie peňazí, čo sa prejavilo v explicitne stanovenej referenčnej hodnote tempa rastu menového agregátu M3 na úrovni 4.5 % ročne, avšak aktualizácia v roku 2003 viedla k odstráneniu takto explicitne formulovaného kvantitatívneho cieľa. Menový pilier by mal pritom podávať informácie o inflačnom tlaku v strednom a dlhom období, keďže inflácia by mala byť limitovaná rastom menovej zásoby. Alternatívne by informácia o vývoji na trhu úverov mala signalizovať možné problémy pre finančnú stabilitu (Gros a Capollogno, 2019).

¹⁸ Využitie nekonvenčných nástrojov na nákup štátnych dlhopisov jednotlivých členských štátov bolo predmetom diskusie už od počiatku ich zavedenia. Poslednú z radu námietok pridal nemecký ústavný súd svojim rozhodnutím z 5. mája 2020, kedy vyhlásil, že bola porušená nemecká ústava v dôsledku nedostatočného monitorovania činnosti ECB pri realizovaní opatrení kvantitatívneho uvoľňovania.

<<https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2020/bvg20-032.html>>.

¹⁹ "Attacks on the ECB's monetary policy are misguided. The energy would be better spent calling EU institutions, national governments, parliaments and social partners to fulfil their obligations." Jean-Claude Trichet, Financial Times, 13 October 2019.

Tento dvojpilierový prístup je síce formálne stále používaný pri takzvanej kros-validácii medzi predikciami z ekonomickej a menovej analýzy a štandardne sa objavuje v oficiálnych vyhláseniach ECB, avšak mimo týchto formálnych príležitostí mu od roku 2003 nebola venovaná prakticky žiadna pozornosť pri reálnom výkone menovej politiky (Gros a Capoligno, 2019).

V súčasnosti prevláda všeobecný konsenzus medzi vedeckou a odbornou verejnosťou, že opieranie sa o takto definovaný dvoj-pilierový prístup už nie je žiaduce. Podľa Blot a kol. (2019), zníženie úlohy množstva peňazí pri menovej analýze bolo výsledkom narušenia vzťahu medzi množstvom peňazí a infláciou, ako aj množstvom peňazí a objemom úverov súkromnému sektoru. Otázka analýzy vývoja na trhu úverov, ako aj celkovej finančnej stability, bola zároveň vo veľkej miere prenesená na plecia makroprudečnej politiky, pre ktorú bola na úrovni eurozóny vytvorená vlastná architektúra systému právomocí a samotného výkonu. V budúcnosti tak bude skôr potrebné zodpovedať otázku vzájomnej interakcie medzi menovou a makroprudenčnou politikou, avšak pravdepodobne bez tak výrazného akcentu, ako tomu bolo v prípade explicitne stanoveného piliera menovej analýzy.

V rámci analytického rámca využívaného pri výkone menovej politiky došlo v posledných rokoch k výraznému prehĺbeniu expertízy pri teoretickom modelovaní prostredníctvom DSGE modelov. Nový analytický aparát predstavuje posun v modelovacích prístupoch, ktoré za posledných 15 rokov museli reflektovať empirické poznatky vyplývajúce zo skúseností z finančnej krízy, či prehlbujúcemu sa problému príjmových nerovností. Tieto modely tak integrujú nedokonalosti fungovania finančného sektora do modelov reálnej ekonomiky a využitím prístupu s heterogénnymi agentmi vyšetrujú otázky efektov ekonomických nerovností a idiosynkratického rizika pri spotrebe, príjme a bohatstve. Je možné teda očakávať, že analytický rámec bude musieť aj v budúcnosti reflektovať na nové výzvy, ktoré zásadným spôsobom zmenia proces fungovania ekonomiky. Z týchto tém si zatiaľ pozornosť vyslúžila napríklad otázka klimatických zmien, kedy sa očakáva výrazný efekt na ponukovú stránku ekonomiky (ceny pohonných hmôt a potravín, využívanie obnoviteľných

zdrojov energie) s následným efektom na inflačné očakávania (Blot a kol., 2019). Rovnako dôležitými témami zostáva problém efektov starnutia obyvateľstva, či technologických inovácií (Hartwell, 2019).

iv) Komunikačná stratégia ECB

Moderný výkon menovej politiky je aj v štandardných časoch orientovaný na ovplyvňovanie očakávaní ekonomických subjektov prostredníctvom signalizácie jej samotných zámerov a úmyslov. Nutnou podmienkou pre úspech výkonu menovej politiky, ktorá sa týmto orientuje na ovplyvnenie subjektívneho vnímania ekonomickej reality, tak stojí a padá na schopnosti efektívnej komunikácie zo strany centrálnej banky voči svojim hlavným partnerom, a to tak odbornej a profesionálnej verejnosti, ako aj samotným spotrebiteľom a firmám. Rovnako dôležitým faktorom sa stáva aj schopnosť týchto partnerov chápať rolu menovej politiky, a teda aj centrálnej banky, a následne správne interpretovať prijaté rozhodnutia menovej politiky. Rozhodnutia centrálnej banky pritom nemusia ovplyvniť iba subjekty tej danej ekonomiky, ale v prípade najdôležitejších centrálnych bánk sveta, a teda aj ECB, sú priamo prenesené na ekonomiky z daného regiónu, resp. zvyšku sveta, čo kladie na správnu komunikáciu rozhodnutí menovej politiky ešte silnejší tlak.

Dôležitosť definovania komunikačnej stratégie sa dostáva do popredia takisto pod vplyvom možných zmien v cieľoch ECB aj samotnom inštrumentáriu ECB (využívanie forward guidance, kontroverzie pri aplikovaní kvantitatívneho uvoľňovania) a je preto možné očakávať, že v návrhu novej stratégie menovej politiky ECB bude komunikácia zohrávať dôležitú úlohu. Využívanie sociálnych sietí zároveň skrátilo prenos informácií od centrálnej banky ku konečným spotrebiteľom a otvorilo tak nový kanál transmisie signálov menovej politiky (Blot a kol., 2019). Z tohto pohľadu tak komunikačná stratégia môže byť dokonca definovaná a vnímaná ako samostatný nástroj menovej politiky s osobitnými špecifikami transmisného mechanizmu.

Technické zmeny v rámci komunikačnej stratégie sa orientujú na otázku rozsahu a hĺbky publikovania výstupov jednotlivých predikcií ECB a vysvetlenia kľúčových konceptov ovplyvňujúcich výkon menovej politiky („tvrdé fakty“), väčšej otvorenosti pri popise spôsobu dosahovania

konsenzu pri rozhodnutiach menovej politiky („mäkké fakty“), ale aj samotného spôsobu komunikácie týchto informácií. Prevažný konsenzus v tejto oblasti pritom ráta s väčšou mierou transparentnosti výkonu ECB ako tomu bolo doteraz. Bude takisto zaujímavé sledovať, ako budú do komunikačnej stratégie implementované najnovšie poznatky z oblasti behaviorálnej ekonómie.

7. VEREJNÉ FINANCIIE

Uplynulý rok bol v oblasti vývoja verejných financií pomerne bohatý na zmeny, ktoré sa významne dotkli a dotknú jeho hospodárenia v nasledujúcich rokoch. Vzhľadom na to, že rok 2019 bol rokom, v ktorom končil ďalší politický cyklus, dochádzalo už tradične k uvoľňovaniu rozpočtovej disciplíny a prijímaniu opatrení, ktoré negatívne zasiahli príjmy aj výdavky rozpočtu verejnej správy.

Môžeme však konštatovať, že počas celého politického cyklu nedochádzalo k deklarovanej konsolidácii verejných financií a strednodobý cieľ dosiahnuť vyrovnaný rozpočet na štrukturálnej báze v roku 2017 bol neustále odkladaný do budúcnosti. Istým špecifikom oproti iným koncom politického cyklu bol rozsah a hĺbka prijatých rozpočtových opatrení, ktoré zásadným spôsobom nielen jednorazovo zhoršili udržateľnosť verejných financií, ale zmenami zákonov v oblasti starobných dôchodkov výrazným spôsobom zhoršili dlhodobú udržateľnosť verejných financií a zaviedli do systému starobného dôchodkového zabezpečenia prvky nestability. Zmeny boli schválené v roku 2019 pričom dopady na verejné financie sa prejavujú v nasledujúcich rokoch. Medzi hlavné zmeny patrili:

- Zvýšenie minimálneho dôchodku. Za 30 rokov dôchodkového poistenia došlo k zvýšeniu minimálneho dôchodku na úroveň 334,3 eur z minuloročných 278,9 eur. Došlo taktiež k zmene jeho výpočtu, keď minimálny dôchodok musí byť najmenej 33 % priemernej mzdy zamestnanca v hospodárstve, ktorá platila dva roky spätne.

- Zmena spôsobu valorizácie v prospech rýchlejšieho rastu najnižších dôchodkov. Za každý ďalší rok obdobia dôchodkového poistenia nad hranicu 30 rokov sa minimálny dôchodok zvýši o 2 % životného minima. Za 40 a viac rokov o 3 % sumy životného minima. Zmeny vo valorizácii spôsobujú, že počet poberateľov minimálneho dôchodku vzrastie z približne 51 tisíc na 170 tisíc.

- Odstránenie princípu zásluhovosti v prvom priebežnom pilieri dôchodkového systému.

- Úprava dôchodkov vyplácaných zo Sociálnej poisťovne pre občanov, ktorí si sporia na dôchodkov v druhom pilieri.
- Zastropovanie veku odchodu do dôchodku na úrovni 64 rokov. Pričom v prípade žien je možné si za každé vychované dieťa znížiť dôchodkový vek o pol roka.
- Zvýšil sa aj odvod do druhého piliera na 5 % vymeriavacieho základu a zmenil sa výpočet výšku dôchodku pre sporiteľov v druhom pilieri. Sporiteľom sa bude krátiť nižšia časť z priebežného systému, pretože sa im budú uznávať odvody, ktoré odvádzajú do rezervného fondu.
- V prípade druhého piliera sa umožní programový výber v prípade, že súčet všetkých dôchodkov sporiteľa dosiahne sumu 464,6 eur.

V daňovej oblasti došlo k úpravám dani z príjmov:

- Zaviedla sa kategória mikrodaňovníka, ktorý sa stanovuje ako limit, pri ktorom sa podnikateľ stáva platcom DPH. Pri tomto nastavení sa do tejto kategórie zaradí približne polovica existujúcich podnikateľov. Výhodou je predĺženie odpočtu daňovej straty na 5 rokov a odstránenie princípu rovnomernosti ako aj zavedenie flexibilnejšieho odpisovania majetku s výnimkou nehnuteľností.
- Zvyšuje sa hranica pre platenia preddavkov na daň na 5000 eur a zavádza sa automatická registrácia daňovníkov správcom dane.
- Rozšírila sa možnosť poskytovať dokumenty zamestnancovi elektronickou formou, a zrušenie povinnosti zamestnanca podpisovať vyhlásenie na uplatnenie nezdanieľnej časti základu dane.
- Došlo taktiež k zvýšeniu podpory podnikového výskumu na 150 % odpočtu nákladov na výskum a vývoj a v roku 2020 sa táto hodnota zvýši na 200 %.
- Znížila sa odpisová doba pri kúpe elektromobilu na 2 roky, s cieľom podporiť tieto formy mobility.
- Zvýšila sa nezdanieľná časť základu dane z 19,2 na 21-násobok sumy platného životného minima od začiatku roka 2020. Úprava spôsobí rast čistých príjmov zamestnancov, avšak dôjde k výpadku príjmov samospráv z dane z príjmov fyzických osôb.

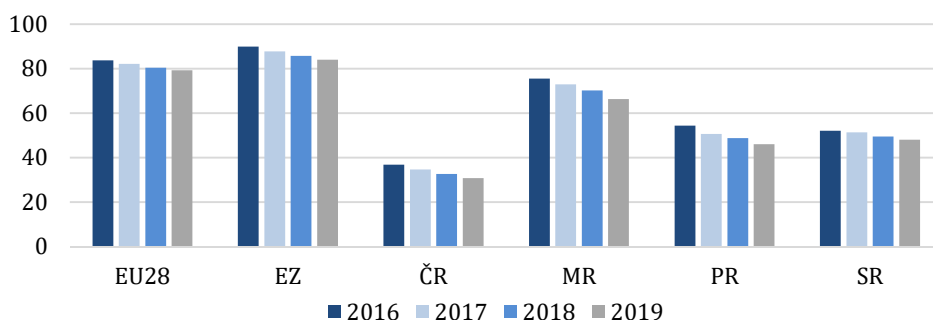
Vývoj hospodárenia rozpočtu verejnej správy

Rozpočet verejnej správy dosiahol v roku 2019 deficit na úrovni 1,3 % HDP (1,22 mld. eur) a oproti predchádzajúcemu roku 2018 bol vyšší o 0,2 percentného bodu.¹ Príjmy verejnej správy boli na úrovni 41,5 % HDP a výdavky verejnej správy dosiahli 42,8 % HDP. Hodnota verejného dlhu dosiahla 48 % HDP, čo oproti roku 2018 predstavuje pokles o 1,4 percentného bodu. Celková výška verejného dlhu bola na úrovni 45,2 mld. eur a oproti roku 2018 vzrástol o 879 mil. eur.

V porovnaní s priemerom EÚ28 ale aj eurozónou dosahuje deficit rozpočtu verejnej správy o vyššie hodnoty. Hrubý dlh verejnej správy Slovenska je v porovnaní s priemerom EÚ a eurozónou nižší (graf 7.1 a 7.2).

Graf 7.1

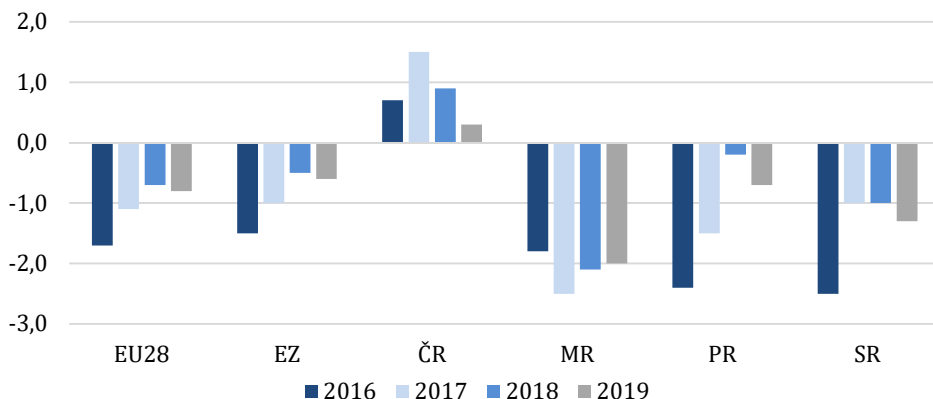
Porovnanie hrubého verejného dlhu v % HDP (2016 – 2019)

Prameň: Eurostat (2019).

Graf 7.2

Porovnanie deficitov verejnej správy v % HDP (2016 – 2019)

Prameň: Eurostat (2019).

Aktuálne výsledky za rok 2019 pochopiteľne nezachytávajú ekonomické dopady, ktoré súvisia s opatreniami súvisiacimi s riešením pandémie COVID-19, ktorá v plnej intenzite zasiahla slovenskú ekonomiku v druhom kvartáli roku 2020.

Môžeme očakávať plošné zhoršenie výšky deficitov verejnej správy ako aj rast hrubého verejného dlhu vo všetkých krajinách Európskej únie. Podrobnejšie sa dopadom budeme venovať v budúcoročnom vydaní našej publikácie.

Vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v roku 2019

Príjmy štátneho rozpočtu dosiahli 15,8 mld. eur a boli oproti schválenému rozpočtu boli vyššie o 328 mil. eur.

Tabuľka 7.1

Vývoj štátneho rozpočtu v rokoch 2016 – 2019 (v mil. eur)

Ukazovateľ	2016	2017	2018	Plánovaný 2019	Skutočnosť 2019	% plnenia 2019	Medziročná zmena v %
Príjmy spolu	14 275	14 014	15 381	15 497	15 825	102,1	2,9
v tom:							
1. daňové	11 068	11 152	11 966	12 454	12 336	99,1	3,1
z toho:							
daň z príjmov FO ¹	-8,5	7,0	10,0	-16,0	-7,4	46,3	-174,0
daň z príjmov PO	3 187	2 604	2 801	2 773	2 757	99,4	-1,6
daň z príjmov vyberaná zrážkou	179	179	209	235	245	104,3	17,2
DPH	5 368	5 923	6 419	6 629	6 742	101,7	5,0
spotrebné dane	2 170	2 253	2 324	2 417	2 357	97,5	1,4
2. nedaňové	1 217	1 395	1 211	1 331	1 327	99,7	9,6
3. granty a transfery	1 989	1 467	2 203	1 701	2 161	127,0	-1,9
z toho:							
príjmy z rozpočtu EÚ	1 939	1 423	2 169	1 665	2 126	127,7	-2,0
Výdavky spolu	15 256	15 234	16 563	17 538	18 027	102,8	8,8
v tom:							
bežné výdavky	13 353	13 682	14 160	15 250	15 168	99,5	7,1
kapitálové výdavky	1 902	1 553	2 402	2 288	2 858	124,9	19,0
Schodok/Prebytok	-980	-1 220	-1 182	-2 041	-2 201	107,8	86,2

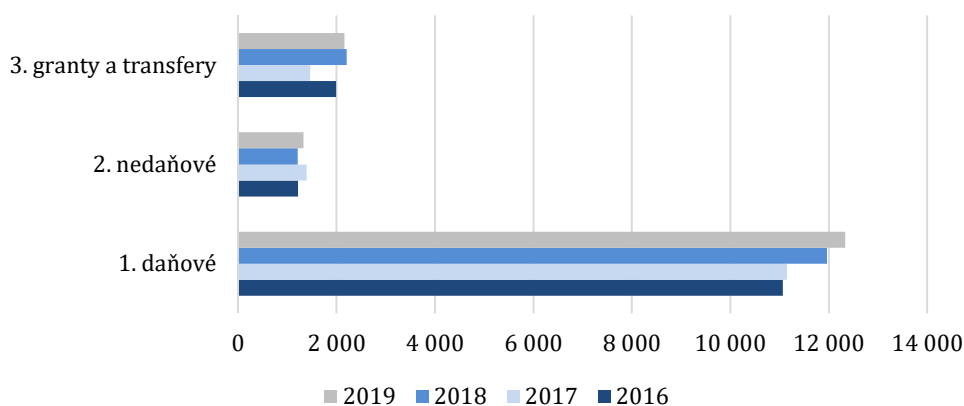
Poznámka: Celkový výnos dane z príjmov fyzických osôb je vyšší, ale vzhľadom na to, že je príjmom územnej samosprávy. ¹ FO – fyzické osoby, PO – právnické osoby.

Prameň: MF SR (2020a); vlastné výpočty.

¹ Predbežné údaje zverejnené v apríli 2020 Eurostatom.

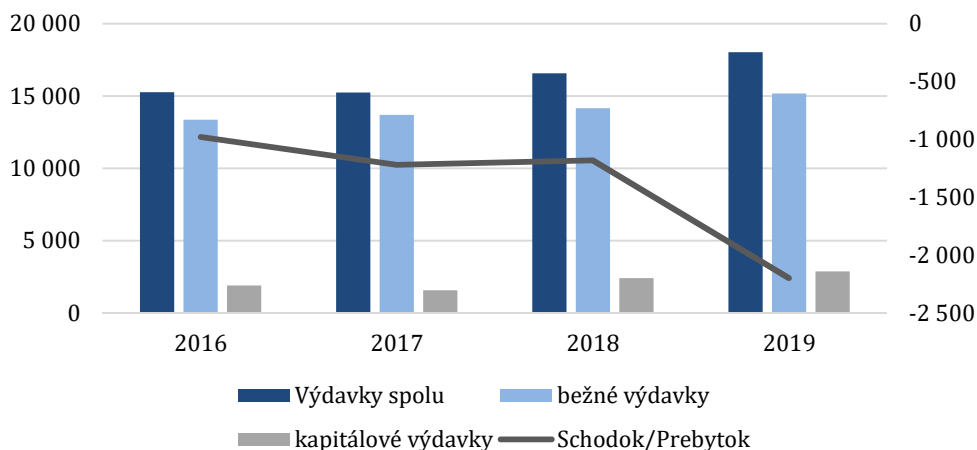
V oblasti daňových príjmov došlo oproti plánovanému výberu k poklesu o 118 mil. eur, výber dane z príjmov právnických osôb (DPP) bol nižší o 16 mil. eur. Pozitívne sa vyvíjal výber dane z pridanej hodnoty (DPH), ktorý bol oproti plánu vyšší o 113 mil. eur. Vyrástli aj príjmy v oblasti grantov a transferov o 460 mil. eur v dôsledku vyššieho čerpania Európskych investičných a štrukturálnych fondov EÚ o 27,7 % (461 mil. eur).

Graf 7.3

Vývoj príjmov štátneho rozpočtu v rokoch 2016 – 2019

Prameň: MF SR (2020a).

Graf 7.4

Vývoj výdavkov štátneho rozpočtu v rokoch 2016 – 2019

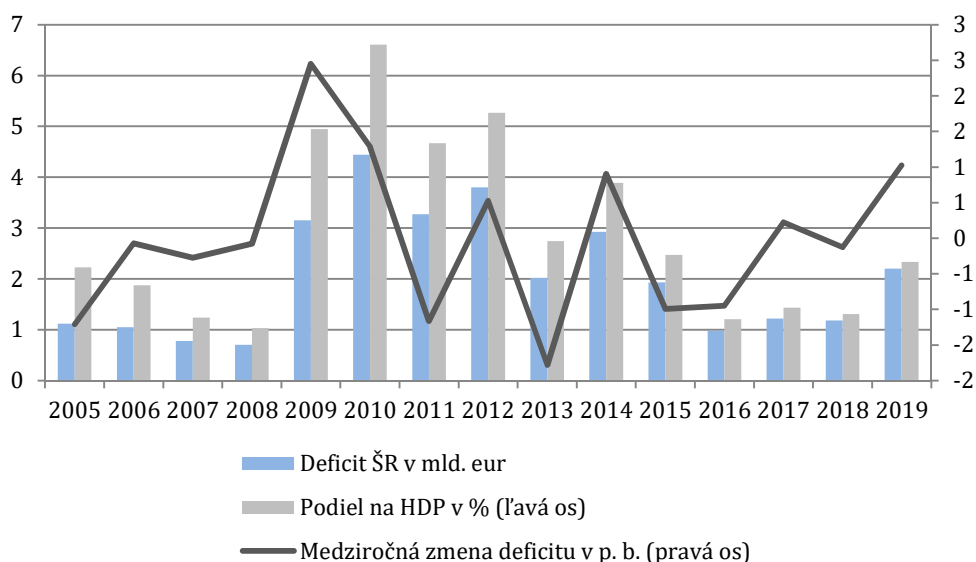
Prameň: MF SR (2020a).

Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády

V roku 2019 bol deficit štátneho rozpočtu na úrovni 2,2 mld. eur a v pomere k HDP dosiahol hodnotu 2,34 %. Oproti minulému roku bol vyšší o 1,02 mld. eur (graf 7.5). V porovnaní so schváleným rozpočtom bol deficit vyšší o 160 mil. eur.

Graf 7.5

Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2005 – 2019

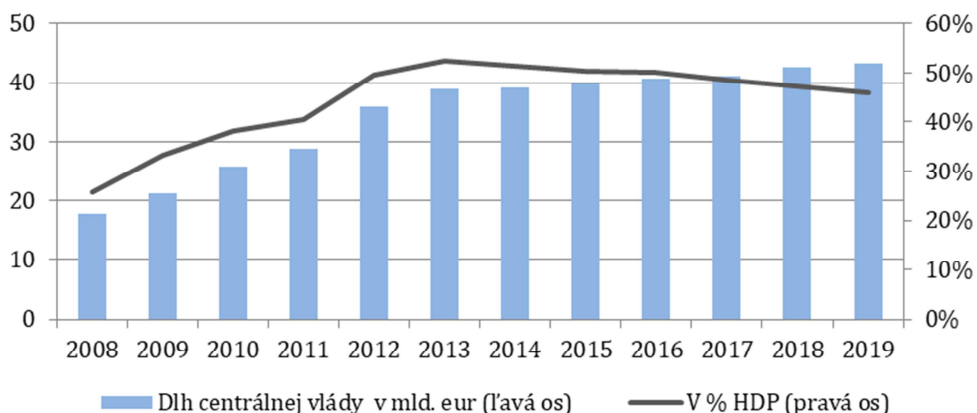

Prameň: MF SR (2020a); vlastné výpočty.

V roku 2019 došlo k nárastu dlhu centrálnej vlády o 634 mil. eur a jeho celková výška dosiahla 43,2 mld. Eur. Napriek nepriaznivejším výsledkom došlo v dôsledku vyššieho ekonomického rastu ako dlhu centrálnej vlády k ďalšiemu zníženiu jeho podielu na HDP. Dlh centrálnej vlády dosiahol v pomere k HDP hodnotu 45,9 %.

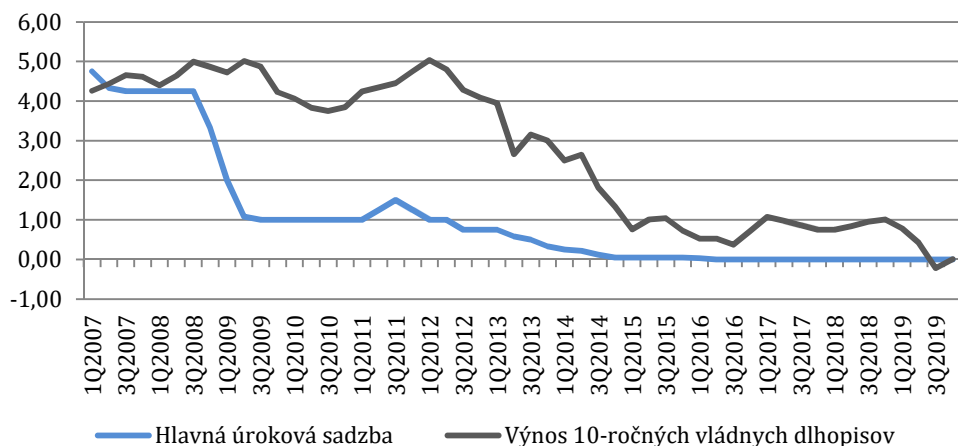
Politika kvantitatívneho uvoľňovania ECB sa naďalej prejavuje v úročení štátnych dlhopisov. Navyše opatrenia súvisiace s riešením pandémie COVID-19 vyústili k ďalším opatreniam ECB, ktoré umožňujú znížiť úročenie dlhopisov a refinancovať verejný dlh za priaznivejších úrokových podmienok. V roku 2019 a najmä tretom štvrtroku 2019 dosiahol priemerný výnos hodnotu rekordne nízku hodnotu -0,22 % (graf 7.5).

Graf 7.6

Dlh centrálnej vlády v rokoch 2005 – 2019

Prameň: MF SR (2020b); vlastné výpočty.

Graf 7.7

Vývoj úrokových sadzieb 10-ročných slovenských štátnych dlhopisov splatnosti v rokoch 2007 – 2019 v %

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

Finančná pozícia Slovenskej republiky voči rozpočtu Európskej únie

Od vstupu Slovenska do EÚ v roku 2004 môžeme pozorovať postupný nárast čistej pozície voči rozpočtu EÚ (graf 7.8). V roku 2015 v dôsledku končiaceho sa programového obdobia bola čistá pozícia na úrovni 4,0 %

HND (3,09 mld. eur). V roku 2018 dosiahla čistá pozícia len 1,9 % HND (1683 mil. eur) a oproti roku 2017 bola nižšia približne o jednu mld. eur.

Tabuľka 7.2

Výdavky rozpočtu EÚ v SR v rokoch 2010 – 2018 (v mil. eur)

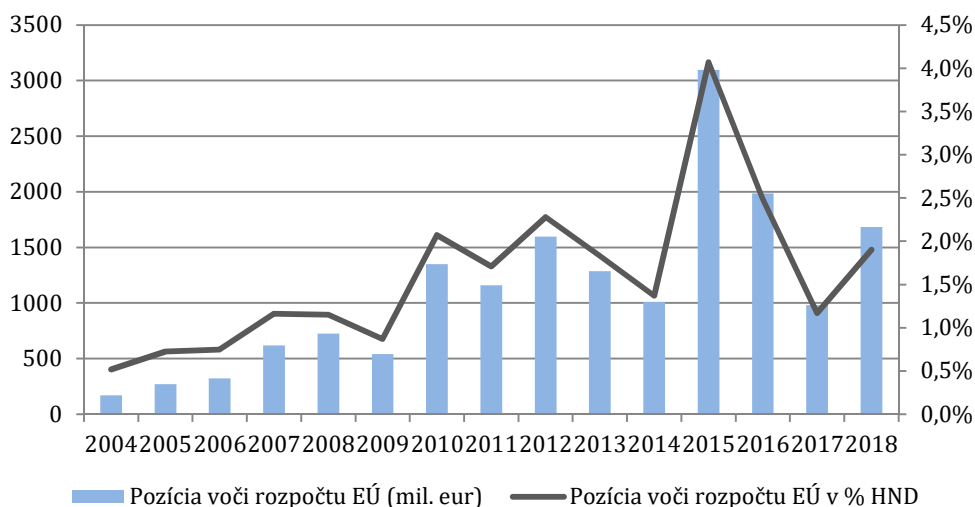
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Udržateľný rast	1096,8	1646	1439,2	1120	3147,9	2075	1005,8	1782,6
1.1 Konkurencieschopnosť pre rast a zamestnanosť	40,9	70,4	58,4	69,2	61,6	85,5	191,0	168,3
1.2 Súdržnosť pre rast a zamestnanosť	1056	1575,7	1380,8	1051,7	3086,3	1989,6	814,9	1614,3
1.2.1 Štrukturálne fondy	917,6	1212,9	812,1	1026,3	3053,6	1904,2	759,1	1544,8
1.2.2 Kohézny fond	138,2	362,7	568,7	507,2	1281,1	558,2	325,7	723,9
2. Ochrana a riadenie prírodných zdrojov	647,9	618	566	532	566,5	566,4	616,9	653
3. Občianstvo, sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť	29,2	12,6	11	5,6	9	10,7	11,2	10,2
4. EÚ ako globálny partner	0,5	0,5	0	0	0,5	0,1	0	0
5. Administratíva	10,7	9,7	9,9	10,2	10,9	10,6	11,3	11,4
6. Kompenzácie	0	0	0	0	0	0	0	0
Spolu	1785,1	2286,8	2026,1	1668,8	3734,8	2662,8	1645,2	2457,0

Poznámka: Údaje za rok 2019 neboli v čase vypracúvania kapitoly neboli k dispozícii.

Prameň: European Commission (2020).

Graf 7.8

Vývoj čistej pozície SR voči rozpočtu EÚ v rokoch 2004 – 2018

Poznámka: Údaje za rok 2019 neboli v čase písania publikácie dostupné.

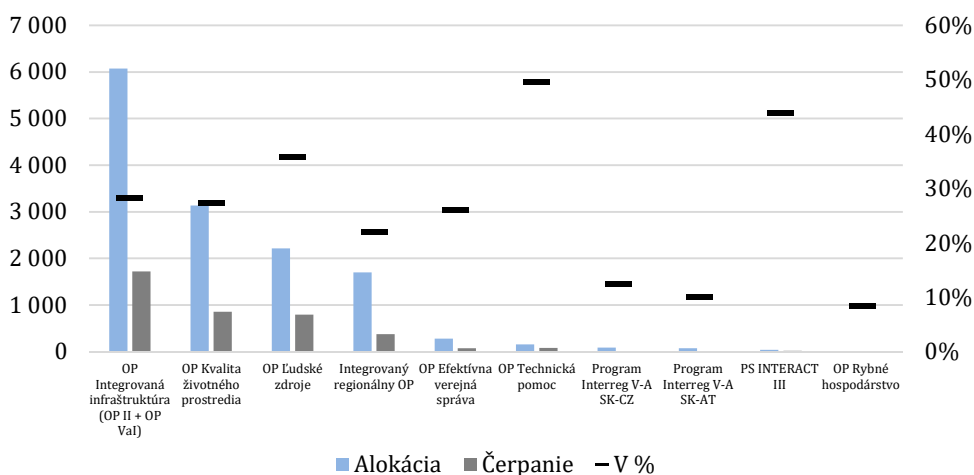
Prameň: European Commission (2020).

Implementácia politiky súdržnosti Európskej únie v programovom období 2014 – 2020

Ku koncu roku 2019 dosiahla celková úroveň čerpania z rozpočtu EÚ 28,6 % z celkového záväzku na roky 2014 – 2020. Aj po piatich rokoch od začiatku programového obdobia je využitie zdrojov na stále pomerne nízkej úrovni. Celkovo bolo vyčerpaných 3,9 mld. eur. Pri pohľade na štruktúru operačných programov bolo najvyššie čerpanie (EÚ zdroj) dosiahnuté v Operačnom programe Integrovaná infraštruktúra (1,7 mld. eur), Operačnom programe Kvalita životného prostredia (857 mil. eur) a Operačnom programe Ľudské zdroje (795 mil. eur). Pretrvávajúce nízke čerpanie v Operačnom programe Výskum a vývoj vyústilo v jeho integrácii do Operačného programu Integrovaná infraštruktúra, čím sa zabránilo v ďalších rokoch zrušení záväzkov (dekomitment) a stratu potenciálnych zdrojov na investovanie do vedy a výskumu.

Graf 7.9

Stav čerpania záväzku rokov 2014 – 2020 podľa operačných programov k 31. 12. 2019 v % (EÚ zdroj)

Prameň: MF SR (2020c); vlastné výpočty.

Rok 2019 bol predposledným rokom pred začiatkom nového programového obdobia 2021 – 2027. Napriek tomu, že Slovensko môže čerpať zdroje politiky súdržnosti z aktuálneho programového obdobia až do

roku 2023 bez zvýšenia efektívnosti celej štruktúry riadenia existuje značné riziko ich nevyčerpania a nevyužitia v prospech rozvoja Slovenskej ekonomiky. Pokým sme v minulých rokoch uvažovali nad možnosťou, že táto pomoc bude postupne s rastom ekonomickej úrovne Slovenska postupne klesať, ukazuje sa, že opak bude pravdou. Alokácia na roky 2021 – 2027 bude síce o niečo nižšia avšak v dôsledku pandémie COVID-19 a jej dopadov na členské štáty EÚ navrhuje Európska komisia rozsiahle podporné schémy, ktoré majú pomôcť prekonať jej dôsledky a modernizovať európske ekonomiky. Z pozície Slovenska si vyčerpanie takto veľkého objemu finančných zdrojov bude vyžadovať pripraviť a implementovať rozvojové a investičné zámery a zabezpečiť administratívne kapacity na ich realizáciu. Keďže objem a štruktúra pomoci nie je ešte definitívne schválená a alokovaná pre jednotlivé členské štáty, budeme sa jej podrobne venovať v budúcoročnom vydaní našej publikácie.

Rok 2019 bol posledným rokom politického cyklu, ktorý bol vždy charakteristický uvoľnením rozpočtovej disciplíny a nesplnenia cieľov stanovených v schválenom rozpočte verejnej správy. Začiatok roka 2020 bol poznamenaný bezprecedentnou ekonomickou krízou vyvolanou pandemiou COVID-19, ktorá výrazne zasiahla všetky oblasti ekonomiky a v plnej sile ovplyvní aj hospodárenie verejných financií. Rozsah prijatých protikrízových opatrení, spolu s výpadkom príjmov a rastom výdavkov v dôsledku útlmu ekonomickej aktivity sa prejaví bezprecedentným rastom verejného dlhu a deficitu verejných financií v roku 2020 ako aj nasledujúcich rokoch. Aj dopady tejto krízy ukazujú dôležitosť zodpovednej fiškálnej politiky, ktorá práve v krízach ako je táto predstavuje najdôležitejší nástroj na zmiernenie jej dôsledkov a naštartovanie zmien, ktoré je v slovenskej ekonomike nevyhnutné realizovať.

8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ OPATRENIA A KVALITA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA V ROKU 2019

Prijaté hospodárskopolitické a legislatívne opatrenia v roku 2019 boli silno ovplyvnené končiacim volebným cyklom (4. rok) a nadchádzajúcimi parlamentnými voľbami vo februári 2020. V roku 2019 sa na Slovensku uskutočnili ešte prezidentské voľby a voľby do Európskeho parlamentu.

Voľby do Európskeho parlamentu v členských štátoch priniesli zmeny (väčšia politická fragmentácia, posilnenie „zelených“), ktoré sa v nasledujúcich rokoch môžu odzrkadliť v zmene obsahu a priorít jednotlivých politík EÚ. V júni 2019 schválila Európska rada *Strategickú agendu na roky 2019 – 2024*. V nadchádzajúcom období budú politiky EÚ založené na štyroch hlavných prioritách: ochrana občanov a slobôd; rozvoj silnej a zdravej hospodárskej základne; budovanie klimaticky neutrálnej, ekologickej, spravodlivej a sociálnej Európy; podpora európskych záujmov a hodnôt na globálnej úrovni. V roku 2019 ostalo medzi prioritami Slovenska na scéne EÚ dobudovanie jednotného trhu, prehlbovanie a posilňovanie Hospodárskej a menovej únie. Slovensko sa prihlásilo k cieľu dosiahnutia klimatickej neutrality EÚ do roku 2050 a jeho prioritou ostáva naďalej politika rozširovania. V rámci politiky klimatickej neutrality predstavila EK program *Európska zelená dohoda*. Právne akty prijímané na úrovni EÚ majú zásadný vplyv na tvorbu hospodárskej politiky a regulačného prostredia na Slovensku, „v roku 2019 bolo publikovaných v Úradnom vestníku Európskej únie približne 70 smerníc, 850 nariadení a 1300 rozhodnutí“ (Slov-lex, 2020). V roku 2019 bol tiež zahájený proces prípravy *Partnerskej dohody 2021 – 2027*, ktorá predstavuje kľúčový dokument pre čerpanie fondov EÚ v budúcom programovom období. V dokumente *Rámcová pozícia SR k viacročnému finančnému rámcu EÚ po roku 2020* Slovensko formulovalo svoje priority a výhrady na navrhované zmeny ohľadne viacročného finančného rámca 2021 – 2027.

Z hľadiska hospodárskej politiky môžeme za kľúčový dokument považovať *Národný program reforiem Slovenskej republiky 2019* (MF SR, 2019a), ktorý zadefinoval hlavné výzvy a priority hospodárskych politík v najbližších dvoch rokoch, rovnako ako aj konkrétne opatrenia na ich naplnenie. Medzi hlavné priority, podobne ako v predchádzajúcom

národnom programe, patrí vzdelávanie, zdravotníctvo a trh práce. Medzi identifikované výzvy slovenskej ekonomiky dokument zaraďuje zaostávanie základného školstva, pripravenosť detí zo znevýhodneného prostredia pre vzdelávací systém, zamestnávanie nízkokvalifikovaných a dlhodobo nezamestnaných osôb a efektívnosť slovenského zdravotného systému.

V roku 2019, podobne ako každý rok, sa prijalo niekoľko strednodobých a dlhodobých hospodárskopolitických dokumentov, ktoré budú formovať resp. vytvárať základné rámce (najmä stanovením cieľov a priorít) pre prijímané opatrenia a určovať charakter budúcich hospodárskych politík. Patrí medzi nich *Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023*, ktorá je pokračovaním Agendy 2030 a definuje princípy, programy a priority rozvojovej pomoci Slovenska. Za kľúčové globálne výzvy považuje zmenu klímy a migrácie. Slovensko chce do roku 2030 dosiahnuť úroveň výdavkov na rozvojovú pomoc vo výške 0,33 % hrubého národného dôchodku. V roku 2019 sa prijal *1. akčný plán pre realizáciu opatrení vyplývajúcich zo Stratégie hospodárskej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*. Akčný plán konkretizuje opatrenia vyplývajúce zo Stratégie hospodárskej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 v období 2019 – 2021. Opatrenia sa týkajú oblastí ako sú rozvoj ľudského kapitálu, technologická zmena a podpora inovatívneho potenciálu, environmentálna a energetická efektívnosť hospodárstva, rozvoj podnikateľského prostredia, a regionálny rozvoj v kontexte pôdohospodárstva. Rezortu ministerstva hospodárstva sa týka i dokument *Opatrenia na odstránenie bariér pre trvalo udržateľný rozvoj automobilového priemyslu na Slovensku vrátane dodávateľskej siete*. Navrhované opatrenia majú riešiť hlavný problém rozvoja automobilového priemyslu, ktorým je nedostatok pracovných síl. Dokument reflektuje i ostatné bariéry ako nestabilita podnikateľského prostredia, nízka úroveň VaV aktivít a nedostatočné uplatnenie princípov obehového hospodárstva v automobilovom priemysle.

Výzvy technologického pokroku boli v roku 2019 reflektované v niekoľkých strategických a koncepčných dokumentoch. Môžeme medzi ne zaradiť *Stratégiu digitálnej transformácie Slovenska 2030*. Dokument vidí

Slovensko v roku 2030 ako modernú krajinu „s inovačným a ekologickým priemyslom ťažiacim zo znalostnej digitálnej a dátovej ekonomiky, s efektívnou verejnou správou zabezpečujúcou inteligentné využívanie územia a infraštruktúry, a s informačnou spoločnosťou, ktorej občania naplno využívajú svoj potenciál a žijú kvalitný a bezpečný život v digitálnej dobe“ (ÚPVSR II, 2019). Dokument prezentuje deklaratívne zámery a priority v oblastiach: spoločnosť a vzdelávanie, ekonomika, rozvoj územia, verejná správa a VaV v kontexte kľúčových trendov ako sú umelá inteligencia, internet vecí, technológie 5G, veľké dáta, blockchain a super-výkonné počítanie. Na stratégiu nadväzuje *Akčný plán digitálnej transformácie Slovenska na roky 2019 – 2022*, ktorý definuje opatrenia, prostredníctvom ktorých sa má dosiahnuť vízia národnej digitálnej stratégie do roku 2022. Ide o nástroje v oblasti regulácií, organizačných opatrení a projektov a iniciatív. Princípy politik a podpory štátu v inteligentnom rozvoji miest a samospráv (smart cities) definuje dokument *Podpora inovatívnych riešení v slovenských mestách*.

Ochrana životného prostredia ako jedna z hlavných tém politik EÚ sa prenáša aj na národnú úroveň. V tejto oblasti sa prijalo na Slovensku niekoľko dokumentov. Strategickým dokumentom v národnej environmentálnej politike sa stalo *Zelenšie Slovensko - Stratégia Environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*. Jeho základnou víziou je „dosiahnuť lepšiu kvalitu životného prostredia a udržateľné obehové hospodárstvo, založené na dôslednej ochrane zložiek životného prostredia a využívajúce čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a nebezpečných látok, ktoré budú viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva.“ (MZP SR, 2019a). Aktuálna verzia *Programu predchádzania vzniku odpadu SR na roky 2019 – 2025* „zohľadňuje aj aktuálny vývoj v EÚ v oblasti uplatňovania obehového hospodárstva (*circular economy*). Princípom je prechod z lineárneho modelu hospodárskeho rastu („vyťaž – vyrob – distribuuj – použi – zahod“) na model komplexný, dynamický a uzavretý (z väčšej časti), a teda zameraný na rozvoj efektívneho využívania zdrojov a udržateľný rast.“ (MZP SR, 2019b). Cieľom programu je posun od materiálového zhodnocovania ako jedinej priority k predchádzaniu vzniku odpadu. Cieľ sa má realizovať prostredníctvom zvyšovania

poplatkov ukladania odpadov, implementáciou princípov zeleného verejného obstarávania, a dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky (environmentálne manažérstvo a audit, ekologický dizajn). Prijatý *Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021 – 2030* definuje národnú energetickú politiku vo vzťahu ku klimatickým zmenám. Medzi hlavné kvantifikovateľné ciele do roku 2030 patrí zníženie emisií skleníkových plynov pre sektory mimo obchodovania s emisiami o 20 %, využívanie OZE na konečnej spotrebe energie je stanovené vo výške 19,2 % a 14 % OZE v doprave. Do tejto oblasti môžeme zahrnúť i prijatie dokumentu *Akčného plánu rozvoja elektromobility v Slovenskej republike*. Dokument definuje súbor 15 opatrení na podporu elektromobility na Slovensku.

Vláda prijala balíček 36 *Opatrení na zlepšenie podnikateľského prostredia III*. Balíček zahŕňa opatrenia, ktoré odstraňujú administratívne prekážky v podnikaní; navrhnuté legislatívne opatrenia znižujú priame alebo nepriame náklady podnikania (napr. odstránením správnych poplatkov). Opatrenia sa týkajú aj odstránenia niektorých zastaralých alebo neprimerane zaťažujúcich opatrení v podnikateľskom prostredí. Tento balíček sa dotkol najmä kvality podnikateľského prostredia vo vzťahu k verejnému zdraviu, stavebného konania, elektronizácie služieb, efektívnych procesov pri začatí podnikania a otvárania prevádzok. Zámerom balíčka opatrení je úspora 50 mil. eur.

Novela *Obchodného zákonníka* (zákon č. 156/2019 Z. z.) priniesla niekoľko zmien. Zmeny sa týkajú Obchodného registra, ktorý bude mať po novom výlučne elektronickú podobu, a bude sa do neho zapisovať viac údajov, a nebudú sa do neho zapisovať fyzické osoby (doteraz sa napr. živnostníci mohli dobrovoľne zapisovať). Zmenovou je i výmaz starých, neaktívnych právnických osôb. Zmena sa týka i sprísnenia postihu (zrušenie spoločnosti) ak bude v omeškaní s uložením účtovnej závierky do zbierky listín viac ako šesť mesiacov. Osoba voči ktorej je vedená exekúcia už nebude môcť založiť spoločnosť s ručením obmedzeným (týka sa to i prevodu obchodného podielu).

Novela *zákona o odpadoch* (zákon č. 460/2019 Z. z.) stanovuje minimálnu cenu plastových tašiek, ktoré sú poskytované k nákupu, zakazuje

uvádzať jednorazové výrobky z plastu a obaly a neobalové výrobky z oxo-degradovateľných plastov¹ na slovenský trh. Prijal sa nový *zákon o zálohovaní jednorazových obalov na nápoje* (zákon č. 302/2019 Z. z.). Tento zákon zavádza nové povinnosti pre výrobcov a distribútorov obalov, ktorí vykonávajú predaj nápojov v zálohovaných jednorazových obaloch na nápoje z plastu a kovu. Novela *zákona o energetickej hospodárnosti budov* (zákon č. 96/2016 Z.z.) zavádza napr. novú povinnosť pre vlastníka novej alebo významne obnovenej existujúcej nebytovej budovy vybaviť najmenej jednou nabíjacou stanicou pre elektromobily a infraštruktúrou vedenia najmenej na jednom z piatich parkovacích miest. Platí to pre nebytové budov s viac ako 10 parkovacími miestami.

Novela *exekučného poriadku* (zákon č. 233/2019 Z. z.) po novom rieši ukončenie niektorých tzv. starých exekúcií (tie ktoré začali pred 1. 4. 2017). Cieľom novely je veľmi potrebné odbremenenie súdov od veľkého množstva exekúcií (cca 3 mil.). Novoprijatý zákon výslovne uvádza, ktorých exekúcií sa zastavenie týka (uplynula rozhodná doba, oprávnený alebo povinný zanikol bez právneho nástupcu a pod.)

Novela *zákona o DPH* (zákon č. 368/2019 Z. z.) okrem transpozície práva EÚ s cieľom harmonizovania a zjednodušenia pravidiel v EÚ týkajúce sa dodávok tovaru medzi jednotlivými členskými štátmi (zavedenie režimu tzv. call-off stock) prináša aj zníženie DPH niektorých novín, časopisov a periodík (cieľom bola podpora tradičných printových médií). Znížila sa taktiež sadzba na vybrané druhy potravín na 10 % (len na zdravé potraviny, zmena sa neuplatňuje na nápoje, cukrovinky, prídavné látky, arómy, výživové doplnky a cukrárenské výrobky).

Menila sa i oblasť zdaňovania príjmov právnických a fyzických osôb. Pomerne významnou zmenou bolo zníženie sadzby dane z príjmov na 15 % pre právnické osoby (z pôvodných 21 %) a živnostníkov (z pôvodných 19 %) s ročnými príjmami do 100 000 eur. Zmenila sa výška nezdaniteľnej časti základu dane (zvýšila sa z 19,2 násobku životného minima na 21 násobok). S cieľom motivovať podniky investovať do výskumu a vývoja sa zvýšil tzv. superodpočet na 150 % nákladov na VaV za rok

¹ „Plastový materiál, ktorý obsahuje prísady spôsobujúce prostredníctvom oxidácie fragmentáciu plastového materiálu na mikrofragmenty alebo jeho chemický rozklad“ (Z. č. 460/2016 Z.z.).

2019 späť na 200 % od 1.1. 2020. Zvýšilo sa oslobodenie nepeňažného príjmu zamestnanca pri poskytnutí ubytovania zamestnávateľom. Od dane a odvodov budú oslobodené príjmy v súvislosti so zvyšovaním kvalifikácie zamestnanca. Zaviedla sa tiež nová odpisová skupina pre elektrické a hybridné vozidlá so skrátenou dobou odpisovania.

Značná pozornosť sa venovala sociálnej oblasti. Prijal sa *Ústavný zákon č. 99/2019 Z. z.*, tzv. „Ústavný zákon o dôchodkovom strope“. Týmto zákonom sa dôchodkový vek na Slovensku sa ústavne „zastropoval“ na 64 rokov. Ženy pôjdu do dôchodku skôr v závislosti od počtu detí. Tak tiež sa zvýšil *vianočný príspevok*. Zvýšila sa horná hranica nároku na jeho výplatu (nárok má 1,3 mil. poberateľov dôchodcovských dávok). V tejto súvislosti ešte nemôžeme opomenúť schválenie 13. dôchodku v zrýchlenom legislatívnom konaní v marci 2020, tesne pred konaním parlamentných volieb. V roku 2019 sa zvýšili *minimálna mzda*, z 520 eur (2019) na 580 eur platnú pre rok 2020. Minimálna mzda tak od roku 2016 narástla o 175 eur (v roku 2016 bola 405 eur). Zvýšili sa i príplatky za prácu v noci, v sobotu a v nedeľu, pretože ostali naviazané na minimálnu mzdu. Novelou Zákonníka práce (zákon č. 380/2019 Z. z.) sa zvýšila dovolenka zamestnanca ktorý do konca príslušného kalendárneho roka dovŕši najmenej 33 rokov veku a zamestnanca, ktorý sa trvale stará o dieťa, na päť týždňov. Novela zvýšila dovolenku na minimálne 8 týždňov pedagogickým zamestnancom, vysokoškolských učiteľom a výskumníkom v SAV.

Zákon o poskytnutí pomoci v poľnohospodárskej prvovýrobe (zákon č. 43/2019 Z. z.) predstavuje daňovú úľavu pre podnikateľov, ktorí pôsobia v poľnohospodárskej prvovýrobe. Pomoc sa poskytne formou úhrady zaplatenej časti spotrebnej dane z minerálnych olejov (Pomoc je stanovená vo výške 0,347 eur/l minerálneho oleja). Cieľ zákona je účelovo znížiť náklady na nákup minerálneho oleja. Vyššiu regulácia do maloobchodu s potravinami zavádza *zákon č. 91/2019 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami*. Nová právna norma podľa Misároša (2019) napr. rozšírila doterajší taxatívny výpočet neprimeraných podmienok, pokrýva okrem fázy dohodnutia, aj fázu konania smerujúceho k dohodnutiu neprimeranej podmienky (t. j. fázu požadovania) a fázu realizácie neprimeranej podmienky (t. j. fázu uplatňovania).

V rámci boja proti korupcii prijal sa nový zákon o ochrane oznamovateľov tzv. „zákon o whistleblowingu“ (zákon č. 54/2019 Z. z.), ktorý má posilniť boj proti korupcii. Nová norma zavádza nový Úrad na ochranu oznamovateľov a právomoc Úradu zúčastňovať sa trestnom a správnom konaní predĺženú ochranu oznamovateľa, ochranu oznamovateľa, ktorý urobil oznámenie cez média alebo zvýhodnenie podmienok na získanie odmeny za oznámenie

Regulačný rámec a efektívna verejná správa ako faktory konkurencieschopnosti

Rozsah vládnej regulácie vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu môžeme indikovať na základe viacerých ukazovateľov v rámci hodnotenia Svetovej Banky *Doing Business* (World Bank, 2020). V tabuľke 8.1 uvádzame porovnanie transakčných nákladov firiem, ktoré vznikajú v typických „životných“ situáciách v podnikaní; náklady sú vyjadrené počtom procesov/úkonov, počtom dní/rokov alebo finančnými výdavkami. Na Slovensku z hľadiska podnikania pretrváva ako najväčšia regulačná bariéra dĺžka konkurzného konania (4 roky). Táto doba, ktorá hovorí o tom, aký dlhý čas potrebujú veritelia aby získali svoj úver späť prostredníctvom súdov patrí medzi najdlhšie v rámci EÚ. V tomto smere môže istým prínosom novela exekučného poriadku (riešenie tzv. „starých exekúcií), ktorá by mala znížiť zaťaženosť súdov a urýchliť konkurzné konania. V oblasti stavebného konania je stále slabým miestom na Slovensku dĺžka času potrebného na získanie stavebného povolenia (trvá až 300 dní). V porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD je táto hodnota takmer dvojnásobne vyššia, a to aj v prípade, že je počet procedúr nižší. Dlhé stavebné konanie je faktorom, ktorý ovplyvňuje v sektore stavebníctva v rámci verejných investícií efektívnosť implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov (dopravné siete), ale aj priamych zahraničných investícií, ktoré sa týkajú budovania fyzickej infraštruktúry. Dĺžka stavebného konania vplyva aj na rozvoj oblasti nájomného bývania. V tomto smere obsahuje III. antibyrokratický balíček návrh niekoľkých opatrení, ktoré sú zamerané na zjednodušenie administratívy v stavebnom konaní (napr. vytvoriť elektronické úložisko

na účely zdieľania projektovej dokumentácie k stavebnému konaniu). Z hľadiska počtu procedúr a času je na Slovensku komplikované aj založenie podniku. Negatívom je i dĺžka doby vynútiteľnosti kontraktov. V prípade registrácie nehnuteľnosti, je stav dlhodobý nemenný od roku 2007, registrácia trvá 16,5 dňa. Podobná, negatívne hodnotená „stabilita“ je i v prípade dĺžky konkurzného konania, ktorá sa od roku 2006 nezmenila a stále je na úrovni 4 rokov.

Tabuľka 8.1

Vybrané indikátory „Doing Business“ 2019

Dimenzia	Indikátor	SK 2018	SK 2019	OECD* 2019	Úroveň SK/OECD (%)
Založenie podniku	Počet procedúr	8,0	7,0	4,9	143
	Čas (počet dní)	26,5	21,5	9,2	234
	Cena (% príjmu per capita)	1,0	1,0	3,0	33
Získanie stavebného povolenia	Počet procedúr	14	14	12,7	110
	Čas (počet dní)	300	300	152,3	197
	Cena (% ceny nehnuteľnosti)	0,2	0,2	1,5	13
Registrácia nehnuteľnosti	Počet procedúr	3,0	3,0	4,7	64
	Čas (počet dní)	16,5	16,5	23,6	70
	Cena (% hodnoty)	0,0	0,0	4,2	0
	Index kvality pozemkovej administratívy (0 – 30)	25,5	25,5	23,2	110
Platenie daní	Počet platieb za rok	8,0	8,0	10,3	78
	Počet hodín za rok	192	192	158,8	121
	Celková úroveň dane (% zo zisku)	49,7	49,7	39,9	125
	Postfiling index**	87,17	87,2	86,7	101
Vynútiteľnosť kontraktov	Čas (počet dní)	775	775	589	132
	Cena (% pohľadávky)	20,5	20,5	21,5	95
	Index kvality súdnych procesov (0 – 18)	13,5	13,5	11,7	115
Konkurzné konanie	Miera náhrady (centov na 1 dolár)	48,8	46,1	70,2	66
	Čas (počet rokov)	4,0	4,0	1,7	235

Poznámka: * – priemer vysokopríjmových krajín OECD; – post-filing index zahŕňa čas potrebný na uplatnenie vrátenia DPH ako aj čas potrebný na audit dane z príjmu právnických osôb.

Prameň: World Bank (2020).

Kvalitu podnikateľského prostredia vo vzťahu ku kvalite a rozsahu vládnej regulácie a inštitúcií môžeme indikovať aj na základe niektorých ukazovateľov ktoré poskytuje aktuálne vydanie The Global Competitiveness Report (WEF, 2019). Podľa tohto hodnotenia slovenská ekonomika značne zaostáva za úrovňou vyspelých štátov najmä v oblastiach, ktoré

sú primárnou doménou štátu a verejného sektora. Ide napr. nízka spoľahlivosť policajných služieb, slabá efektívnosť právneho rámca a nezávislosti súdneho systému, vysoká záťaž vládnych regulácií, slabá regulácia konfliktu záujmov, nízka responzivita vlády na zmeny, slabá dlhodobá vízia vlády.

* * *

Prijímanie nových legislatívnych opatrení v roku 2019 bolo už poznačené končiacim volebným cyklom. Ani v tomto roku sme bohužiaľ nepozorovali väčšie ambície zmeniť fungovanie pre budúcnosť Slovenska kľúčových sektorov akými sú vzdelávací systém, zdravotníctvo, verejná správa alebo verejný systém VaV. Výkon verejných politík je vo veľkej miere ovplyvnený dvoma faktormi, v oblasti verejných kapitálových výdavkov závislosťou od zdrojov fondov EÚ a v oblasti prijímaných zákonov a mäkkej normotvorby (stratégie, akčné plány) nutnosťou preberania legislatívy EÚ. Rezignácia prijímať zásadnejšie štrukturálne reformy vychádzala z faktu, že vláda SR sa nachádzala v 4. roku svojho vládnutia a v priebehu roka sa uskutočnili dvoje voľby (prezidentské a do europarlamentu). Prijímané opatrenia tak smerovali skôr k znižovaniu daňového zaťaženia a k zvyšovaniu výdavkovej časti verejných rozpočtov.

Negatívnom legislatívnych opatrení vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu ostáva ich vysoká frekvencia zmien. Napríklad zákon o dani z príjmov sa menil v roku 2019 až 8 krát, zákon o sociálnom poistení alebo zákon o zdravotnom poistení sa menili 5 krát.

V oblasti environmentálnych politík sa naďalej presadzuje zavádzanie princípov cirkulárnej ekonomiky, posilňovania regulačnej úlohy štátu, čo vytvára väčší tlak na správanie ekonomických aktérov a zvyšuje náklady na podnikanie a cenovú konkurencieschopnosť celej ekonomiky. Tlak na zmeny v národnej energetickej a environmentálnej agende vychádzajú najmä z nadnárodnej úrovne (Agenda 2030 a environmentálna politika EÚ). Na druhej strane ale regulačným tlakom vznikajú pre domáce podnikanie nové trhy a príležitosti (ekologické inovácie.). Mnohé prijaté legislatívne opatrenia reagujú na štrukturálne zmeny, ktoré sú vyvolávané technologickým pokrokom, ide najmä dobiehanie zameškanej digitalizácie

služieb verejnej správy alebo celková digitálna transformácia. Pre Slovensko ostáva jednou z najväčších výziev digitalizácia vzdelávania, zdravotníctva a služieb verejnej správy.

Otázna je úloha regulačnej funkcie vlády vo vzťahu nesúladi rastu produktivity práca a miezd. Na jednej strane evidujeme silnú aktivitu regulácií, ktoré administratívne zvyšujú mzdové náklady (rast minimálnej mzdy a na ňu viazaných príplatkov, zvýšenie dovolenky a pod.). Na druhej strane vidíme snahu implementovať opatrenia ktoré sa týkajú riešenia nedostatku pracovných síl (napr. v rámci dokumentu Opatrenia na odstránenie bariér pre trvalo udržateľný rozvoj automobilového priemyslu na Slovensku vrátane dodávateľskej siete). Nemôžeme opomenúť dlhodobé stagnovania v strategickom manažmente takých oblastí, ktoré by znamenali impulz pre rast produktivity akými sú digitalizácia/automatizácia, VaV a inovácie alebo zmeny v environmentálnej legislatíve ktoré sú stále vnímané ako bariéra.

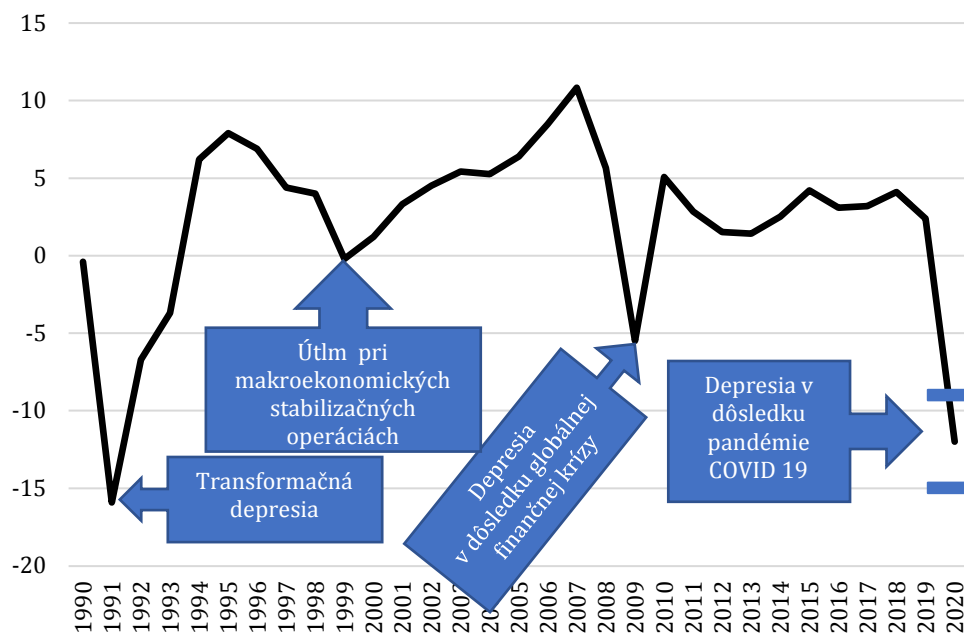
9. OČAKÁVANIA OHĽADNE ĎALŠIEHO VÝVOJA

Na tomto mieste pravidelne pripájame výhľad na najbližšie dva roky. Ako sme upozornili už v úvode, táto publikácia vznikala v čase nastupujúcej depresie, ktorej parametre neboli dosť dobre odhadnuteľné k tomu, aby sme predkladali nejaké súbory odhadovaných hodnôt. Predkladáme iba hrubý náčrt pravdepodobného vývoja. S krátkym časovým odstupom (približne štvrt' roka) na to bude nadväzovať výhľad s dvojročným horizontom, už opretý o údaje z priebehu depresie.¹

Slovenská ekonomika vstupuje od čias začiatku jej transformácie, t. j. za tri dekády, do svojho štvrtého útlmu, z toho tri môžeme nazvať hlbokými depresiami (graf 9.1). Každá útlmová fáza mala úplne iné dôvody, jedinečné prejavy, rozdielnu hĺbku, trvanie aj ďalšie dopady.²

Graf 9.1

Útlmové fázy v slovenskej ekonomike (zmena reálneho HDP v %)

Poznámka: Po 2019 skutočné údaje, 2020 – predbežný odhad, s naznačením intervalu.

Prameň: Po 2019 Eurostat, 2020 autori.

¹ Obdobne sme postupovali pri nástupe depresie v roku 2009.

² K rozboru minulých útlmových fáz v slovenskej ekonomike pozri Frank, Morvay a kol. (2019).

Podľa prvotných signálov o hĺbke nadchádzajúcej depresie, bude jej hĺbka porovnateľná iba s prvou, tzv. transformačnou depresiou zo začiatku 90. rokov (ešte z čias prvých transformačných ekonomických šokov vo vtedajšej česko-slovenskej ekonomike). Samozrejme, transformačná depresia na začiatku 90. rokov mala úplne iné príčiny a prebiehala v úplne iných podmienkach. Jej hĺbka, vyjadrená odhadovaným poklesom reálneho HDP, je jediným podobným prvkom medzi vtedajšou a súčasnou depresiou.

Aktuálna depresia je primárne ponukovým šokom³ (obmedzenie produkcie z dôvodu výpadku jedného z výrobných faktorov – pracovnej sily). Sekundárne je dopytovým šokom (chýbajúce príjmy „odstavenej“ pracovnej sily vedú k poklesu dopytu).

Prvé dostupné údaje vypovedajú o masívnom poklese priemyselnej produkcie aj parametrov zahraničného obchodu (grafy 9.2 a 9.3). Nástup depresie je razantnejší ako v prípade finančnej krízy v roku 2009 a ekonomickú aktivitu postihuje nerovnako. Priemyselná výroba, export a import sú zasiahnuté podstatne výraznejšie ako napr. stavebníctvo (graf 9.3). Možno očakávať, že slovenská ekonomika bude patriť k tým európskym ekonomikám, ktoré budú výraznejšie zasiahnuté depresiou, a to aj napriek pomerne dobrej epidemickej situácii v SR v čase tvorby tohto textu.⁴ Dôvody pre takéto očakávanie sú nasledovné:

- *Pozícia slovenských producentov v globálnych výrobných reťazcoch.* Závislosť od dodávok vstupov z globálneho prostredia a od odoberania výstupov produkcie (predovšetkým do európskeho prostredia) silno obmedzuje možnosti obnovenia produkcie v domácom prostredí. Pre slovenskú ekonomiku je charakteristická vysoká náročnosť na medzispotrebu.⁵ S tou je spojená aj značná zraniteľnosť cez dodávky vstupov.
- *Vysoká miera otvorenosti ekonomiky, závislosť od možností exportu aj importu.* Súvisí to s predchádzajúcim faktorom. Na výkyvy v exporte a importe reaguje slovenská ekonomika obzvlášť citlivo, keďže export

³ Dekompozíciu ponukového a dopytového šoku počas prvých fáz krízy priniesli napr. Brinca, Duarte, Faria e Castro (2020).

⁴ K diferencovanému dopadu pandémie na ekonomiky (v prvom štádiu krízy) pozri UNIDO (2020).

⁵ Podiel medzispotreby na hodnote hrubej produkcie kolíše okolo 62 %. To znamená vysokú mieru závislosti od vstupov, ktoré sa v produkcii spotrebujú.

výrobkov a služieb a takisto import dosahovali v posledných rokoch hodnoty okolo 95 – 98 % v pomere k HDP. Vnútorný trh Slovenskej republiky je príliš malý na to, aby výraznejšie kompenzoval výkyvy v cezhraničných tokoch.

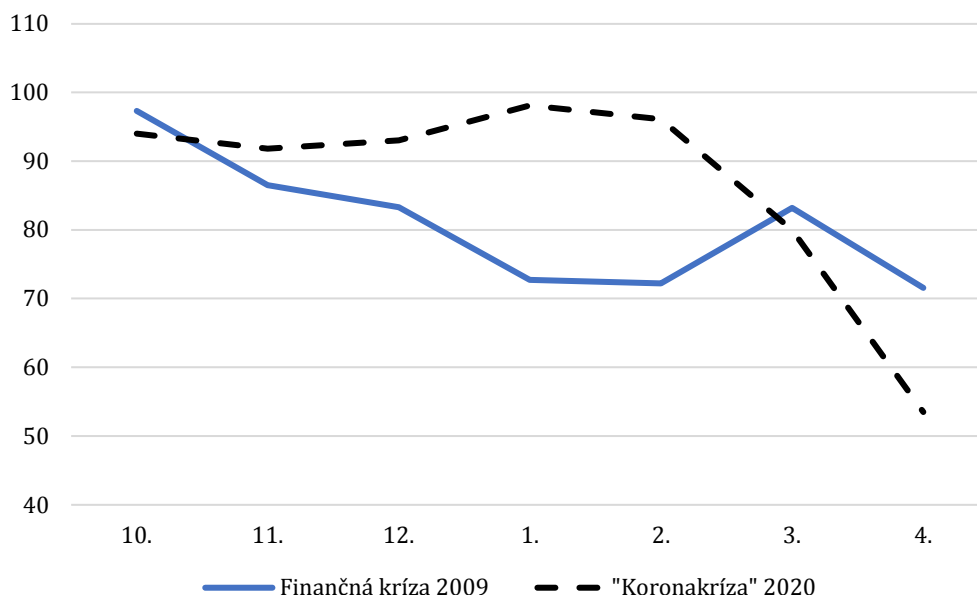
- *Striktnosť opatrení na ochranu verejného zdravia.* Striktnosť opatrení nie je predmetom nášho skúmania, len berieme na zreteľ pomerne radikálny prístup vlády. Ten napomohol spomaleniu šírenia epidémie, ale za cenu výraznejšieho obmedzenia ekonomických aktivít.

- *Spomaľovanie rastu ekonomiky už pred „koronakrízou“.* Ako už bolo ukázané v prvej kapitole, dynamika ekonomiky slabla už aj pred nástupom pandémie, ktorá vyradila pracovnú silu. Tento faktor zväčšuje útlm ekonomickej aktivity.

- *Oslabená konkurencieschopnosť už pred depresiou,* kvôli zaostaniu produktivity za rastom nákladov práce. (K tomu sa vraciame ešte d'alej.)

Graf 9.2

Razancia nástupu ekonomického poklesu v dvoch posledných depresiách
(medziročné zmeny tržieb v priemysle v %, zo stálych cien)

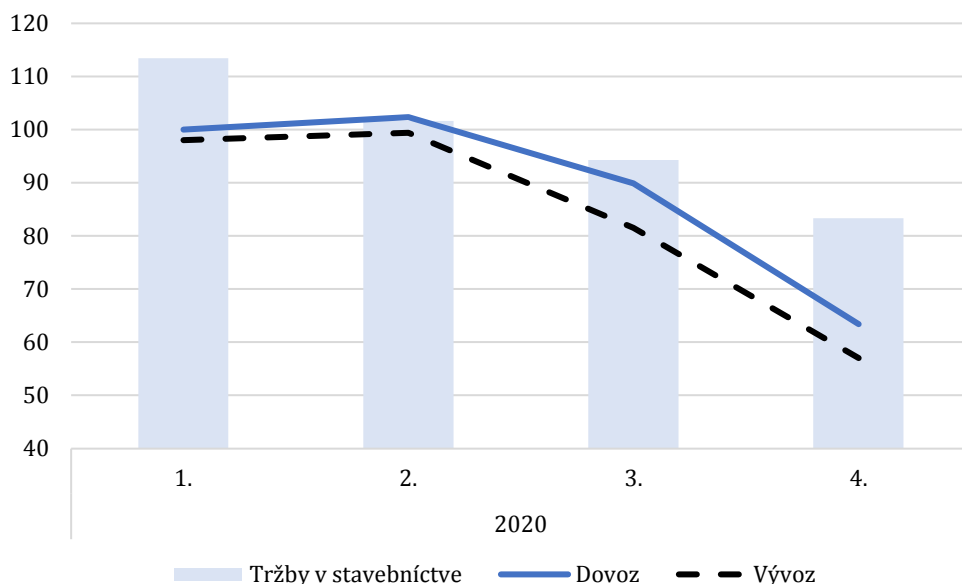
Poznámka: Obidve krivky zachytávajú obdobie od októbra do apríla príslušných rokov (okt. 2008 – apríl 2009, resp. okt. 2019 – apríl 2020).

Prameň: Štatistický úrad SR.

Graf 9.3

Nerovnaká citlivosť na nástup „koronakrízy“

(index medziročných zmien, rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100)

Poznámka: Vývoj v prvých 4 mesiacoch roka 2020. Tržby v stavebníctve v stálych cenách. Stavebníctvo ako typická činnosť s menej fragmentovaným reťazcom a menej závislá od presne načasovaných cezhraničných dodávok, je menej zasiahnuté útlmom.

Pri vývoze a dovoze ide o zahraničný obchod s výrobkami aj službami.

Prameň: Štatistický úrad SR.

V debatách o očakávanom priebehu depresie boli vykreslené niektoré scenáre, s prirovnaním k niektorým písmenám abecedy:

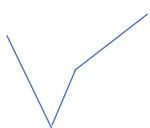
Scenár „V“: Predpokladá prudký prepád nasledovaný podobne prudkým vzostupom po prekonaní príčiny šoku. Podmienkou realizácie takéhoto scenára je, že ekonomika je inak schopná expanzie a dôvod depresie je rýchlo a bez významnejších rezíduí eliminovaný.

Scenár „U“: Po poklese prichádza obrat iba postupne, ekonomika sa neodpúta od dna depresie rýchlo, ale zotrúva v blízkosti dna dlhšiu dobu. Takýto scenár nastáva v prípade nemožnosti rýchleho odbúrania príčiny depresie, vyvolania negatívnych očakávaní a dočasnej nedôvery ekonomických aktérov v ďalší vývoj. Stáva sa tak aj v prípade veličín, ktoré majú tendenciu k zotrvačnosti (napr. priebeh v tvare širokého „U“, s dlhým zotrúvaním blízko dna, mal ukazovateľ zamestnanosti v kríze 2009 – 2010).

Scenár „L“: Prudký pokles, po ktorom sa výkon ustáli na zníženej hodnote a tam dlhšie pretrváva. Scenár by nastal, keby faktor spôsobujúci útlm pretrvával dlhú dobu a ekonomika by sa ustálila v režime fungovania s čiastočne využívanými kapacitami. Hrozila by potom špirála ďalšieho útlmu, ktorá sa veľmi ťažko zastavuje.

Hoci nie je naším cieľom rozširovať túto abecedu, vnímame postupný nárast pravdepodobnosti scenára, ktorý nezodpovedá žiadnemu používanému písmenu. Podobá sa scenáru „V“ so zlomenou vzostupnou fázou.

Scenár „zlomené V“:

Prudký pokles sprevádzaný odrazením od dna a vzostupom v dvoch fázach:

Spočiatku silný vzostup po odraze od dna. Ten je umožnený čiastočným obnovením ekonomických aktivít a je posilnený aj bázickým efektom, pri porovnaní hodnôt ukazovateľov pri oživení s veľmi nízkymi hodnotami z predchádzajúceho, útlmového obdobia.

Pokračovanie vzostupu už nemusí byť také razantné, pretože určitý čas pretrvávajú obmedzujúce vplyvy, neistota a opatrnosť. Časť produkčných kapacít sa dá rýchlo znovu zapojiť, časť až postupne, eliminovaním rezíduí hrozieb pre verejné zdravie.

Po prekonaní depresie očakávame nasledovné dopady na ekonomický vývoj a štruktúru ekonomiky:

- Depresia na určitý čas zmierni problém nedostatku pracovných síl. Následne sa však tento problém obnoví. Dopyt po pracovnej sile sa však pravdepodobne zmení: ešte viac sa zvýšia požiadavky na digitálne zručnosti.
- Zmení sa charakter práce v mnohých zamestnaniach. Očakávaný je rozmach online práce, zmenšená potreba fyzickej prítomnosti a fyzického presúvania. Rozmach zažije dodávanie tovaru a služieb do domácnosti zákazníka.
- Ešte výraznejší bude tlak na automatizáciu a robotizáciu v snahe vyhnúť sa rizikám výpadku živej pracovnej sily. Predpokladáme, že tento faktor napomôže rastu produktivity práce a štruktúrnym zmenám v ekonomike.

- Môže sa posilniť snaha o väčšiu sebestačnosť, vyššiu mieru kompletnosti výrobného reťazca tam, kde to je možné. Depresia odhalila zraniteľnosť produkcie pri závislosti od nevyhnutných vstupov, ktoré v globálnom meradle dodáva malý počet dodávateľov. Takisto odhalila riziká výraznej fragmentácie výrobných reťazcov a offshoringu. Nepredpokladáme negovanie týchto procesov, ale ich prehodnotenie a aspoň čiastočné utlmenie v niektorých odvetviach.⁶

- V súlade s vyššie uvedenými sa zmení aj pohľad na regulačnú úlohu štátu a na verejné financie (napr. v krátkodobom horizonte bude tolerovaný nárast deficitov a verejných dlhov v záujme oživovania ekonomík).

Problém, ktorý sme si v tejto publikácii zvlášť všímali, t. j. problém predstihu rastu nákladov práce pred rastom produktivity, predstavuje dodatočnú komplikáciu v súčasnej depresii. Zvýšené náklady práce motivujú k rozsiahlejšiemu odbúravaniu zamestnanosti pri ekonomických otrasoch. A oslabená konkurencieschopnosť sťažuje oživovanie produkcie po odrazení sa od dna depresie.

Na druhej strane, súčasná kríza môže napomôcť budúcej produktivite (čo by mohlo napomôcť riešeniu problému ustrnutia rastu produktivity v SR). „Koronakrízou“ vyvolané tlaky na zrýchlenie automatizácie, digitalizácie, či na zmeny v povahe práce a na štrukturálne zmeny ekonomike prinášajú priestor pre zvýšenie produktivity. Tu možno identifikovať výzvu pre tvorbu politik v SR: vytvoriť podmienky pre rozmach a využitie digitalizácie (a súvisiacich štrukturálnych zmien), aby sa využil tento stimul pre budúci rast produktivity a zefektívnenie fungovania štátu.

⁶ Príkladom, kde možno očakávať vyšší tlak na sebestačnosť, je výroba liekov a zdravotných pomôcok. Napr. neschopnosť európskych ekonomík vyrobiť niektoré elementárne lieky pre nemožnosť odoberať účinnú látku z ázijských krajín je vypuklým príkladom tohto problému.

LITERATÚRA

Literatúra k 1. kapitole

EUROSTAT (2020a): National Accounts. Dostupné na:
<<https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>>.

EUROSTAT (2020b): Labour Market (Including Labour Force Survey). Dostupné na: <<https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>>.

EUROSTAT (2020c): Labour Market (Including Labour Force Survey), Job Vacancies. Dostupné na: <<https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/job-vacancies/database>>.

MINISTERSTVO FINANCIÍ SR (2019): Rozpočet verejnej správy na roky 2020 – 2022. Dostupné na:
<[file:///C:/Users/Karol/Downloads/Hlavnakniha%20\(8\).pdf](file:///C:/Users/Karol/Downloads/Hlavnakniha%20(8).pdf)>.

Literatúra k 2. kapitole

EUROSTAT (2020a): Employment by A*10 Industry Breakdowns. Last update April 2, 2020.

EUROSTAT (2020b): Gross Value Added and Income by A*10 Industry Breakdowns. Last update April 16, 2020.

Literatúra k 3. kapitole

ŠÚ SR (2018): Ročenka vedy a techniky v Slovenskej republike 2019. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. 98 s. ISBN 978-80-8121-710-4.

ÚPV (2018): Výročná technická správa úradu priemyselného vlastníctva slovenskej republiky patenty a úžitkové vzory 2018. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej Republiky. Dostupné na:
<https://www.indprop.gov.sk/swift_data/source/pdf/vyrocne_technicke_spravy/2018/patenty_2018_final.pdf>.

EPO (2020): European Patent Office. Statistics. Filings 2010 – 2019 per Country of Residence of the Applicant. Dostupné na:
<<https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html#applications>>.

ŠÚ SR (2019): Zisťovanie o využívaní informačných a komunikačných technológií v domácnostiach 2019. Bratislava: Štatistický úrad SR. 42 s. ISBN 978-80-8121-708-1.

EC (2020): Digital Agenda Scoreboard Key Indicators. Brussels: EC. Dostupné na:

<https://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations>.

EUROSTAT (2020): Štatistická databáza Eurostat. Dostupné na:

<<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>;

<<http://ec.europa.eu/eurostat/data/browse-statistics-by-theme>>.

FS SR (2019): Zoznam daňových subjektov, ktorí si uplatnili odpočet výdavkov na výskum a vývoj. Bratislava: Finančná správa Slovenskej republiky. Dostupné na:

<<https://www.financnasprava.sk/sk/elektronicke-sluzby/verejne-sluzby/zoznamy/zoznam-danovych-subjektov-kto>>.

EURÓPSKA KOMISIA (2020): Správa o krajine za rok 2020 – Slovensko. Brussels: EC.

Literatúra k 4. kapitole

EUROSTAT (2020): Databáza Eurostat.

MF SR (2020): 51. zasadanie výboru pre makroekonomické prognózy. Bratislava: Inštitút finančnej politiky MF SR. Dostupné na:

<<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/ekonomicke-prognozy/makroekonomicke-prognozy/51-zasadnutie-vyboru-makroekonomicke-prognozy-april-2020.html>>.

NBS (2020): Makroekonomická databáza NBS. Bratislava: NBS.

ŠÚ SR (2019): Databáza Datacube. Bratislava: ŠÚ SR.

PODNIKAJTE.SK (2019): Príplatky za prácu v noci, počas sviatkov a víkendov od 1.5.2019. Dostupné na:

<<https://www.podnikajte.sk/pracovne-pravo-bozp/priplatky-za-pracu-noci-sviatky-vikendy-1-5-2019>>.

Literatúra k 5. kapitole

EUROSTAT (2020): Databáza Eurostat.

MF SR (2020): 51. zasadanie výboru pre makroekonomické prognózy. Bratislava: Inštitút finančnej politiky MF SR. Dostupné na:

<<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/ekonomicke-prognozy/makroekonomicke-prognozy/51-zasadnutie-vyboru-makroekonomicke-prognozy-april-2020.html>>.

ŠÚ SR (2020): Databáza Datacube. Bratislava: ŠÚ SR.

NBS (2020): Makroekonomická databáza NBS. Bratislava: NBS.

RETAILMAGAZIN.SK (2019): Bravčové mäso je druhé najobľúbenejšie mäso v Európe. Dostupné na:

<<http://www.retailmagazin.sk/aktualne-vpravo/4080-bravcove-maso-je-druhe-najoblubenejsie-maso-v-europe>>.

ŠVPS (2019): Africký mor ošípaných. Bratislava: ŠÚ SR. Dostupné na:

<https://www.svps.sk/Zvierata/choroby_AMO.asp>.

DG AGRI (2020): Pigmeat Trade, Dostupné na:

<<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardPigmeat/PigmeatTrade.html>>.

Literatúra k 6. kapitole

BELZ, S. – WESSEL, D. – YELLEN, J. (2020): What's (Not) Up with Inflation? Washington, DC: The Brookings Institution.

BLANCHARD, O. J. (2019): Public Debt and Low Interest Rates. [Working Papers, 19-4.] Washington, DC: Peterson Institute of International Economics.

BLOT, CH. – CREEL, J. – HUBERT, P. (2019): Thoughts on Review of the ECB's Monetary Policy Strategy. Task Ahead: Review of the ECB's Monetary Policy Strategy – Compilation of Paper. [Monetary Dialogue, December 2019, s. 5 – 32.] Luxembourg: European Parliament.

BOBEICA, E. – CICCARELLI, M. – VANSTEENKISTE, I. (2019): The Link between Labor Cost and Price Inflation in the Euro Area. [ECB Working Paper Series, No. 2235, February 2019.] Frankfurt am Main: ECB.

CICCARELLI, M. – OSBAT, Ch. (2017): Low Inflation in the Euro Area: Causes and Consequences. [ECB Occasional Paper Series, No. 181.] Frankfurt am Main: ECB.

CLAEYS, G. – DEMERTZIS, M. – PAPADIA, F. (2019): Challenges Ahead for the European Central Bank: Navigating the Dark. [Monetary Dialogue, September 2019.] Luxembourg: European Parliament.

COHEN-SETTON, J. – COLLINS, CH. – GAGNON, J. E. (2019): Priorities for Review of the ECB's Monetary Policy Strategy. Task Ahead: Review of the ECB's Monetary Policy Strategy – Compilation of Papers. [Monetary Dialogue, December 2019, s. 53 – 74.] Luxembourg: European Parliament.

DUJAVA, D. (2016): Ekonomické krízy a ekonomická veda. Bratislava: Wolters Kluwer.

FRANK, K. – MORVAY, K. a kol. (2019): Slovenská ekonomika po štvrtstoročí samostatného štátu. Bratislava: Ekonomický ústav SAV.

GERTLER, P. – HOFMANN, B. (2018): Monetary Facts Revisited. *Journal of International Money and Finance*, 86, č. C, s. 154 – 170.

GROS, D. – CAPOLOGNO, A. (2019): The Two-Pillar Strategy of the ECB: Ready for Review. Luxembourg: European Parliament, s. 33 – 52.

HARWELL, Ch. (2019): The Urgent Need for a Review of the ECB's Monetary Policy Strategy: Towards an Institutional Review. Task Ahead: Review of the ECB's Monetary Policy Strategy – Compilation of Papers. [Monetary Dialogue, December 2019, s. 99 – 120.] Luxembourg: European Parliament.

HINDRAYANTO, I. – SAMARINA, A. – STANGA, I. (2019): Is the Phillips Curve Still Alive? Evidence from the Euro Area. *Economics Letters*, 174, č. C, s. 149 – 152.

HORVATH, R. (2017a): Exit Strategies: What Should the ECB „New Normal“ Look Like? [Monetary Dialogue, November 2017.] Luxembourg: European Parliament.

HORVATH, R. (2017b): The Side Effects of ECB Unconventional Monetary Policy. [Monetary Dialogue, February 2017, s. 21 – 40.] Luxembourg: European Parliament.

KALMAN, J. (2019): Hlavné riziká a trendy z pohľadu stability slovenského bankového sektora. *Biatic*, 27, č. 6/2019.

NBS (2019): Analýza slovenského finančného sektora. Bratislava: Národná banka Slovenska.

OCCHINO, P. (2019): The Flattening of the Phillips Curve: Policy Implications Depend on the Cause. *Economic Commentary*, Cleveland, OH: Federal Reserve Bank of Cleveland, 2019-11.

OINONEN, S. – PALOVIITA, M. (2014): Updating the Euro Area Phillips Curve: The Slope has Increased. [Research Discussion Papers, No. 31/2014.] Helsinki: Bank of Finland.

ORLANDI, F. – ROEGER, W. – THUM-THYSEN, A. (2018): The Return of the European Wage Phillips Curve. [Discussion paper 085, September 2018.] Brussels: European Commission.

PERERIRA da SILVA, L. A. – MOJON, B. (2019): Exiting Low Inflation Traps by “Consensus”: Nominal Wages and Price Stability. Based on the Keynote Speech at the Eighth High-level Policy Dialogue between the Eurosystem and Latin American Central Banks, Cartagena de Indias, Colombia, 28 – 29 November 2019.

RIGGI, M. – VENDETTI, F. (2015): Failing to Forecast Low Inflation and Phillips Curve Instability: A Euro-Area Perspective. *International Finance*, 18, č. 1, s. 47 – 68.

ROGOFF, K. (2016): *The Curse of Cash*. New Jersey: Princeton University Press.

ŠIRAŇOVÁ, M. – KOTLEBOVÁ, J. (2018): SVAR Description of ECB Monetary Policy Effects via Banking Sector in Individual EA Countries: Case of Slovenia. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 11, č. 1, s. 56 – 75.

TURA-GAWRON, K. – SIRANOVA, M. – FLISIKOWSKI, K. (2018): Are Consumer Inflation expectations an international phenomenon? Results of spatial panel regression models. *GUT FME Working Paper Series A*, 4/2018 (50).

WHELAN, K. (2019): Recommendations for the ECB’s Monetary Policy Strategy Review. Task Ahead: Review of the ECB’s Monetary Policy Strategy – Compilation of Papers, Monetary Dialogue, December 2019, 75-98.

Literatúra k 7. kapitole

EUROPEAN COMMISSION (2020): *EU Expenditure and Revenue 2014 – 2020*. Brussels: EC. Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm>.

MAKROEKONOMICKÁ DATABÁZA NBS. Bratislava: NBS. Dostupné na:
<<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza/makroekonomicke-ukazovatele-graf>>.

MF SR (2020a): *Plnenie štátneho rozpočtu*. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <<http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=10601>>.

MF SR (2020b): *Dlh ústrednej správy Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na:
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=7319&id=2016>>.

MF SR (2020c): Čerpanie ŠF a KF k 31.12.2019. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na:

<<https://www.mfsr.sk/files/archiv/35/CerpanieSFaKFk31.12.2019.pdf>>.

<<https://www.mfsr.sk/files/archiv/11/Priloha1.pdf>>.

<https://www.mfsr.sk/files/archiv/61/P_2_OP_cerpanie_na_prioritne_osi_31.05.2020.pdf>.

Literatúra k 8. kapitole

MF SR (2019a): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2019. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Dostupné na:

<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-slovakia_sk.pdf>.

MZP SR (2019a): Zelenšie Slovensko – Stratégia Environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR. Dostupné na:

<https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf>.

MZP SR (2019b): Program predchádzania vzniku odpadu SR na roky 2019 – 2025. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR. Dostupné na:

<<https://www.minzp.sk/files/sekcia-enviromentalneho-hodnotenia-riadenia/odpady-a-obaly/registre-a-zoznamy/ppvo-sr-19-25.pdf>>.

Zákon č. 460/2019 Z. z. Dostupné na:

<<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2019-460>>.

ÚPVSR II (2019): Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030. Stratégia pre transformáciu Slovenska na úspešnú digitálnu krajinu. Bratislava: Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. Dostupné na: <<https://www.vicepremier.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/Strategia-digitalnej-transformacie-Slovenska-2030.pdf>>.

SLOV-LEX (2020): Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2019 a hodnotenie a aktuálne priority vyplývajúce z Pracovného programu Európskej komisie na rok 2020. Dostupné na:

<<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-64>>.

MISÁROŠ, D. (2019): Stručne k zákonu o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami. epravo.sk. Dostupné na:

<<https://www.epravo.sk/top/clanky/strucne-k-zakonu-o-neprimeranych-podmienkach-v-obchode-s-potravinami-4490.html>>.

WB (2020): Doing Business Measuring Business Regulations. Washington, DC: World Bank. Dostupné na: <<http://www.doingbusiness.org/data>>.

WEF (2019): The Global Competitiveness Report. Dostupné na: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf>.

Literatúra k 9. kapitole

BRINCA, P. – DUARTE, J. B. – FARIA E CASTRO, M. (2020): Decomposing Demand and Supply Shocks During COVID-19. London: CEPR Policy Portal. Dostupné na: <<https://voxeu.org/article/decomposing-demand-and-supply-shocks-during-covid-19>>.

FRANK, K. – MORVAY, K. a kol. (2019): Slovenská ekonomika po štvrtstoročí samostatného štátu. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. 272 s. ISBN 978-80-7144-309-4.

UNIDO (2020): Coronavirus: The Economic Impact. United Nations Industrial Development Organization. Dostupné na: <<https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-26-may-2020>>.

Výber publikácií Ekonomického ústavu SAV

List of Publications of the Institute of Economic Research of SAS

FRANK, K. – MORVAY, K. a kol. (2019): Slovenská ekonomika po štvrtstoročí samostatného štátu. 272 s. ISBN 978-80-7144-309-0(4).

OBADI, S. M. a kol. (2019): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Spomalenie rastu vplyvom obchodnej vojny. 346 s. ISBN 978-80-7144-306-3.

MORVAY, K. et al. (2019): Economic Development of Slovakia in 2018 and Outlook up to 2020. Focused on: Interrupted Convergence. 117 s. ISBN 978-80-7144-304-9.

MORVAY, K. a kol. (2019): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2018 a výhľad do roku 2020. Zaoštroené na: prerušenie konvergencie. 120 s. ISBN 978-80-7144-301-8.

PAUHOFOVÁ, I. – STANĚK, P. – STEHLÍKOVÁ, B. (2019): Smart regióny v Slovenskej republike – možnosti a realita. 120 s. ISBN 978-80-7598-419-7.

MORVAY, K. a kol. (2018): Economic Development of Slovakia in 2017 and Outlook up to 2019. 115 s. ISBN e-ISBN 978-80-7144-289-9.

MORVAY, K. a kol. (2018): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2017 a výhľad do roku 2019. 114 s. ISBN 978-80-7144-288-2.

HOŠOFF, B. a kol. (2018): Inštitucionálna pripravenosť na digitalizáciu a zmeny vonkajšieho prostredia. 238 s. ISBN 978-80-7144-292-9.

WORKIE TIRUNEH, M. (2018): Overshooting the Maastricht Criteria: External Imbalances and Income Convergence in the European Union. 221 s. ISBN 978-1-53613-585-5.

PAUHOFOVÁ, I. a kol. (2018): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku III. 158 s. ISBN 978-80-7144-291-2.

OBADI, S. M. a kol. (2018): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Pozitívny výhľad a hroziaca obchodná vojna. 324 s. ISBN 978-80-7144-294-3.

MORVAY, K. a kol. (2017): Economic Development of Slovakia in 2016 and Outlook up to 2018. 160 s. ISBN 978-80-7144-278-3.

MORVAY, K. a kol. (2017): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. 156 s. ISBN 978-80-7144-276-9.

ONDROVIČ, A. (2017): Inštitucionálne príčiny globálnej ekonomickej krízy. 112 s. ISBN 978-80-7144-286-8.

PAUHOFOVÁ, I. – STEHLÍKOVÁ, B. (2017): Kvalitatívna zmena v zamestnanosti Slovenskej republiky. 136 s. ISBN 978-80-7552-918-3.

PETRÍK, B. (2017): Lexikón slovenských ekonómov. 134 s. ISBN 978-80-7144-277-6.

BRZICA, D. – KAČÍRKOVÁ, M. – VOKOUN, J. (2017): Vytváranie a zhodnocovanie potenciálu znalostnej spoločnosti. 136 s. ISBN 978-80-7144-283-7.

OBADI, S. M. a kol. (2017): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Krehký posun z oblasti rizika do rastovej trajektórie. 382 s. ISBN 978-80-7144-279-0.

PAUHOFOVÁ, I. (2017): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku II. 230 s. ISBN 978-80-7144-274-5.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Adaptačné procesy a pulzujúca ekonomika (v cykle Paradigmy zmien v 21. storočí). 165 s. ISBN 978-80-7144-267-7.

MORVAY, K. a kol. (2016): Economic Development of Slovakia in 2015 and Outlook up to 2017. 140 s. ISBN 978-80-7144-270-7.

MORVAY, K. a kol. (2016): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. 135 s. ISBN 978-80-7144-262-2.

RADVANSKÝ, M. (2016): Impact of Cohesion Policy on Regional Development of Slovakia. 113 s. ISBN 978-80-7144-258-5.

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol. (2016): Labour Market in Slovakia 2017+. 229 s. ISBN 978-80-970850-4-9.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Paradigmy zmien v 21. storočí – Adaptačné procesy a pulzujúca ekonomika – Zborník statí. 376 s. ISBN 978-80-7144-265-3.

PAUHOFOVÁ, I. (2016): Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku. 233 s. ISBN 978-80-7144-259-2.

OBADI, S. M. a kol. (2016): Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Vysoké riziká a väčšie neistoty. 344 s. ISBN 978-80-7144-271-4.

HOŠOFF, B. a kol. (2015): Determinanty dlhovej krízy a jej vplyv na ekonomiku a spoločnosť. 154 s. ISBN 978-80-89608-25-6.

MORVAY, K. a kol. (2015): Economic Development of Slovakia in 2014 and Outlook up to 2016. 128 s. ISBN 978-80-7144-247-9.

MORVAY, K. a kol. (2015): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. 130 s. ISBN 978-80-7144-242-4.

Publikácie, ako aj jednotlivé čísla *Ekonomického časopisu*, si možno objednať alebo kúpiť v kníhkupectvách ELITA, ACADEMIA a VEDA, vydavateľstvo SAV v Bratislave.

Publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* vychádzajú každoročne od roku 1993 v slovenskej aj anglickej verzii a v prípade záujmu sú dostupné v kníhkupectve ELITA.

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA v roku 2019

Zaostrené na:
Spomalená produktivita,
ktorá nestíha za nákladmi práce

ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLOVAKIA IN 2019

Focus on:
Slower Productivity Growth Lagging behind Labour Costs

Autori: Karol Frank – Karol Morvay a kolektív

Vychádza od roku 1993.

1. vydanie

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06

E-mail: karol.morvay@savba.sk

<<http://www.ekonom.sav.sk>>